

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

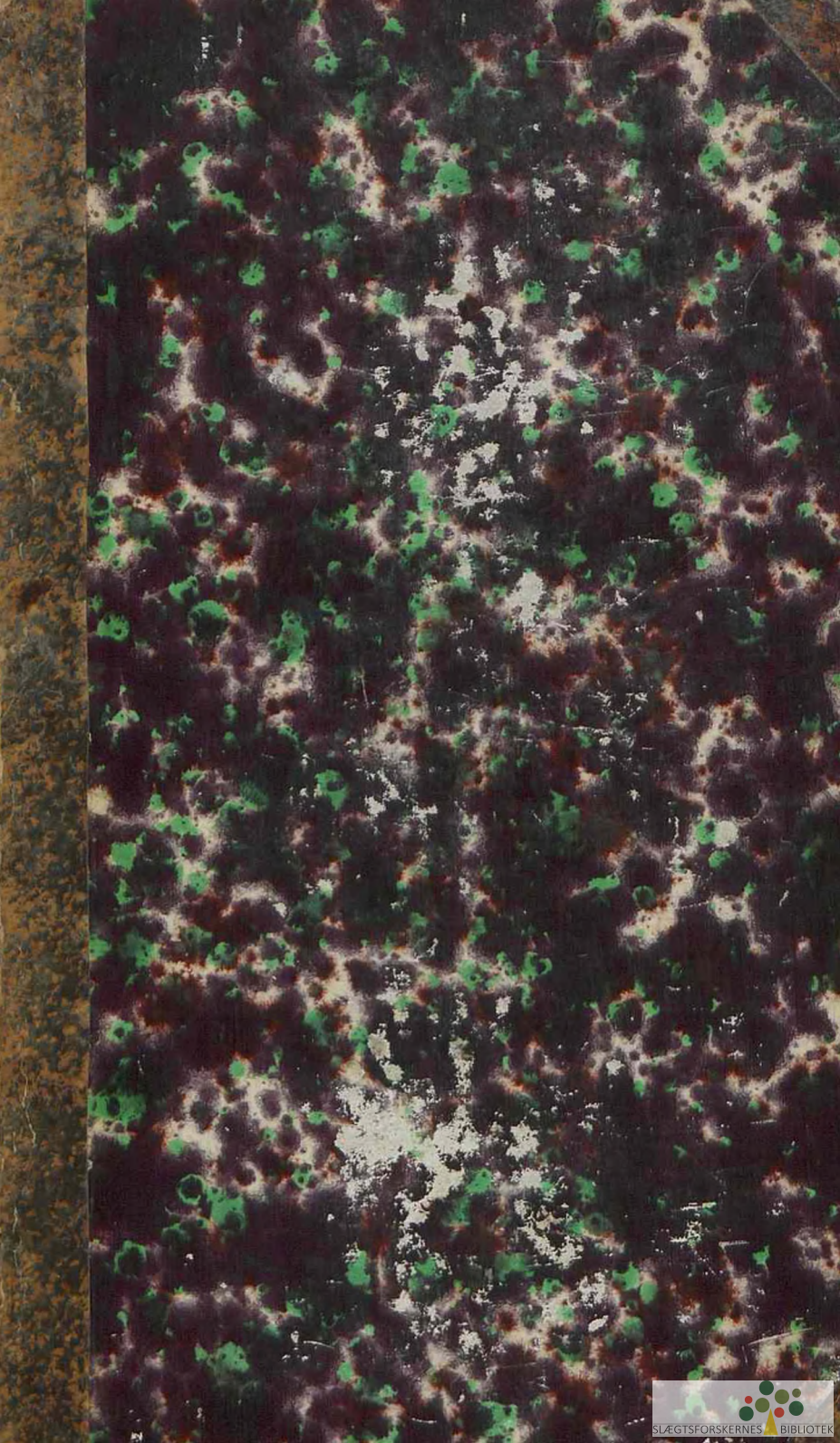
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bidrag

til

Kundskab om de danske Provindsers nærbærende Tilstand

i

oekonomisk Henseende.

~~~~~  
Foranstaltet, efter Kongelig Befaling, ved Landhuusholdningssekskabet.  
~~~~~

Tredie Stykke,

Narhuus Amt.

Red

J. S. Bredsdorff.

1827.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Directeur Jens Gøstrop Schulz.

Kongelig og Universitets- Bogtrykker.

Varhus Amt.

Beskrevet,

efter de til det Kongelige Landhuusholdningsseelskab indkomne
Beretninger og egne Jagttagelser,

af

Jakob Hornemann Bredsdorff,
Lector.

Kjøbenhavn.

1827.

Ved Udgivelsen af dette Hæfte maa man, paa Redactorens Vegne, som i Sommeren 1825, i faa Uger, berøiste Amtet, bemærke, at de her meddeelte Efterretninger ere sammenskrevne i Aaret 1826 efter Bidrag, som tildeels vare forfattede i 1823, saa at noget vel nu kan forholde sig anderledes, end her er anført. — Saaledes ere adskillige af de her som levende anførte Mænd nu døde. — Iøvrigt er Manu-

skriptet, førend det leveredes til Trykken, gennemseet
og rettet af stedhyndige Mænd.

Det Kongelige danske Landhuusholdningselskab,
i December 1827.

J. C. Drewsen. Collin. A. S. Ørsted.

I n d h o l d.

Side.

A mtets Inddeling m. v.	1.
1. Hvorledes ere Jorberne beskafne? saavel Jordsmon som Underlag? høje eller sibe? jevne eller bakkede? lide Jorberne af skadeligt Vand? kunde Vandingsenge anlægges	2.
2. Findes der Kilder, Indsøer? Er Vandmassen i disse i de senere Aar betydeligen aftagen? hvad menes Kar-sagerne dertil at være? har man udtørret Søer eller Moser?	9.
3. Hvorledes er Klimatet? tørt, fugtigt, koldt, luunt &c.?	11.
4. Hvorledes er Udføistningen? Ere Jorberne meget udpar-cellerede? hvilke Følger har det havt? i Henseende til Folkemængde, Dyrkning, Tillæg af Kreaturer &c. &c.?	12.
5. Hvilken er den almindelige og meest gjængse Dyrknings-maade? hvilke Usvigelser gives derfra? Bruger man Kobbeldrift med reen Brak, eller Vereldrift med Brakfrugter? hvad dømmes derom? Er nogen bety-delig Deel af Jorden ublagt til varigt Græsland?	17.
6. Gjør Sommerstaldfodring Fremgang? hvilke Indvæn-dinger gøres derimod?	22.
7. Anvendes Kalk, Dvnd, Mergel, eller kunstige Gjødnings-midler? har man gjort Forsøg med at brænde Grøn-sværen, saavel paa Aagre, som Enge? Virkningerne deraf? hvorledes var det Jordsmon, hvorpaa Bran-dingen fandt Sted? leret, mergelagtigt, sandet eller tørvagtigt?	22.
8. Bruges ogsaa Stude til Markarbejde?	24.
9. Hvorledes ere Agerdyrkningsredskaberne? erkjendes Eving-plobenes (de saakaldte engelske Ploves) Fortrinlig-hed? Ere de nyere arbejdsparende Redskaber bekjendte og benyttede?	24.
10. Er der raae eller uopdyrkede Jorber? optages disse til Dyrkning? paa hvad Maade? under hvilken Gød-sølge? og med hvad Held? Har man, forsaavidt Dy-dyrkninger have været foretagne, uden at staae i For-bindelse med allerede organiserede Avlsbrug, brugt Heste eller Stude som Arbejdsdyr? og har man til Besætning fornømmelig valgt Hornkvæg eller Faar?	25.
11. Gørge Agerdyrkerne ser at skaffe sig god Gaafad?	27.
12. Dyrkes mindre almindelige Sædearter, Fodre- og Hæn-delsplanter?	28.
13. Spores Sygdomme hos Kornet? Rust? Brand? har man paalidelige Erfaringer om Karfagerne dertil?	29.
14. Har man nogen bestemt Regel om den Grad af Møden-hed, Sæden bør have, naar den skal høstes, for at blive bedst Handelsvare?	32.

15. Hvorledes ere Kornvarerne beskafne? sørges der for deres Rensning? er der paatænkt nogen Foranstaltning til deres Tørring? til deres videre Forædling? 33.
16. Er Producternes Afkastning forbunden med Vanskelighed, saasom af Mangel paa gode Torve eller Udskibningssteder 34.
17. Dpgive Bønderne endnu Vvret? eller holdes der over Markfred? rejses nyt Hegn, og vedligeholdes det gamle? 35.
18. I hvad Tilstand er Dværgavlens? saavel ihenseende til Dværgets Beskaffenhed, som Antal, efter Gaardenes Areal? Givde Mærkesæt eller Godevæg størst Fordeel? 37.
19. Er Hesteavlens i Til- eller Afstagen? Karslagerne dertil? 38.
20. Udbreder den finuldede Faareavl sig? er Faarefoldning i Brug? staldfødres Faarene nogensteds? er den indenlandske Faarestamme i Til- eller Afstagen? 39.
21. Udbreder Hoveddyrningen sig? hvor store ere de Haver, Bønderne i Almindelighed anlægge eller have anlagt? 40.
22. Gives der i Egnen Skov, som kan afgive Brændevod og Savntæe? eller nye Skovplanter? Torvestjær til eget Forbrug eller til Salg? Tænkes der paa Plantninger af vitde Træer, saavel til Hegn, som i sluttede Plantninger paa 2, 3 til 4 Stjæpper Land, til Savntæe og Brændsel? 42.
23. Er Huusfliden i god Fremgang? ere dens Frembringelser kun til egen Brug eller og til Salg? hvortledes kunde Huusfliden opmuntres, for at Varerne kunde gaae mere i Handelen? 43.
24. Findes der udmærkede Agerdyrkere i Egnen? baade af de store Godssejere og mindre Gaardejere, i og udenfor Bondestanden? hvad have de udrettet? 49.
25. Er der noget oecønomist Selskab i Egnen? hvad virker dette? 55.
26. Er Ejendommens Pris i Stigen eller Falden? Findes arbejdsløse Mennesker? hvor stor er Arbejdslønnen? kunne Beboerne have Vindingsveie udenfor Agerbruget, s. Er. ved Kalkbrud, ved Bearbejdning af gode Leerforter til brændte Værelser eller deslige? 55.
27. Hvilke Dele af Landbruget fortjene, efter Local- og Tids- Omstændighederne, især Anbefaling? fortjener den animaliske eller vegetabiliske Production Fortrinet? af den første igjen enten Dværg- eller Faareavl, eller Hesteopdræt? hvilke Værelser, enten til Sæd, Foder eller Pandel, kunne med mest Fordeel dyrkes? 59.
28. Gives der i Districtet noget særegent, som for andre Egne kunde gavne til Efterfølgende eller Advarsel? 61.
29. Hvad anses i Almindelighed for at kunne gavne Egnen med fortrinligt Hensyn til dens Localitet? 62.

Fire tabellariske Oversigter over Hætteberne.

Århuus Amt.

Det nuværende Århuus Amt, som ikkun er en Deel af det forhenværende Århuus Amt, bestaaer af Sabroe-, Vester-Lisberg-, Hasle-, Framlev-, Ring- og Hads-Herreder. Under Syssel-Inddelingen hørte disse Herreder til Nabo- og Løve-Syssel. Siden dannedes deraf de kongelige Lene: Havrebalslegaards Leen, bestaaende af Vester-Lisberg-, Hasle- og Ring-Herreder, og Aakjær Leen, bestaaende af Hads-Herred; Framlev- og Sabroe-Herreder hørte til Skanderborg Leen. Da Lenene gjordes til Amter, blev Inddelingen dog den samme. Ved den nye Amtsinddeling bleve disse Herreder tilligemed dem, som nu danne Skanderborg Amt, samlede til det forhenværende Århuus Amt, som 1823 blev deelt i to. Det nuværende Århuus Amt er det mindste i det egentlige Danne-mark, Bornholms undtaget. Det er omtrent 7 Mile langt fra Norden til Sønden og mellem $1\frac{1}{2}$ og 3 Mile bredt fra Vesten til Østen.

Mod Norden grænses det til Randers Amt, mod Vesten til Skanderborg Amt, mod Sønden til Horsens Fjord og mod Østen til Kattegattet.

Det deles temmelig naturligt i tre Dele: den nordlige, bestaaende af Sabroe-, Vester-Lisberg-, Hasle- og Framlev-Herreder, gaaer til Brabrand Sø og Århuus Aa; den mellemste, Ring-Herred, gaaer derfra til Viggen eller Noret ved Kysinge, og den sydlige Deel, Hads-Herred, derfra til Horsens-Fjord. Uagtet disse Dele have nogle Særegenheder, have de dog ogsaa Meget tilfælles, og det bliver derfor beqvemtest at behandle dem under Eet, og kun ved de enkelte Afsnit af Beskrivelsen, hvor det maatte behøves, at adskille dem.

Dette Amt bestyres af Stiftamtmanden i Aarhus Stift, uden forsaavidt Greven til Frysenborg og Friherren til Wilhelmshørg ere i Amtmands Sted paa deres Leue. Underøvrighederne ere Borgemeesteren i Aarhus, een Herredsfoged for de fire nordlige Herreder og een for Hads- og Ring-Herreder, samt en Birkedommer for Frysenborg og Favrskov og een for Wilhelmshørg. Skatterne betales paa to Amtstue, nemlig for Hads-Herred paa Skanderborg Amtstue, for de øvrige Herreder paa Aarhus Amtstue.

Amtet ligger i geistlig Henseende under Aarhus Stift, og staaer for Størstedelen under een Amtsprovst: Sabroe, Vester-Lisberg, Hasle, Framlev og Ring-Herreder udgjøre væmliq tilligemed Gjern-Herred i Skanderborg Amt eet Amtsprovstie, (som formodentlig nu ved Provst Winthers Afgang vil blive deelt i flere Provstedistrikter); men Hads-Herred ligger under Skanderborg Amtsprovstie.

Til Amtet høre Derne Lunø, Alroe og Endelave; men da jeg ikke har seet Indberetninger derfra, har jeg maattet forbigaae dem i disse Efterretninger.

1.

Svortesdes ere Jorderne beskafne, saavel Jordmon som Underlag? høje eller lade? jevne eller bakkede? Lide Jorderne af skadeligt Vand? Kunne Vandingsenge anlægges?

Skjøndt nogle Dele af Aarhus Amt ikkun høre sig ubetydeligt over Havet, kan det dog i det Hele taget henregnes til de højeste Dele af Nørre-Jylland. Den største Deel af Amtet kan nok antages at have en Højde af 100 til 150 Fod over Havets Overflade; herfra afgaaer imidlertid Hads-Herreds østlige Deel, som er en Slette, der ikke gaacr meget over 30 Fod over Havets Overflade, samt den Dal, hvori Aarhus Aac løber, og hvori Aarhus Bye, samt Abbye og Brabrand ligge. Grundens største Højde er i den vestlige Deel ind imod Skau;

derborg Amt, som er endnu noget højere, og det synes, som om dens største Elevation er i Hvilsted Sogn, nordvestlig i Hads:Herred. Egentlig bakket kan Grunden ikke siges at være, men snarere mildt bølgeformig. Paa to Steder i Amtet findes Grupper af egentlige Bakker, nemlig i Ming:Herred, sønden for Holme, og i Hads Herred, sønden for Hundslund. Den første, Holme Bjerge, er en langagtig Gruppe fra Westen til Østen, som domineres af en Bakke ved Navn Gjeshøi, som maa være over 300 Fod høj; denne Gruppe kan vel optage omtrent $\frac{1}{8}$ □ Mil. Den anden, som ogsaa strækker sig fra Westen til Østen, løber ind i Standerborg Amt. Her er ingen dominerende Bakke, og den Deel af Gruppen, som ligger i Aarhus Amt, udgjør vel $\frac{1}{8}$ Kvadratmil.

Jorderne høre til de bedste i Nørre-Jylland, og den største Deel af dem trænge kun til en hensigtsmæssig Behandling for at være særdeles frugtbare. Den lave Deel af Hads:Herred er maaskee den bedste Strækning af lige Størrelse i hele Nørre-Jylland. Halvparten af Amtets øvrige Deel vilde maaskee ved Mergling og planmæssig Behandling kunne blive ligesaa godt. Det dyrkede Jordlag (Jordkorpen) er temmelig forskjelligt efter den forskjellige Behandling. Jorden har nydt Underlaget er for det Meste gunlgraat Leer med en passende Blanding af Sand, og med nogle Smaastene, som ingen Skade gjøre, meget overensstemmende med det Leer, som hersker i det østlige Sjælland. I Hvilsted, Liset, Riis, Søsten og Framlev Sogne, samt endnu nogle andre Steder, er der mange store Stene i Jorden, som vanskeliggjøre Dyrkningen, og som burde opryddes. Af skarpsandige Jorder er der meget faa, og selv de blandet-sandige (muldsandige) ere ikke almindelige, saa at neppe noget heelt Sogn bestaaer af dem.

Under det gunlgraae Leer kommer man paa de fleste Steder i den østlige Deel af Amtet til et Lag af graahvidt fedt Leer*), uden fremmede Indblandinger. Dette bruser med Syrer, og indeholder, efter en foreløbig Undersøgelse af Candi-

*) K. Gr. i Riis Skov norden for Aarhus, ved Marsilleborg, ved Ryfinge og Rud.

dat Koster, Falkjerd og Kalkjerd; man har med Held anvendt det til Jordforbedringer, og nogle Forsøg synes at love, at det ogsaa vil kunne anvendes til technisk Brug. De almindelige Mergelarter findes paa de fleste Steder i Amtet.

For at give et fuldstændigere Begreb om Jorderne i Amtet vil jeg tilføje et Udtog af de forskjellige Indberetninger om Amtets enkelte Underafdelinger.

1. Sabroe Herred.

Lyngaae Sogn: Lyngaae Bye har en for al Slags Sæd tjenlig Blanding af Muld, Leer og Sand, med Underlag for det Meste af Leer, og de ere hverken for sidd eller for høje. Herfra undtages a) et Par Gaarde, som meest have Sandjord, samt et Areal af 3 til 4 Hundrede Tønder Land vesten for Byen, som forhen har været Hede; de have et fladt, sidd, foldt Jordsimon, med en tynd blandet-sandig Fure og magert Leerunderlag. Det er ved Opdyrkningen bleven mishandlet ved Mergling uden Gjødsel og ved lutter Havresæd i 16:18 Aar. Wivild har skarpsandige Jorder i Nedermarken og sandblandede med Leer-Underlag i Overmarken; de ere sidd, kolde og magre. Spejstrup har for det Meste bar Sand, tildeels Flyvesand. Favrstov Gaard har saare maadeligt Jordsimon, sandigt med Moser og Rjær; men det forbedres ved Mergling o. s. v.

Witten, Halsdum og Hadsteen Sogne: Jorderne ere leersblandede, med Underlag af blegguult Leer, sidd og jerne.

Folebye Sogn (Anner til Søsten). Jorderne af meget forskjellig Bestaaffenhed, deels blandet-sandigt Jordsimon af Dybde fra 4 til 12 Tommer og derover, med Underlag meest af Sand, opfyldt med større og mindre Stene, deels blandet-lerigt, 5 til 12 Tommer dybt, med Underlag af Leer og Smaastene. Grunden er bakket, med jevn Skraaning.

Lading, Sabroe og Faarup: Sandjord, Muldjord og blandet Leerjord. Underlaget paa de fleste Steder rødt Sand eller almindeligt Sand og Leer.

2. Vester-Lisberg Herred.

Grundfør og Spørring } Sogne: Forskjellige Slags Jor-
 Trige og Ølsted } der, høje og siede, jevne og bakkede, lerede, sandige, stenede og
 muldede.

Søften Sogn: Jordsmonnet er deels blandet-sandigt og fra 4 til 12 Tommer dybt med Underlag meest af Sand, ganske opfyldt med større og mindre Stene, da den saakaldte Steensrevl gaar over Søften Mark, deels noget lerigt med mindre Dybde fra 5 til 8 Tommer, med Underlag af Leer og Smaastene. De ere lidt bakkede.

Lisberg Sogn: Jorderne ere af ganske forskjellig Bestaafsenhed; fra de sandede til de sjøre sandlerede eller leermuldede. Beliggenheden er paa nogle Steder høj, paa andre lav, og Bakker afverle med jevnt Land.

Østved } Sogne (Annexer til Hovedsogne i Randers A.):
 Ellev }

Om disse ere ingen Beretninger komne, men formodentlig stemme de overeens med Naboefognene. Dog maa jeg bemærke, at Jorderne rimeligviis mere ligne dem i Høide og Skøjne end dem i Trige, Ølsted og Lisberg; thi en Tønde Hartkorn er (efter Forordn. 1 Oct. 1802) i Østved og Ellev ligesom i de to førstnævnte Sogne taret til 450 Rdlr., da den derimod i Trige er ansat til 400, i Ølsted til 350 og i Lisberg til 400-450 Rdlr.

3. Hasle Herred.

Lynghøje Sogn (Annex til Borum). Jorderne ere temmelig jevne og bestaae af leerblandet Muldjord.

Narslev Sogn: Det har ret gode Jorder. Dintrent den halve Mark har Muldjord med Leer-Underlag, det andet Halve har Sand og Grus til Underlag. De ere mere siede end høie, mere jevne end bakkede.

Lilst Sogn: Jorderne lettere, noget bakkede; Underlaget Grus eller Sand; ved Brendstrup Bye ere de noget siede.

Brabrand Sogn: Her er stor Forskjellighed. Nogle af Jorderne ere sibe, nogle, især til Truc Bye, høje. De ere sanddige, muldebe og lerede i forskjellige Blandinger; de meest sandige findes paa Brabrand Byes Grund, de meest lerede paa Truc og Gjellerup Grund. Underlaget er deels Sand, deels Leer. Gjennem den sydlige Deel af Brabrand Byes Grund gaaer en Steenrevle.

Kasted Sogn: Grunden hist og her noget bakket. Jorderne ere deels lette og stærkt sandblandede, deels skjøre med Leer:Underlag.

**Hasle og Skejbye Sogne: }
Wejlbye Sogn: }** Jorderne muldebe eller blandet-sandige, nogle stærkt lerede; de ere høje og noget, dog ikke meget, bakkede.

Nabye Sogn: Jorderne af forskjellig Bestaaffenhed, lave og tildeels sibe.

Narhuus Byes Grund stemmer for det Meste overeens med Hasle, Skejbye og Wejlbye.

4. Framlev Herred.

**Skihholme og Skorbye }
Ejelle og Skjorring }** Sogne: Jorderne ere sandige, med mere eller mindre Blanding af Muld, tildeels dog ogsaa blandede Leerjorder. Underlaget er deels magert Leer, deels et Slags fast Al. Overfladen er i det Hele jevn.

Borum Sogn: Grunden er bakket; nogle Jorder ere stærk Leerjord med Leer:Underlag; den største Deel er let og sandig med Underlag af rødt Sand.

Storering Sogn: Grunden jevn, temmelig siid; Underlaget for det Meste Leer, og Jordsmonnet saadant, at det kan frembringe ethvert Slags Sæd.

Stjer Sogn: Det begrændses mod Sønden af høje Bakker, og har et mærkeligt Affald mod Norden. Jorden er fuld af Stene; naar disse opryddes, er den god og frugtbar.

Galten Sogn: Markerne ere jevne og sibe, men af god Bonitet, saa at de kunne bære ethvert Slags Sæd.

5. Ring Herred.

Ormslev og Koldt Sogne: Jorderne ere for det Meste jevne og stærkt lerede, med Undtagelse af de nordlige og lavere, nærmest ved Naen og Brabrand Søe, hvilke ere ujevne og sandige. Underlaget er deels fast Leer, deels Sand.

Wibye Sogn: Jorderne ere deels sandige, deels leerblandede, med Underlag, deels af Sand, deels af Leer, deels jevne, deels bakkede.

Holme og Frandberg Sogne: Grunden er Muldjord, med Underlag, deels af Sand, deels af Leer, deels god og frugtbar, deels middelmaadig, ingensteds ganske flæt. Her er en lang Strækning af Bakker: Holme Bjerge; men dette Bakkestrøg kan for det Meste dyrkes, og kan, vel behandlet, give alle Slags Korn. Det Dvrige er nogenledes jevnt. Skaade Bye har østlig ved Havet sandig Jord, som kun giver Rug, Havre og Boghvede. Vestlig har den muldet Jord, dog med Underlag af Sand.

Maarslet Sogn: Jorderne ere Leer med lidt sort Muld, Underlaget stærkt Leer; de ere mere jevne end bakkede.

Astrup og Tulsstrup: Grunden er jevn og for det Meste blandet-lerig.

Beder og Malling: Jorderne ere deels lerede, deels sandige, mere jevne end bakkede.

6. Sads Herred.

Hvilsted (Annex til Astrup)	} Sogne:
Torrild	
Hundsland	
Odde	
Molev	

De ere temmelig bakkede og bestaae paa nogle Undtagelser nær af sandblandet Leer og leerblandet Sand. De kunne ved rigtig Dyrkning give alle Slags Sæd, de enkelte Steder undtagen, hvor Sandet er herskende. I Hvilsted Sogn har Jorden en Mængde store Stene. I den sydlige Deel af Hundsland Sogn er en Strækning fra Vesten til Østen af Bakker,

som løber ind i Boer Herred, og som tildeels naaer en temmelig betydelig Højde.

Saxild	} Sogne:
Randslev og Bjergager	
Gosmer og Halling	
Gylling	
Orting og Falling	

De bestaae, naar undtages nogle Steder i Faling, Orting og Saxild Sogne, af meget gode Kornjorder med Leerunderlag uden synderlige Bakker og Moser.

I den største Deel af Aarhus Amt lide Jorderne ikke meget af skadeligt Vand, og hvor det forekommer, sørger man for at aflede det. De Sogne, som meest lide af Vand paa Engene, ere Nabye, Brabrand, Narslev, Ormslev og Koldt, som støde til Aarhus Aa og Brabrand Ege. Narsagen er tildeels den, at Brabrand Ege er tilgroet fra Constantinsborg til Brabrand. Dog er det i Brabrand tildeels afledt. Ogsaa i Sjelle, Skjerring og Borum, (i hvilket sidste man har begyndt paa Afledning), samt Maarset Sogne skal Jorden lide noget af Vand.

Til Vandingsenge er der Lejlighed i Lyugaee Sogn, i Narslev Sogn, dog kun i det Smaa, i Brabrand, Rasted, Skivholme, Skovbye og Harlev; men den benyttes i Almindelighed ikke. Kun paa Christinedal i Skovbye Sogn har Forpagteren ledet Aaen over endeel af Gaardens Eng og sporet gode Virkninger deraf.

Findes der Kilder, Indsøer? Er Vandmassen i disse i de senere Aar betydeligen aftaget? Hvad menes Aarsagen dertil at være? Har man udtørret Søer og Moser?

Af Indsøer gives der i Aarhus Amt følgende: een ved Favrskov af ubetydelig Størrelse, Lading Søe ved Lading, lidt større, een lidt mindre end denne ved Røstrup i Harlev Sogn og to, ligeledes smaae, paa Grændsen af Framlev og Hjelmelev Herreder, Gjeding Søe i Kasted Sogn, ubetydelig, Brabrand Søe, langstrakt fra Vesten til Østen, omtrent $\frac{1}{8}$ Kvadratmiil stor, men for en Deel tilgroet; Soelbjerg Søe, noget større, egentlig i Skanderborg Amt, men grændsende til Aarhus Amt ved Soelbjerg.

Kilder gives der hist og her, men ikke i betydelig Mængde, rundt omkring i Amtet. Den mærkeligste Cyn i denne Henseende er nok den nordvestlige Deel af Hads Herred, hvor der udspringer 1) to Aar, som falde i Skanderborg Søe og derved bidrage til at danne Gudens Aae, 2) en Hovedqvælsel til Aarhus Aae, og 3) den Aae, som falder ud ved Rysinge. Ellers udmærke Storering, Stjær, Galten, Sofsten og Folebye sig ved mange Kilder.

Vandmangel har vel hørt Sted paa mange Steder i de tørre Aaringer; men som et vedvarende Onde kan den kun betragtes i Lyngaae Sogn, hvor den bestandig føles, (og hvor man ved at grave 18 Alen dybt ikke har faaet Vand), i Ormslev og Koldt, hvor den er følelig næsten hver Sommer og i stærk Frost, saavel som i Falling, og i Smederup Bye i Gokmer Sogn, hvor selv de dybeste Bronde i Lørke og Frost ikke give tilstrækkelig Vand.

I True Bye i Brabrand Pastorat er Vandet aftaget. Aarsagen dertil ligger maaskee i Vejrliget og i Skovenes Aftagelse. I Skivholme og Storbbye Sogne har man mærket stærk Aftagelse af Vandet, endskøndt ingen Skove ere forhuggede og ingen Moser udtørrede; det synes som om Vejrl:

liget her alene maa være Aarsagen. I Harlev Sogn er Vandet aftaget, deels formedelst tørre Somre, deels formedelst Udgravning. I Hads Herred er Vandet, efter en derværende Landmands (Hr. Inspecteur Dvists) Mening, formedelst den ved Udskiftningen bevirkede Gravning aftaget, undtagen i Kilderne. Jeg vil herom anføre hans egne Ord:

”Naar man betænker, at Hads Herred gennemskjæres af et varigt Vandløb, som løber til Stranden omtrent fra Midten af den store Orting og Randslev Torvemose til to Sider, nemlig forbi Aafjær og Rads Mølle til den ene og forbi Rødssteenseie, Odder, Afsendrup og Norsminde til den anden, og at der til dette Hovedvandløb er henledt næsten alt det Vand, som før maatte forblive i Moser og Sumpe til stor Fordærvelse for Engslæt og Agerbrug, saa at den største Deel af Hads Herred i hine Tider neppe avlede den fornødne Føde: mindre Sæde: Aag, hvilken Beboerne altid hentede fra Landets vestlige Egne, saa synes det, som om den Gravning, Udskiftningen har foranlediget, er Aarsag til Vandets Aftagning. Til Exempel vil jeg blot anføre, at paa den Deel af Fillerup og Ondrup Marker, som grændser til min Ejendom Lundhoff, saavelsom paa den mindre Landevej, der løber mellem denne og hine Byers Jorder, (paa hvilken Vandet om Vinteren og Foraaret fordum stod til Bugen af Hestene), findes nu intet mere staaende Vand i de vaade Aarstider, siden jeg til min egen Fordeel ved Grøfter ledte det gennem mine Jorder og Skove til Torrild Aac, der fører det igjennem Fillerup og Odder, hvor 5 Møller benytte det, inden det falder i hiint omtalte Vandløb, som gaaer fra den store Torvemose til Stranden ved Norsminde. Lignende Exempler findes der nok af her i Egnen. Mig er ikke bekjendt noget Sted, hvor det saaledes ved Grøfter afledte Vand kan samles og blive staaende; thi det gaaer sin Gang til Aac og Bække, som fører det til Havet. Denne Hadsherreds ejendommelige Situation synes ogsaa kjendelig derved, at her ingen Jundsøer eller store Vanddamme findes, dem undtagne, som man med Spaden af Rødvendighed har dannet sig.”

At Skovenes Formindstelse maa bidrage til Vandets Af-
tagelse, er temmelig sikkert, da den forøger Uddunstningen; men
denne Aarsag har ikke i betydelig Grad havt Sted i Aarhus
Amt.

Udtørring af Søer og Sumper har ikke i betydelig Om-
fang fundet Sted; af Gammelgaard's Sø paa Grændsen af
dette og Skanderborg Amt er ved Udgravning det Halve blevet
til Enge, hvorpaa avles omtrent 50 Læs Høe.

3.

Svovledes er Klimatet? tørt, fugtigt, koldt, luunt? etc.

Lufsten er i det Hele taget tør og sund; kun i Egnen om-
kring Aarhus Aae er den noget fugtig. Temperaturen kan
ikke være meget forskjellig efter den geographiske Brede, da
der kun er $\frac{1}{2}$ Grad fra den sydligste til den nordligste Deel;
men Stedernes højere eller lavere Beliggenhed, saavelsom Nær-
værelsen eller Fraværelsen af Skove kan bidrage endeel der-
til. Saaledes er Lufsten i Aarhus mildere end i Tilst, da
Sneen der gaacr hurtigere bort end her; dette maa for-
klares deraf at Aarhus ligger lavere, og Tilst høiere. Paa
andre Steder er Klimatet luunt, fordi Skovene give Høe.
Adskillige Steder antager man, at Regn og Tordenbyger
sædvanlig drive uden om s. Ex. i Lyngaae, Holme, Bo-
rum og Lyngbøe. Dette Phænomen er vel ikke fuldkommen
oplyst, og kan maastee staae i Forbindelse med et andet, det
nemlig at Lynilden paa visse Steder i Landet siges at staae
meget ofte ned. Vestenvind er paa de fleste Steder herskende.
Iøvrigt ere disse Data utilstrækkelige til fuldkommen at cha-
racterisere Klimatet. Hertil behøvedes fortsatte meteorologiske
Jagttagelser saavelsom Observationer over Værtriget. Af
disse sidste kan anføres, at Humle trives godt her, at man i

Sjelle og Narslev Præstegaarde, har Morbærtræer, hvis Bær modnes, og at ogsaa ægte Kastanier undertiden modnes.

4.

Hvorledes er Udskiftningen? Ære Jorderne meget udparcellerede? Hvilke Folger har det havt i Henseende til Solfemængde, Dyrkning, Tillæg af Creature?

I det Hele taget er Udskiftningen vistnok ikke at rose; paa nogle Steder er den desværre meget slet, og lægger derved en stor Hindring i Vejen saavel for Markfred som overhovedet for et forbedret Agerbrug.

De sletteste Udskiftninger ere nok i Brabrand, Skivholme og Skovbye, hvor Jordlodderne meest ere Triangler, i Sjelle og Skjerring, hvor Præsten endog har sin Jord paa 10 Steder (Skov og Eng medregnet), i Stjær og Galten, hvor nogle have deres Jorder paa 10 eller flere Steder, Borum, Drmslev og Holme, i hvilke to Sogne Ager-Lodderne ere paa tre Steder.

I Hads Herred er Udskiftningen næsten overalt god og Meget er udsluttet. Ogsaa er den ret god i Bitten Pastorat, i Lading Pastorat, i Søsten og Folebye, (i Søsten ere omtrent de halve udsluttede,) og i Nabye Sogn, hvor en meget fordeelagtig Udskiftning har fundet Sted; i dette lille Sogn paa 88 Tønder Hartkorn ere 7 Gaarde og et Boelsted udsluttede paa deres Marker.

Narhøus Byes Grund ligger i Fællesskab. Den er inddeelt i Lodder (Gaards-Avl kaldede), hvoraf enkelte Beboere have mange, nogle een eller flere, og de fleste slet ingen. En Lod eller Gaardsavl ligger altid i to Bange, hvoraf den ene bruges i fire Aar og den anden imidlertid ligger til fælles Græsning. En Deel af Byemarken er Byens Ejendom og udleies i Lodder paa 4 til 5 Tønder Lands Størrelse. Kun Magistraten har faaet de den tillagte Jorder uddragne af Fælles-

flabet og indfredede ved Hegn. De Borgere, som eje flere Gaardes Axl og Tofter, hvoraf endeel indhegnede ligge tæt omkring Byen, ønske Udstiftning; de, som ingen Jord have, men nu alligevel om Sommeren holde Malketæer paa Fælleden, ønske, at Alt maa blive i samme Gang som nu.

I Sabroe Herred er ubetydelig Udparcellering. En nu afdød Præst i den nordlige Deel af Amtet fandt den ønskelig i sine Sogne for at bøde paa Udstiftningens Mangler, da Udlobderne nu maaskee mere ere Gaardene til Besvær end til Fordeel. En anden Præst mener, at det er godt, der ingen Udparcellering er; "thi ved mange smaae Udparcelleringer forsøges Folkemængden af fattige Statler, som ikke kunne ernære sig selv og blive det Almindelige til Byrde: Agerdyrkning og Tillsæg af Creature forsømmes og derved". I Vester Lisberg Herred er temmelig megen Udparcellering, især i Grundfør, Trige, Østved og Søsten Sogne; i Lisberg Sogn er kun een Gaard udparcelleret. Folkemængden er derved forøget; men en bedre Dyrkning og flere Creatures Tillsæg synes — efter Præsternes Beretninger — ikke derved at være befordret. "Saadanne "Smaalodders Dyrkning (paa 2—5 Ekpr. Hartkorn) blive "altid kun maadelig, saalænge den skal stee ved Fremmede for "Betaling, eller af Willighed, hvilket maa vise sin Indflydelse "paa Afgrøden og Creatures Tillsæg", skriver een af disse.

I Hasle Herred er ifkun i Brabrand Sogn stærk Udparcellering, som har forøget Folkemængden, men ikke forbedret Dyrkningen, fordi denne for det Meste besørges ved Gaardmændene. At den har havt og vil faae en større Indflydelse paa Fattigkassens Udgifter, har Erfaring viist, og vil den endnu stadfæste, skriver een af Præsterne; en anden siger: "Megen Udparcellering finder ikke Sted endnu, men som en "Følge af den daglig stigende Armod vil den snart blive en "sørgelig Nødvendighed", — (ogsaa fordi Beboerne kjøbte paa en uheldig Tid i Navneværdi 1817).

I Framlev Herred er ingen Udparcellering undtagen i Storerling, Stjær og Galtens Sogne, desuden fra fire Selveiergaarde i Sjelle Pastorat, samt i nogle Byer i Harlev og Framlev Pastorat. Angaaende Sjelle Sogn ligger en Be-

tænkning saaledes: "Jeg troer ikke, det skædede, om alle Udsmarkerne og Hedeletterne bleve udparcellerede fra Gaardene; thi af de første høves ej den fulde Nytte, og af de sidste som oftest slet ingen, formedelst deres Fraliggenhed; og paa en bedre Udskiftning og Udskytning forbyde Lidsomstændighederne at tænke". Jeg vil her tilføje, at paa Sjelle Hede synes Jorden at være saa god af Naturen, at den tilvisse for tjente at benyttes til Andet end til at bære Lyng. En kydig Landmand i samme Herred siger: "At saavel Sælgerens beholdne Jorder som Parcellistens i Almindelighed dyrkes bedre, kan tildeels ikke nægtes." En anden Landmand formener, at Udparcellering mange Steder af een eller anden Gaard vilde være gavnlig som det sikreste Middel til at faae de nu udyrkede Jorder og Heder under Plov og til at sætte flere agerdyrkende Familier i Virksomhed. I een Betænkning yttres den Frygt, at den for vidt drevne Udparcellering vil medføre et uberegneligt Tab for Galten Sogn. "Hidtil have Beboerne ernæret sig tildeels med Favnetræs Transportering til Narhus; men denne Næringskilde tager af. Den smaalige Udparcellering har ej haft nogen gavnlig Indflydelse paa Creatures Opdræt og Tilvært; da Enhver indskrænker sig til de allernødvendigste Arbejdsdyr. Dyrkningsmaaden har heller ikke vundet, da Hestene ere flette. Folkemængden er i "Tiltagende", men, som man frygter "paa Fattigkassens Beføstning."

I Ning Herred har Parcellering fundet Sted i alle Sogne, lundtagen i Trandberg og Maarset. Hvad Folgerne angaaer, saa ere Alle enige om, at Folkemængden har taget til; Nogle paa staae, at Fattigdom ogsaa er forøget; men een af dem, der have indsendt Beretninger, siger: "at Agerdyrkingen derved er forbedret og Tillægget af Creature forøget."

I Hads Herred er nogen, men ingen overdreven Parcellering. En der boende Landmand mener, at mere end den hidtilværende ikke er tilraadelig, da Loddernes, og især Huusloddernes Parcellering giver forarmede Besiddere, som om nogle Nar blive Fattigvæsenet til Byrde, førend de blive gamle og svagelige.

Sammenfatte vi nu alt dette, saa viser det sig sjenssynlig, at Parcelleringen har forøget Folkemængden, at den har bidraget til at nogle uopdyrkede Jorder ere blevne drevne, samt at den har forøget Creaturerne's Antal. Derimod seer man ikke, at den har bidraget til at forbedre Dyrkningsmaaden eller at forædle Qvægholdet; og heller ikke mener jeg, at man med Grund kan vente dette af Parcelleringen. Parcelleringen er derimod en naturlig Følge af Forbedring i disse Puncter; thi ved forædlet Landbrug sættes man i Stand til at ernære sig af et mindre Areal end ellers. Fattigdom er forøget: det tilstaas; men derfor er det ikke sagt, at Almensvelstanden er taget af, siden Parcelleringen begyndte. (Uden Tvivl er den det, men af andre Aarsager). Det staar ikke, at der er flere Fattige, naar de, som skulle forsørge dem, paa samme Tid bedre ere i Stand dertil. Det er unægteligt, at Fordelen af et stort Folketal, i det det formindsker Arbejds-lønnen, til en vis Grad erstatter det Tab, som forvoldes af en forhøjet Fattigstat. At desuden Fattigdom ikke er en nødvendig Følge af en nok saa liden Parcellering, kan sluttes deraf, at mange jordløse Huusmænd og Indsiddere leve uden at blive Fattiglemmer; hvorfor skulde da de smaa Jordbrugere nødvendigen blive det? Men rigtig nok kan et for stort Folketal til Areal et være en Ulykke, da det Tilfælde kan indtræffe, at Jorden ikke, om Dyrkerne ere nok saa arbejdsomme, kan ernære dem. Er det da ikke kommet saavidt i Aarhus Amt? Jeg troer det ikke; thi det hedder næsten allevegne fra: Arbejdsløse gives der ingen af, forsaavidt som man kan og vil arbejde, og Arbejdslønnen er forholdsmæssig meget høj; og vist er det, at man ved Producters Frembringelse og Forædling vilde kunne sysselsætte mange flere, naar Arbejdslønnen var moderatere.

Uden Tvivl dyrkes Jorden i Almindelighed med mere Flid paa Parcellerne end paa de store Gaarde, fordi det Beste gjøres med egne Hænder; men forsaavidt som Parcellerne skulle drives ved Billighedsarbejde, drives de kun maadeligt. I dette Amt kan man neppe sige, at den Bindelighed og Nøjsomhed, som er nødvendig, naar Parcelleringen skal være

til Fordeel for Landet, endnu er herstende. Naar Folk noget meer end forhen vænne sig til at bruge deres egne Hænder, og naar americanste Pløve blive almindeligere, vil Dykning paa Parcellerne nok blive bedre. Dvægaavlens er ikke just forbedret; men man tør vente, at Parcellisterne, naar de indsee deres egen Fordeel, ville skaffe sig bedre Dvæg.

Følgende Fordele, troer jeg, Parcelleringen fører med sig:

1) Der gives Lejlighed til, at megen Jord drives, som nu ligger for langt fra Haanden, og ikke kan dyrkes ordentlig af de nuværende Ejere, med mindre der stæde en ny Udskiftning.

2) Landejendommens Værdie maa forøges. Ofte hændes det, at der gives tre eller fire Personer, som kunne have Naad til at kjøbe $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ Deel af en Gaard, men ingen, som kan kjøbe en heel Gaard. Skal en saadan altsaa sælges, vil den af Mangel paa Kjøbhavere ofte blive solgt under sin Værdie, hvilket ikke vilde være stæet, om den kunde være blevet udstykket.

3) Parcellisterne kunne ofte leve lykkeligere, end Gaardbrugerne nu leve. En Gaardmand har store kongelige Skatter at betale, og maa udrede en høj Folketæn. Det Sidste falder mestendeels bort for Parcellisten, Skatterne blive mindre byrdefulde, og der er Lejlighed til en extraordinair Fortjeneste ved Dagleie &c., hvilken Gaardmændene ikke have. Virkelig siger en Beretning fra Framlev Herred: "Haandværksfolk, Huusmænd og Tjenestefolk ansee sig for — og ere ogsaa — de lykkeligste, da de Intet have at svare Skatter af."

4) Ved Parcellering staffles Haandværksfolk paa Landet Lejlighed til at erholde Adskilligt til deres Underholdning, uden at betale det med Penge. Ogsaa de Personer, som forstaae Havedyrkning, vilde være istand til, af en liden Plet, uden Creatureer, og næsten blot ved egne Hænder, at forskaffe sig Livets Oppehold.

Resultatet heraf, troer jeg, maa blive, at der ikke behøver at sættes Grændser for Parcelleringens Tiltagelse, men at der blot bør sørges for, at den faaer saa lidet skadelige Følger som mueligt. Jeg vilde ikke foreslaae, at de nu gjældende

Løve mod Parcellering blive aldeles ophævede; men at der gratis blev forundt Bevilling ogsaa til mindre Udskyninger, naar der angaves fuldkommen gyldige Grunde derfor. Hvis det var mueligt at paalægge de nye Parcellister at stille et Slags Caution for at de ikke i Udeni Tilfælde af langvarig Sygdom eller deslige Uheld skulde falde Fattigkassen til Byrde, saa vilde de værste Følger af Udskiftningen forebygges.

Skald det skulde være at besøgte, at Folkemængden skulde tiltage i en ikke ønskelig Grad, saa kunde dette ogsaa tildeels forhindres derved, at undertiden flere Gaarde bleve forenede til een. Den fuldkomneste Frihed i denne Henseende vilde og, ligesom Frihed til at parcellere, forhøje Ejendommens Værdie; thi det hænder vel undertiden, at Nogen ønsker at købe, fæste eller og forpagte en Gaard, men lader det blive, fordi han ikke kan træffe en af en passende Størrelse eller passende Beliggenhed for sine Jorder. Naar han kunde faae 2, 3 eller 4 sammen, vilde han maaskee faae hvad han ønskede. Endnu oftere træffer det, at en Godsejer ønsker at drive een eller flere Fæstegaarde for egen Regning; om dette var dem tilladt, vilde selv det forøge Godsets Værd, fordi enhver Ejendom tiltager i Værdie i Forhold til den Naadighed, man erholder over den.

5.

Hvilken er den almindelige, meest gjængse Dyrkningsmaade? Hvilke Afvigelser gives derfra? Bruges Kobbeldrift med reen Brak? eller Vældrift med Brakstrugter? Hvad dømmes derom? Er nogen betydelig Deel af Jorden udlagt til varigt Græsland?

Almindelighed tager man saa mange Halme af Jorden, som den vel kan give, begynder med Bøg, hvor Jorden er god nok dertil, og ender med Havre, og lader Jorden derpaa hvile uden at have saact Foderurter deri. Paa nogle Steder

faaes ikke andet end Straaesød, og man er ikke bange for at tage to Kjærve af eet Slags efter hinanden.

I Sabroe Herred bruges:

almindeligviis:		i Lyngaae Sogn:	
I middelm. Jord.	I bedste Jord.	I sandig Jord.	
1. Byg.	1. Byg, Boghvede ell. Brak.	1. Boghvede.	
2. Rug.	2. Rug, gjødet.	2. Rug, gjødet.	
3. Byg.	3. Byg.	3. Rug.	
4. Havre.	4. Havre eller Værter.	4. Boghvede.	
5. Havre.	5. Havre.	5. Rug.	
3 til 4 Aars Hvile.	4 Aars Hvile.	4 Aars Hvile.	

I Vester-Lisberg Herred:

i Almindelighed.	i Lisberg:	i Søsten og Folebye.
1. Byg gjødet, Hør eller Biffer.	1. Byg.	1. Rcen Brak.
2. Rug.	2. Rug ell. Hvede.	2. Rug. Byg.
3. Byg og Værter.	3. Byg.	3. Byg. Rug.
4. Havre (tildeels med Klexer.)	4. Værter.	4. Værter. Byg.
	5. Byg.	5. Byg. Værter.
4 til 5 Aars Hvile.	6. Havre.	6. Havre.
	6 Aars Hvile.	4 til 5 Aars Hvile.
		Gjødningen deles til de to første Kjærve.

I Hasle Herred:

4 til 5 Aars Drift med Rug, Byg, Havre, Værter, og 4 Aars Hvile. Dog	
i Brabrand og Rasted:	
1. Byg, lidt gjødet.	1. Havre, gjødet.
2. Rug, gjødet.	2. Rug, gjødet.
3. Byg.	3. Byg.
4. Havre.	4. Værter.
5. Havre med Klexer.	5. Byg.
	6. Havre.
5 (?) Aars Hvile.	

I Framlev Herred.

i Almindelighed		i Storerling
i god Jord:	i slet Jord:	Pastorat:
1. Byg.	1. Boghvede.	1. Byg gjødet ell. Hør ugjød.
2. Rug.	2. Rug, gjødet.	2. Rug, gjødet.
3. Byg.	3. Byg.	3. Byg.
4. Havre.	4. Havre.	4. Ærter.
(5. Havre.)	5. Havre.	5. Havre.
4 til 5 Aars Hvile, tildeels med Kvever.		

I Ring Herred.

1. Byg, gjødet, eller	1. Byg, lidt gjødet, eller	1. Byg
2. Rug.	2. Rug, gjødet.	2. Rug.
3. Byg.	3. Byg.	3. Byg.
4. Havre.	4. Havre.	4. Ærter.
4 Aars Hvile.	5. Havre.	5. Byg.
	(6. Havre.)	6. Havre.
		(7. Havre.)
4—6 Aars Hvile.		

I Hads Herred.

Vestre Deel.		Østre Deel.
1. Brak	eller 1. Byg, gjødet.	Den holstenfke Drift.
2. Vintersæd.	2. Rug, gjødet.	
3. Byg.	3. Ærter.	
4. Ærter eller Vikker.	4. Byg.	
5. Byg.	5. Havre.	
6. Havre.		

Fra disse gives dog følgende Undtagelser:

Paa Favrskov bruges Kobbeldrift; i Witten Pastorat bruge Nogle reen Brak, ligeledes bruges den ved Haralds-
lund; i Lisberg Sogn brakte Nogle omtrent en Tonde Land; paa to Herregaarde i Brabrand og Kasted Sogne bruges reen Brak; i Berum, Lynghye, Harlev og Framlev er begyndt dermed. I Ormslev Pastorat har en enkelt Mand Brak; i

Bibye og Lisset bruges den af Nogle; i Holme er begyndt med Brak og Bikkeavl; i Beder og Walling bruges deels heel, deels halv Brak; endelig i Hads Herred følges, som ovenfor er sagt, Herregaardenes Exempel tildeels af Bønderne, saa at de drive Jorderne paa hollandsk Maade. De fleste Agerbrugere udenfor Bøndestanden i hele Amtet bruge Kobbeldriften.

Bereldrift er ogsaa forsøgt, og det med temmelig Held, uden forsaavidt som de faldende Kornpriser have forvolbt, at de forøgede Dyrkningsomkostninger ikke ere betalte. Ubetydeligt have Bønderne befattet sig dermed, saasom en Mand i Witten Pastorat, en Huusmand i Randlev og paa en Maade Nogle i Beder Pastorat. I de sidste Aar ere nok nogle flere komne til. Paa Herregaardene bruges den ogsaa kun lidet, hvortil Aarsagen vel ikke maa søges alene i Mistillid til dens Værd, men undertiden i den Indskrænkning, som Høverieforeninger paalægge dem, ofte og maaskee i de større Omkostninger, der er ved at indføre en saadan Forandring paa et stort Areal, end paa et lidet; kun ved Haraldslund bruges den i Forening med reen Brak. Præsterne synes at vise meest Tilbøjelighed til at indføre denne Forbedring, saaledes Hr. Høff i Lyngaae, Hr. Hahn i Brabrand, Amtsprovst Winther i Storerling, og Hr. Friis i Holme.

Af andre Landmænd bruger Forvalter Lerndrup paa Petersminde den; den blev forsøgt af Krigsraad Møller paa Fabergaard, (som nu er flyttet til et andet Amt), men uden Held.

De Indvendinger, som gjøres mod Bereldrift, ere just ikke af megen Betydning. Nogle mene, at den vil være skadelig i Tidens Længde; men det kan den vel kun, naar den drives ufornuftig. Væsentligere kan den Indvending være, at man ikke har Naad til at gjøre Udlægget, saavel som den Omstændighed i nærværende Periode, at Priserne paa Producter ere saa lave, medens Dyrkningsomkostningerne vedblive at være høje; det kan altsaa være betænkeligt at indføre en Drift, som i høj Grad forøger Dyrkningsomkostningerne, medens Productet, Skøndt det ogsaa forøges meget, dog ikke giver en saa betydelig større Revenue i Penge; man maa herved være

saa meget mere betænkelig, som man ikke veed, om Priserne ville falde endnu dybere. At Daglønnen tildeels er meget høj, og at man undertiden næsten slet ikke kan faae Arbejdere, maa naturligtviis være en vigtig local Hindring. I den Grad, som paa enkelte andre Steder, f. Ex. i den østlige Deel af Weile Amt, har den ikke Sted her, men den spores dog ogsaa. Paa sandig Jord, hvoraf der findes noget paa enkelte Steder i Amtet, maa ogsaa det ringe Antal af Bærter, som man har at vælge iblandt, gjøre Bereddriften vanskeligere. Jeg tænker, at man der bør lade Jorden hvile i 5—7 Aar og drive den i 3 eller 4 Aar; man vil da kunne gjøde den saa godt, at dens Afgrøde vil betale Dyrkningsomkostningerne. Det kommer nu an paa at vedligeholde en god Græsbund paa den hvilende Jord i saa lang Tid. Jeg vil overlade til Kyndigere at bestemme, hvorledes dette bør skee; men jeg formoder, det lader sig gjøre, og at det kan skee blandt Andet ved at saae Frøet af flere Foderurter mellem hinanden (saasom holdt Klee, gul Kjellingetand, gul Hundballe, Rajgræs, blød Hejre), ved at vælge saadanne, som ere fortrinlig passende til Jorden, endelig, dersom i et tort Aar Græskningen skulde være gaaet bort, da at besaae den paany med Græsfrøe.

Paa Aarhus Byes Jorder kan man, da de ligge i Fællesskab, ikke vente sig nogen fortrinlig Driftsmaade. Den ene Bang drives i 4 Aar, medens den anden imidlertid ligger ud til Græs, og dermed omverles hvert fjerde Aar. I de fire Aar, Jorderne hvile, har Ejeren slet ikke større Nytte af dem, end Byens samtlige Beboere. Dersom de til Græskning udlagte Jorder i Forvejen vare besaaede med Klee, var det meget nyttigt, da de nu i de første 3 Aar næsten slet Intet bære til Føde for Dvæget.

Næsten Intet i hele Amtet er udlagt til varigt Græskland, naar man ikke hertil vil regne nogle Strækninger, som formedelst Terrainets Beskaffenhed ikke vel ere stikede til Dyrkning, saasom nogle af Bakkerne ved Helme og ved Hundslund, m. m.

6.

Gjør Sommerstaldforing Fremgang? Hvilke Indvendinger gjøres derimod?

Sommerstaldforing er næsten ikke endnu i Brug; dog bruges den af Præsten Hyyhoff og Degnen Jensen i Lyngaae, paa Herregaardene i Brabrand Pastorat, samt i Præstegaarden heel med Heste, halv med Dvæg. I Skivholme Pastorat har den været brugt, men er aflagt igjen; ligeledes have Præsten og Kirkesangeren i Borum forsøgt den, men opgivet den igjen, fordi Wikkehavre for flidig kommer til Grøde. I Storerling og i Maarset Pastorater begyndes med Staldforing. Hestene holdes paa adskillige Steder inde til St. Hansdag.

Man indvender derimod især, at naar man ikke har fortrinlig gode Jorder, mangler Grønt til Foder i Foraaret; Krigsraad Wøller, som brugte Staldforing paa Favergaard, maatte derfor aarlig formindste sin Besætning. Nogle Steder mener man, at det er for bekosteligt, fordi man maatte anskaffe sig nye Avlskredstaber og holde flere Tjenestefolk. Til Fordomme kan man vel regne de Meninger, at den hele Staldforing er skadelig for Dvæget, og at Kærne ikke malke godt derved.

7.

Anvendes Kalk, Dynd, Mergel eller kunstige Gjødningsmidler? Har man gjort Forsøg med at brænde Grønsværen saavel paa Agre som Enge? Virkningen deraf. Hvorledes være de Jordsmøen, paa hvilke Brændingen foretoges? Ierede, mergelagtige, sandede, tørvagtige?

Brugen af Dynd til Gjødning er temmelig almindelig. I tørre Sommerer udgraves Dynden af Dammen, lægges i et

Nars Tid paa Ageren for at udluftes, og nedpløjes derpaa. Dette er f. Ex. skeet i Skivholme, Harlev, Søsten, Witten og Brabrand Pastorater. (Paa sidste Sted brugte man det til Byg; men man lod det ikke længe nok udluftes).

Mergling bruges hist og her, saaledes især af de driftige Landmænd Hollisen paa Favrstov og Koch paa Christinedal. Den bruges lidet i Witten Pastorat; i Sabroe Pastorat, hvor den er at have; men det er meest Sandmergel. Ved Haraldslund har man brugt Mergling, men ophørt igjen for Beskostningens Skyld. Paa Bestereng bruges den, ligeledes af nogle faa i Brabrand Pastorat. Paa Bedelslund har man begyndt dermed, og vil bruge den mere i Estertiden. Paa en Gaard i Skjerring er begyndt derpaa med megen Kraft; Mergelen opgraves der paa Stedet. I Storereng Pastorat have nogle faa brugt den. I Borum Pastorat har Præsten og Kirkesangeren brugt den, med Held paa siid Jord, men i de tørre Aaringer suarere til Skade paa Sandjorden. (Formodentlig har det været en Mergel, som ikke passede til Jordens monnet). I Harlev og Framlev ansees Mergel for skadelig, undtagen paa kolde Jorder. I Narslev Pastorat have Nogle begyndt, men de finde det for besværligt. I Wibye Pastorat have Nogle begyndt dermed, men uden at spore synderlig Virkning. I Holme Pastorat have et Par begyndt, ligeledes Forspagteren paa Wilhelmsborg. Paa Aakær er merglet med udmærket Held, og endeel i Hads Herred have fulgt Exemplet.

Paa Haraldslund har man saact Boghvede og nedpløjet til Gjødning; det Samme har man paa Petersminde gjort med Kapsed.

Præsten i Brabrand har forsøgt at afbrænde Grønsværen, men uden Nytte. Lyng afbrændes i Heddegnene enten for at faae fint Græs eller for at opdyrke Jorden.

Bruges Stude til Markarbejde?

I dette Amt bruger man næsten slet ikke Stude til Markarbejde. Man paastaar almindeligen, at de ere for langsomme; dette kan imidlertid dog vel kun gjælde forsaavidt som de skulle bruges til Kjørsel, ikke til Plojning. Den væsentlige Aarsag er dog nok, at man ikke ret kjender det, samt at man maatte gjøre nogle Forandringer i de hidtilværende Indretninger. En Undtagelse gjør Hovedgaarden Fabrikow; thi her bruges Stude til Markarbejde, saasom til Mergelkørsel og til raar Jordens Opbrydning.

9.

Svorledes ere Agerdykningsredskaberne? Erkjendes Svingsploves (de engelske Ploves) Fortrinlighed? Ere de nyere arbejdsparrende Redskaber bekjendte og benyttede?

Man bruger den almindelige danske Plov, som dog antages at være lettere end den sjællandske, og tildeels trækkes af to Heste. Ogsaa bruger man Harver med Jerntænder, eller halv Træ, halv Jern.

Brugen af Svingsploven saavel som andre forbedrede Agerdykningsredskaber er ikke ganske ubekjendt. I Lyngaae Sogn har Præsten Huphoff 2 Bailenske Plove, en Erstirpator med 7 Skjærer, en Kartoffel-, Hoppes og Skuffe-Plov og en belgisk Harve; Peder Pedersen i Hatholm har en smalle Plov og en Mand i Svejsstrup en bailenske, som han dog, af Fordom, er bleven feet af at bruge. Christen Bonde har og skaffet sig en bailenske Plov og en Erstirpator. Dette er en god Begyndelse; men de andre Bønder gjøre Nar af disse Redskabers Brug, og dette hindrer deres Udbredelse. I La-

ding Pastorat har man prøvet engelske Plove, men maattet ophøre dermed formedelt de mange Stene, Paa Haraldslund bruger man Bratharven, paa Kjarbnegaard Svingplove. Næstveds Amtsprovst Winther i Storerling brugte ikke andre end engelske Plove; han havde en Erstirpator med 7 Stjærer, en Kartoffel-, Høppe- og Skuffe-Plov, samt en Bratharve. Nogle enkelte Andre have skaffet sig Bratharver. Præsten i Borum har en Svingplov, Niels Pedersen i Stovtrup Skov (Koldt Sogn) gjør selv en Svingplov af en egen Indretning, som roses meget. Paa Constantinsberg er en Høppeplov. Præsten i Holme har Erstirpator, Bratharve og Kartoffelplov. Paa Herregaardene i Holme Sogn bruges Svingplove og paa Nodsteensie Erstirpator. Niels Kemmer i Tøp og Søren Nasmussen i Haar have Svingplove.

Ved Nakker og Dybvad bruges ikke uden de smaae holsteniske Plove med smaae Hjul, lige Aas og Trehoved. De ere lette, og pløje en skøn Fure.

Bønderne erkjende ikke Svingplovens Fortrinlighed; men det kommer vel meest af Fejden: Mængde, som skjønn paa dens Værd, hindres fra at bruge den ved dens Kostbarhed.

10.

Er der raac og uopdyrkede Jorder? Optages disse til Dyrling? paa hvad Maade, under hvilken Sædfølge og med hvad Geld? Har man, forsaavidt Opdyrkingen have været foretagne uden at staae i Forbindelse med allerede organiserede Avlsbrug, brugt Feste eller Stude som Arbejdsdyr? og har man til Besætning fornemmelig valgt Hornkvæg eller Saar?

Narhuus Amt er formodentlig af Jyllands Amter det, hvor der gives det mindste Antal af raac og uopdyrkede Jorder; men ogsaa det, hvor de efter Jordens Bestaaffenhed mindst burde findes. Til denne Klasse regner jeg naturligviis ikke Skovene, Engene, samt Sørvemoserne, men kun Lyngheder,

Bakker og saadanne Moser, som ere stikede til Dykning. Af disse sidste er der kun faa, af Heder er der heller ikke stor Mængde; disse findes især i den nordligste og nordvestligste Deel af Amtet, nemlig i Vester-Lisberg, Sabroe og Framlev Herreder. I Witten og Lading Pastorater samt i Spørring Sogn er der noget Hedeland, ligeledes i Harlev Pastorat. I Skivholme og Sjelle Pastorater er der nogle Hundrede Tønder Hedeland.

I Holme, Maarslet og Beder Pastorater er der nogle, men ikke mange uopdyrkede Jorder, i Haads Herred meget faa.

De mærkeligste Opdyrkinger ere følgende:

1) Forpagter Hollesen paa Favrskov har udtørret, planeret og merglet et Tuckjær paa henved 50 Tønder Land, samt en stor Mængde Sumpe rundt omkring paa Marken, og agter, naar han er færdig dermed, at drive det i Forbindelse med det øvrige Nølsbrug. Han bruger dertil baade Heste og Stude. Han har brækket, merglet og gjødet, og saet Hvede, derefter Byg, Biffer, Byg, Havre med Klever. I 28 Tønder Land Engjær har han begyndt Sædfølgen med Provsties rug. Paa 30 Tønder Land blev ufrugtbar Eng har han grøftet, plojet, paaført Sand. Dette bliver nedplojet om Foraaaret, og deri saaes Havre, hvidt Klever, Rajgræs og andre Slags Græsfrøe, for at det siden kan udlægges som Eng.

2) Forpagter Koch paa Christinedal opdyrker sin Hedesbund uden Forbindelse med andet Jordbrug. Han bruger følgende Dykningsmaade: at brænde Jordstøpen til Rug, derpaa gjøde til Rodfrugter, saavidt Gjødsten strækker, besaae Røsten med Værter, som nedplojes eller afsædes, derefter at saae Byg eller Havre med Klever. Til at brække er meest brugt Stude, til Besætning Faar.

I Sabroe og Framlev Herreder opdyrkes lidt af Hederne, men ikkun lidet formedelst Løddernes store Afstand. Lynngen afbrændes almindeligviis, og Jorden ligger brækket et Aars Tid eller mere, derpaa saaes Rug, og siden bruges den sædvanlige Sædfølge. Høret et enkelt Huus er anlagt paa Hedejorden, finder det samme Sted; thi Huusmanden faaer sin

Jord dreven af Gaardmanden med dennes Heste. I Sisæ Sogn er en stor Strækning Land besaaet med Steen, og noget Skovland, der Tid efter anden opdyrkes og udyrkes saa godt som mueligt førend det ndlægges til Græs. I Holme Sogn ere hist og her nogle smaae Plætter opdyrkede, som sædvanlig første Gang besaaes med Hør, som helden mislykkes.

Det var højlig at ønske at flere vilde følge Hollesens og Kochs Exempler; men det kan i Almindelighed ikke vel skee, naar Jorderne blive ved at tilhøre de nuværende Besiddere, da de ere for langt fra Haanden. Naar der paa Hedeledsderne anlagdes Boelsteder midt i den Jord, som skulde opdyrkes, og der brugtes Stude istedenfor Heste, saa vilde det her, i det af Naturen gode Jordsimon, bedre lykkes end andensteds. Men noget Forskud skulde der til en saadan Opdyrkning. Fremmes vilde denne Sag, naar Hindringerne for Parcelleringen bleve hævede, og naar enhver, som opdyrkede en vis Mængde Jord, blev fri for Krigstjenesten.

11.

Sørge Agerdyrkerne for at forskaffe sig god Saadst?

Den Omhu, som Landmændene vise for at skaffe sig godt Sædekorn, lader upaatvivlelig endnu Meget tilbage at ønske. I Almindelighed er man ligegyldig ved Waarkornet; med Rungen gjør man sig noget mere Umage.

Dog bære, ifølge de indkomne Beretninger, Beboerne i Hads Hæred og i Vester-Lisberg Hæred for det Meste Omhu for at faae godt Sædekorn. I Søften og Folebye s. Ex., sørger man derfor ved deels at tage de bedste Kjerner ved Kastningen, deels ved Kjøb eller Lust. I Ormslev og Koldt (Ring Hæred) have de fleste hentet Rug til Sæd fra Sønder Hæred i Randers Amt, senere har man skaffet sig Provstierug og Et. Hæns Rug. I Hæle Hæred har man forhen søgt at

flaffe sig god Saaesæd; men nu stcer det mindre, og som Aars-
sag anføres Pengeangel, hvilken ogsaa paa andre Steder
har den samme onde Virkning. Imidlertid skulde man troe,
at selv de fattigste Bønder, naar det var dem magtpaaliggens-
de, maatte kunne flaffe sig godt Sædekorn. Ved at vippe-
trække eller læse, eller endog blot ved meget omhyggelig Kast-
ning og Rensning vilde uden Tvivl næsten enhver Bønde
kunne bringe godt Sædekorn ud af sit flatte Korn. Var Kor-
net enten fordærvet paa Marken eller afhøstet for tidlig, maatte
man jo dog ved Bytning, altsaa uden Pengeudgift, kunne
flaffe sig godt Sædekorn. Om man ogsaa skulde give to Tøn-
der god Brødrug for en Tønde rigtig god Sæderug, var man
sikkert vel tjent dermed. Det Samme burde man gjøre, naar
Kornet var udarttet eller man formedelst Høstens Travlhed
ikke fik Tid til at anvende de ovenansførte Midler ved Vin-
tersæden.

12.

Dyrkes mindre almindelige Sædearter, Foder- og Handels- Planter?

Uf mindre almindelige Sædearter, som bruges i Aarhus
Amt, kan mærkes Hvede, som især i den sydøstlige Deel af
Hads Herred er hyppig, det toradebe Byg; som dyrkes tem-
melig almindelig i Egnen nærmest om Aarhus, og den tata-
riske eller siberiske Boghvede, som man har begyndt at anskaffe
sig i Skivholme og Skovbye Eogne med deres Omegn; den
taaler bedre Nattefrost end vor Boghvede, men man paaastaer,
at Gryn deraf ikke let lade sig fuge til Grød.

Kartoffelavlens udbreder sig mere og mere; jeg saae dem
dyrkede temmelig i det Store i Nærheden af Moesgaard.

Foderplanterne indskrænke sig næsten til Klover og Wik-
ker, og disse saaes ikke i den Mængde, som de burde. Bøn-
ner saaes ogsaa i Charles Pastorat, samt af Bønderne i det
østlige Hads Herred.

Hør og Hamp dyrkes temmelig almindeligt, dog ikke i det Store. Hør dyrkes f. Ex. i Lyngaae, i de fleste Sogne i Hasle Herred, af hver Bønde i Storing, Etjær og Galten; Niels Christensen, som er oplært paa det schrollste Høravlingsinstitut, har der udbredt en bedre Behandling. Hør og Hamp dyrkes i Hørlev og Framlev af Alle, dog kun til egen Fornødenhed. Ved Hampens Behandling bemærkes den Mangel i Framlev Herred, at man ikke galdrer den, d. e. ikke rustet Hanplauterne før Hunplanterne. — Dyrkningen af Rapsød begynder at blive temmelig almindelig; den lykkedes godt 1825, da den i Fyen mislykkedes. Krigsraad Secher paa Kjørbye-gaard har i Aaret 1825 forsøgt paa at saae den uden Gjødning i Grønjord. Det er især ved Herregaarde og Præstegaarde, at man træffer den; dog saae Bønder den og, f. Ex. hist og her i Hads Herred. — Af Humle høves her ikke meget, f. Ex. paa Wilhelmshørg, paa Kjørbye-gaard; men den kan sikkert godt lykkes her, ligesaa vel som i Bjerge Herred og i det nordlige Sjælland. — Kuminen dyrkes i temmelig betydelig Mængde i Haven paa Christinedal; Pastor Hyyhoff har forsøgt at saae den ligesom Korn, i Marken, men hidtil uden Held.

13.

Spores Sygdomme hos Kornet? Røst, Brand? Har man paa-
lidelige Erfaringer om Aarsagerne dertil?

Røst har i de senere Aar været sjældnere end forhen; heri stemme Beretningerne fra alle Steder overens. Dette synes allerede at vise, at Luftens Beskaffenhed maa bidrage Meget dertil; ogsaa ere de fleste i Amtet enige om at Aarsagen er en kold Taage med stille Vejr.

En Præst i Hasle Herred siger desangaaende: "Min egen Erfaring om Aarsagen dertil, som aldeles stemmer overens med en opmærksom Bøndes, Gaardmand Søren Ras-

"musfens Jagttagelser, er: at naar, i den Tid Rugen dræer,
 "en Gnuß eller Saage farer over den, og det samme Dag er
 "stille Vejr og stærk Hede, da tager den Skade. Denne Jagt-
 "tagelse er ikke gjort i eet, men flere Aar, og Erfaringen sy-
 "nes saa aldeles at have stadfæstet denne Bemærkning, at man
 "deraf har kunnet bestemme Dagen, paa hvilken Rugen tog
 "Skade; dette gjelder vel og om de øvrige Kornsorter. At
 "dette i det Mindste her til Egnis har gjort Kornet mere
 "Skade end Berberisferne, derom er ingen Tvivl efter min
 "Formening, da Berberisplanten ikke undtagen af een Mand,
 "Præsten i Narslev, dyrkedes, og Rugen dog i hele Egnen paa
 "enkelte Strøg tog Skade, og selv efterat bemeldte Præst i
 "Narslev, skjændt mod sin Overbeviisning, men for at føje en
 "hyldet Mening, lod sine Berberisfer udrydde, tog eller tager
 "Rugen dog endnu aarlig Skade paa de Strøg, hvor oven-
 "omtalte Gnuß falder."

Hermed stemme de fleste Beretninger fra Amtet. Kun
 en Præst i Framlev Herred siger: "At Berberisfer i Nærhe-
 "den af Rugen kan frembringe samme Virkning, er jeg over-
 "bevist om ved Erfaring." Og en anden i Hasle Herred si-
 "ger i sin Beretning: "Den Mening, at Berberisfer have væ-
 "ret Aarsag til Røst, og at denne er aftaget, ligesom hine bort-
 "skaffedes, er almindelig; og troer man denne Mening derved
 "meget stadfæstet, at Rugen i en tæt udenfor Aarhuus belig-
 "gende Loft var i adskillige Aar mere eller mindre angreben
 "af Røst, indtil man for et Par Aar siden ved en Vejs An-
 "læg laugs med Loften saae sig nødsaget til at oprykke en der
 "i fuld Flor staaende Berberishæk, da der siden den Tid in-
 "gen Røst er sporet i bemeldte Egn."

Endnu bør jeg hertil føje en kyndig Landmands Yttring
 derom: "De enkelte Gange, man i Hads Herred har mærket Røst,
 "har man iagttaget, at den kun indfinder sig i Nærheden af
 "Skove, Hække og Sumpe, begunstiget af vaad og stille Luft."

Der synes altsaa at maatte støde fire Ting sammen, Fugs-
 tighed, Kulde, stille Vejr og paafølgende stærk Hede; og alt
 dette i Dræetiden, eller i det Mindste efter at Rugen er gaaet
 i Ar. Naastoe kan det være nok at anføre Fugtighed og Kul-

de, da det stille Wejr maaskee kun derfor virker med, fordi det befordrer Fugtigheden, og den paafølgende stærke Hede maaskee ikke er en Medarsag, men en Folge af den stille Luft. Dog er det vel mueligt, at en stærk Hede kan bringe de med for mange Bødder opfyldte Kar til at springe, og saaledes være Aarsagen til en Eygdom, som begunstiger Rusten. Sumpene virke derved, at de give Uddunstninger fra sig, Stove og Hække derved, at de tilbageholde dem. Om Berberisens Virkning er af et andet Slags end de andre Buskes, eller ikke, er vel ikke let til at afgjøre. I det Mindste synes dens Virkning at være stærkere end de andres. Jeg troer at have overbevist mig om, at naar den staaer i adspredte Buske, og ikke danner en heel Hæk, gjør den ingen Skade, og den Virkning i lang Afstand, som man har tillagt den, er nok aldeles falsk. De Erfaringer, man hidtil har gjort, ere dog nok tilstrækkelige til at frataade dens Plantning til levende Hegn, da man jo kan have de Berberisbuske, som ere nødvendige til Huusholdningens Brug, i Haverne.

Brand i Hvede viser sig af og til. Om dens Aarsag er man heller ikke aldeles enig. I Hasle Herred er man af den Mening, at den kommer af umodent eller sletveiret Sædekorn. Een af Præsterne har erfaret i tre paa hinanden følgende Aar, at overgjemt Hvede, brugt til Sædekorn, har været fri for Brand. I Storering Præstegaard har Brand i de 12 sidste Aar ikke viist sig; derimod har Hveden i Borum og Lynghøe Sogne været fuld af Brand, uden at Kalkning eller recent Sædekorn har kunnet hjælpe. En Præst i Framlev Herred har dog ved Erfaring overbevist sig om at Brand forebygges ved god Saaehvede, samt ved at præparere den med Kalk efter Høeghs Anviisning. I Hads Herred finder Brand i Hveden ikke Sted, hvortil man anseer som Aarsag, at Kalkningen rigtig anvendes, eller og at man saer fjorgammel Hvede. Man kan da vel formode, at naar man i Borum ej har mærket nyttige Følger af disse Midlers Anvendelse, da har Aarsagen været, at man ikke har anvendt dem med den højeste Grad af Omhyggelighed.

Brand i Byg er temmelig almindelig; men den tager, som bekjendt, ikke saa betydelig Overhaand, at den kan forvolde

stort Tab. Angaaende dens Karsager, eller Midlerne derimod er Intet bekjendt. Andre end disse Sygdomme hos Kornarterne ere ikke omtalte i de indkomne Efterretninger.

14.

Har man nogen bestemt Regel for den Grad af Modenhed, Sæden bør have, naar den skal høstes, for at blive bedst Handelsvare?

I det Hele taget bryder Bonden sig ikke meget om at levere gode Handelsvare, og Kjøbmanden ikke om at faae dem. Man kan derfor ikke vente, at man her synderlig har bekymret sig om saadanne Regler; og uagtet man har nogle Regler for at bestemme Kornets Modenhed, eller rettere den Tid, hvorpaa det bør høstes, saa overtræder man dem ofte og høster for tidligt.

Den almindelige Mening er, at Rugen er moden, naar man ved at slaae derpaa med en Hat, faaer nogle Kjerner deri; at Bygget er færdigt til at høstes, enten naar det staaer i røde Rader, eller nogle Dage efter at det har været i røde Rader, eller naar det gaaer over fra de røde Rader til de gule, eller naar det efter at have været i røde Rader begynder at svinde; Havre, naar de øverste Kjerner ere gule, eller naar $\frac{2}{3}$ af dem, eller endog, efter Nogles Mening, alle ere gule; Boghvede, naar den seer ud som en spraglet (haglet) Høne, hvilket uden Tvivl betyder: naar der sees nogle sorte Kjerner og tillige endnu nogle Blomster; Erter, naar de øverste Blomster visne, og de nederste Bøller rasle.

En Landmand i den nordlige Deel af Amtet giver følgende, herfra noget afvigende, Regler. Rugen maa være nogenledes haard og tør i Kjernen; samt hvid paa Straaet; af Bygget maa $\frac{1}{3}$ være moden $\frac{2}{3}$ rødtrædet; af Havren maa den halve Deel være hvid eller gul efter Arten, og den halve Deel grønagtig; Hvede maa være ikke fuldkommen haard og tør i Kjernen, samt Straaet messingfarvet; Boghvede anses for

tjenlig til Høst, naar det Halve af Kornet er modent, sølgelig fortagtigt, det andet Halve grønagtigt.

En Anden, i den sydlige Deel af Amtet, antager som Regel, at Rug og Hvede bør mejes, naar et Korn kan springe, naar man overbider det med Tænderne, Bygget, naar det er gaact af de røde Nader, og Havren, naar $\frac{2}{3}$ deraf er fuldkommen gul.

15.

Hvorledes ere Kornvarene beffasne? Sørges der for deres Rensning? Er der paatænkt nogen Foranstaltning til deres Tørring? til deres videre Forædling?

Hvad een af Amtets Geistlige skriver om sine Sogne, gjelder, som det synes, nogenledes for hele Amtet:

”Det er saare langt fra, at Beboerne sørge for, at de Vare, som bringes til Tørré, kunne ansées for at være gode Handelsvare. Dog modtager Kjøbmanden hvad Bonden saaledes bringer ham af det fletteste Gods, efterat han selv har forbeholdt sig det bedste og bedste, det bedre til eget Brug i Huset, det bedste til Sæd for sig selv og andre. Kjøbmanden faaer paa denne Maade godt Kjøb, og kan derefter bestemme en lav Priis for dem, som bringe ham bedre Vare. At Kongen ved Udskrivning til Skattekorn forlangte Rugen tørrét og Bygget leveret efter Vægt, har sat Mange i stor Forlégénhed: men imidlertid fik de dog deres Korn leveret. Men det falder vist nok ikke Noget ind at levere til Kjøbmanden tørrét Rug eller at forædle Kornet paa nogen som helst Maade.”

Man renser almindeligviis kun med de sædvanlige Kornsolde, og det usaldkomment. Paa Haraldslund, samt nogle Esteder i Framlev og Ring Herreder haveé Rensmaskiner. Præsten i Borum har havt en Rensmaskine; men den er ødelagt ved Ublaan.

I Hads Herred ere de store Gaardes Kornvare meget gode; man bruger de almindelige Rensmaskiner; men paa Lørring har Ingen tænkt.

16.

Er Producternes Affætning forbunden med Vanfelighed, saasom af Mangel paa gode Torve eller Udfibningssteder?

For Haste og Ring Herreder, saavelsom for de fleste Sogne i de øvrige Herreder, er Affætningen let til Aarhus, saa meget mere som Vejene ere taalelig gode. Ikkun Lyngaae Sogn, samt de sydlige Sogne af Hads Herred have over 3 Mile til Aarhus; men disse sidste have for Størstedelen en kortere Vej til Horsens, og Lyngaae med nogle andre Byer i Sabroe og Vester Lisberg Herred ligge ikkun 2 til 3 Mile fra Randers. Skanderborg kan her ikke komme i Betragtning, da den næsten ikke har nogen Handel. I det Hele har Aarhus Amt saaledes Meget forud for de fleste andre Egne i Jylland, da det ej alene har Torve i Nærheden, men tildeels ogsaa Valget imellem flere. Men alt dette nytter ikkun lidet, da Søgningen efter Kornvare er saa ringe. Dette kommer vel for en Deel af Mangel paa Speculation hos Kjøbmændene; thi naaget de lave Kornpriser i det Hele, vilde de dog, naar de søgte at concurrere med andre Byers Speculanter, kunne vinde Noget ved Kornhandel; de vilde da ogsaa gjøre Forskiel paa de gode og flette Vare, og betale hine bedre, hvorved da atter vilde blive sørget bedre for Kornets Rensning og desl. Der var en Tidlang 2 Kjøbmænd i Aarhus*), som speculerede endeel, og derved nyttede Egnen, men de ere nu borte. Af de nuværende mangle de fleste Penge. I de andre Byer er det nok ikke meget bedre.

*) Musmann og Schwedter.

Bøndernes Trang gjør ogsaa, at de ikke kunne fortjene saa meget ved deres Vare, som de ellers vilde; thi de maa om trent lade sig foreskrive af Kjøbmændene hvad de skulde have derfor. "Bonden afleverer sit Korn til Kjøbmanden og faaer $\frac{1}{2}$ eller høist $\frac{1}{3}$ af dets Værdie udbetalt, og nu skrives det, "som det kaldes; d. e. det Dvrige skal henstaae til Terminen, "og Kjøbmanden bestemmer da selv, hvad han vil give mere "end det," som allerede er betalt derpaa. Stundum fallerer "Kjøbmanden, og Landmanden faaer Lidet eller Intet." Saaledes skriver en Præst i Framlev Herred.

17.

Opgive Bønderne endnu Voret, eller holdes der over Markfred?
Køjes nyt Segn, og vedligeholdes det gamle?

Med Markfreden gaar det endnu kun slet; dog synes det at være bedre i Hads og Ring Herred end i de fire nordlige. I disse Herreder erkjende næsten ingen af Bønderne Nyttten af Markfred, og hvo som vil holde over den, gjør sig let forhadet. Og vist nok er det, at naar man gaar frem efter Lovens Stræng-
hed, kan de Optagningsspenge, som skulle erlægges, let blive højere, end den Betalende kan taale. Dog kan ogsaa her Markfred opnaaes, naar man gjør sig ret Umage derfor. Hr. Koch paa Christinedal, Præsten i Ormølev og nogle faa andre have nogenledes kunnet skaffe sig den. Præsterne have maaskee værst at gjøre, da de nødvendig ville vække Forargelse ved deres Strænghed.

Man kan imidlertid haabe, at det vil blive bedre; der kommer efterhaanden flere og flere, som paastjønne Værdien af Markfred. Man vænner sig til at overholde den for een Naboe; man lærer da og at finde sig deri, naar en anden Naboe forlanger den; man seer, hvor megen Nytte disse have deraf, og man lærer at indsee, hvilke Fordele man selv vilde have, om den blev almindelig overholdt. Kartoffelavlens i Mars

fen, som udbreder sig mere og mere, vil uden Tvivl gjøre Folk opmærksomme paa dens Vigtighed.

Hvad Hegn angaaer, staaer dette Amt, som man af det Foregaaende kan vente, endeel tilbage.

Haverne og nogle Toster ved Byerne ere indhegnede, desuden nogle enkelte Ejendomme, især Herregaards- og Præstebolodder, saasom Kjørbyegaard, Præstegaardens Jord i Brabrand, nogle Gaarde i Søften, Folebye, og Lading Sogne, Herregaardene Kolbyegaard, Favrskov og Vedelslund, Præstegaardene i Storering og Borum, Constantinsborg, Præstens Englod i Ormslev, Annergaarden Saralyst i Holme Pastorat o. fl. I Hads Herred ere blandt andre følgende Gaardes Jorder indhegnede: Odder Præstegaard, Petersminde, Rodsteenseie, Lundhoff, Favergaard, Nakjær, Dybvad, Gyllingvæs, Versdorffslund, Svejgaard og adskillige Bønderlodder i Filling, Ørting og Gylling Sogne.

Det nye Hegn, der opføres, er ubetydeligt, og da der ikke er meget gammelt, er der heller ikke meget at vedligeholde. I Holme Pastorat have Præsten og to Selvejere besgndt at hegne; men Arbejdet er standset formedelst Pengemangel. I Beder og Walling Sogne rejsses noget nyt Hegn og det gamle vedligeholdes.

Man maa rigtignok tilstaae, at naar Udskiftningen er saaaet, som den nu er, vilde Hegnet paa mange Steder spille mere Jord, end det var værdt. Paa nogle Steder kan Banstikigheden af at faae godt Material maastee og danne en uovervindelig Hindring for Hegns Opførelse. Men i nogle Sogne er der en saadan Mængde af Steen, at det næsten er utilgiveligt, at der ikke sættes Steengjærder. Ved Stenenes Oprydning vilde megen Jord, som nu ikke kan dyrkes, blive brugbar, og man forsynede sig med et næsten evigt Hegn. Med Hensyn herpaa troer jeg, det var at ønske, om det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab vilde fornye sine Præmier for Steengjærder; dog var det maastee bedre at fastsætte en Understøttelse end en Belønning; thi Opførelsen af Steengjærder er temmelig kostbar, men den belønner sig selv i Sidsens Længde. Selv de saakaldte Kniplingsgjærder kunde være

at anbefale for disse Egne; dog burde der vel ikke opmuntres til disses Opførelse, fordi de saa let forfalde.

18.

I hvad Tilstand er Ovægavlen, saavel i Henseende til Ovæggets Beskaffenhed som Antal, efter Gaardenes Areal? Giv Malkæer eller Sædeqvæg størst Fordeel?

I de fire nordlige Herreder kan Ovægavlen ikke siges at være meer end temmelig god i det Hele. Ovægget er af den almindelige jydsk Middelfort. Forholdet af Besætningen til Jorden er meget forskjelligt, nemlig fra en Koe paa $\frac{2}{3}$ Lønde Hartkorn, til en Koe paa $\frac{1}{4}$ Lønde Hartkorn, som kan sees af følgende Oversigt, hvor for Størstedelen Gaardenes Størrelse i Hartkorn (undtagen i Witten, Brabrand og Borum Pastorater) er anført, samt Besætningens Størrelse paa hver Gaard.

	Hartkorn.	Ovægstand.
Lyngaae Sogn	5 Tdr.	11-12 Køer, 2-3 Kalve.
(Eskjød S. i Viborg A.)	2 $\frac{1}{2}$ —	11-12 — 2-3 —
Witten Pastorat	$\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$ —	1 —
Østen Pastorat	4 (o: 40 T. Ld.)	8-10 —
Halsle og Skejbye	4-5 —	5-6 — forud. Ungqv.
Lisberg	6 —	12 — med Ungqv.
Bejlbye } Nabye } 4-5 —	5-6 — forud. Ungqv.
Brabrand Pastorat	$\frac{2}{3}$ —	1 —
Sjelle Sogn	4 —	6-7 —
Eskjerring S.	4 —	7-9 —, 2-3 Kalve.
Storering Pastorat	3-4 —	10-11 —
Borum Pastorat	$\frac{1}{2}$ (o: 3-4 T. Ld.)	1 —

Det ringere Antal har især Sted i Halsle Herred, saasom i Brabrand og Kasted 1 Koe paa $\frac{2}{3}$ Lønde Hartkorn, i Halsle, Skejbye, Bejlbye og Nabye, Ungqvæg uberegnet, 1 Koe

paa $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ Td. Htkn. Derimod findes det større Antal i de vestlige og nordlige Sogne, saasom i Lyngaae 1 Koe paa $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ Tdc. Htkn., i Søsten og Folebye 1 Koe ligeledes paa $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ Tdc. Htkn., i Witten, Haldum og Hadsteen 1 Koe paa $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{3}$ Tdc. Htk., i Storerling, Stjer og Galten 1 Koe paa $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ Tdc. Htkr.

I Almindelighed foretrækkes Malkesøer, uden at man bestemt kan sige, hvad der giver mest Fordeel; i nogle Nar have nemlig Fedekreature, i andre Malkesøer, været fordeelagtigt. De fleste mene dog, at Malkesøer give, om ikke den største, saa dog den sikreste Indtægt. Dog troer en Præst i Hasle Herred, at Fedeqvæg bør foretrækkes formedelst Besparelsen af Kornets Transport og den bedre Gjødning. — Forpagter Hollesen paa Favrstov holder blot de nødvendige Malkesøer, og ellers Stude til Fedning.

I Ring Herred er Hornqvæget smaat eller af Middelskørrelse, i Særdeleshed er det i Ormslev og Koldt Sogne ikkun smaat formedelst slet Foder og for tidlig Forplantning. Antallet kan i dette Herred være omtrent 2 Koder paa 1 Tonde Hartkorn. I Ormslev Pastorat er der endog paa en Gaard af 9 Tønder Hartkorn 18 til 22 Hoveder, og paa en Gaard af 4 til $6\frac{1}{2}$ Tonde Htkr. 10 til 6 Hoveder. Fedeqvæg var til en Tid fortrinligst, men det gav 1821 og 1822 Tab, og man anseer nu Malkesøer som det, der giver sikkest Fordeel, og disse holdes almindeligst.

I Hads Herred er Qvægavlen middelmaadig. Næsten Ingen fedder Qvæg. Ogsaa have fra 1814 af Malkesøer været fordeelagtigt.

19.

Er Hesteavl en i Tiltagende eller Aftagende? Aarsagerne dertil?

Hesteavl en er for det Meste i Aftagende, hvad Aualiteten angaaer, om den end paa nogle Steder formedelst Parcelleringen

er i Tiltagende, hvad Mængden angaaer. Aarsagerne til dens Forringelse angives forskjellig, saasom Mangel paa Efter-spørgsel, Pengetrang, som nøder eller har nødt til at sælge de bedste Heste, Præmier's Uddeling for Hingster og Hopper, der have været for smaae, for liden Skaansel mod Hestene i Ungdommen, endelig den Omstændighed, at de bedste Heste i Krigens Tid gik ud af Landet, og at Pengemangelen hindrer i at erstatte dem.

En Hovedaarsag til Hesteavlens Aftagelse maa uden tvivl søges deri, at Smagen for at holde Stutterier paa Herregaardene har tabt sig. I fordim Dage, da Herregaardene vare i Adelens Hænder, var der en Mængde Stutterier, fordi Adelen satte megen Priis paa at have smukke Heste. Nu ere Herregaardene for en stor Deel enten parcellerede eller komne i Borgerliges Hænder; nu ere de fleste private Stutterier ophørte. Følgerne deraf maa naturligviis ogsaa spores i Bondernes Hesteavl.

Det er at haabe, at det nye kongelige Stutterie paa Moesgaard vil bidrage til igjen at opbylde Hesteavlens paa Aarhus Amt.

20.

Udbreder den finuldede Faareavl sig? Ere Faarefolde i Brug? Staldfødres Faarene nogensteds? Er den indenlandske Faare-stamme i Til- eller Aftagende?

Den spanske Faarerace udbreder sig ikke synderlig. Krigsraad Secher paa Kjørbyegaard har dog begyndt at tillægge sig en finuldet Faareflokk af spansk Race. I Borum Sogn er Racen og forbedret ved Indkjøb af Faar af spansk Stamme, ligeledes i Ormslev Sogn. Saaledes har Præsten i Holme ogsaa anskaffet sig en Væder af spansk Race. Hr. Grev Reventlow til Nakjær har 250 Stkr. forædlede Faar, og agter at anstaffe sig flere. Ogsaa paa adskillige andre Steder i Hads Herred findes Faar, som ved spansk Vædere forædlede.

I øvrigt er Faareavl mere i Til- end Afstgende, da Racen forbedres deels ved Vædere af en bedre Race, nemlig den saakaldede engelske, deels ved at vælge de bedste, meest fiinsuldede til Tillæg. En Landmand bemærker: "Da man nu paa 4 β . nær faaer ligesaa meget for et Pund jydsk Uld som for et Pund spansk, synes det ikke at have meget Til- lokkende at forandre Racen, naar man tillige betænker, at de spanske Faar ikkun faae eet Lam om Aaret."

Forpagter Hollsen paa Favrstov har nylig anskaffet sig en ny Race af Faar fra Wilstermarsch, hvoraf han lover sig god Fordeel.

Staldfodring er forsøgt af Secher paa Kjørbyegaard, og Foldning i Holme Pastorat, men denne sidste lykkedes ikke godt. Staldfodring bruges ogsaa af Koch paa Christinedal.

Antallet af Faar, som holdes paa en Bondegaard, er anmeldt fra efternævnte Steder, som følger:

Lyngaae Pastorat 1 Gd. (5 β . Hf.)	12-20	Stkr.
Witten P. 1 Gd.	14-16	—
Østern P. 1 Gd.	12-14	—
Hasle P. 1 Gd. (4-5 β . Hf.)	8-10	—
Sjelle P. 1 Gd. (4 β . Hf.)	20	—
Storerling P. . . . 1 Gd. (3-4 β . Hf.)	16-18	—
Ormølev P. 1 Gd. (4-9 β . Hf.)	8-16	—

Fra de øvrige Pastorater er desangaaende Intet indberettet.

21.

Udbreder Havedyrkningen sig? Hvor store ere de Haven, Bønderne i Almindelighed anlægge, eller have anlagt?

I det Hele er Havedyrkningen i en maadelig Forfatning. Der gives rigtig nok ved hver Gaard og hvert Huus en lille indhegnet Plet paa $\frac{1}{2}$ til 3 Skjæpper Lands Størrelse, hvori der aarlig plantes noget Kaal, og hvor der staaer nogle \mathcal{W} eb- letræer fra Forfædrenes Tider; men disse smaae Haven be-

handles fljodesløst og holdes ikke rene for ukrudt; nye anlægges meget sjelden.

Nogle Undtagelser gives der. I Lyngaae havees i Haverne endeel sorte Syltekirsebær, som gaac i Handelen. I Grundfør er der een Mand, som har Haverter til Salg. Søren Pedersen, en Aftægtsmand i Brabrand, har anlagt en Have, større end de sædvanlige, og offerer den stadig Opmærksomhed. Nærmest ved Aarhus synes Havedyrkningen at udbrede sig, da man begynder at erkjende, at den kan oprette Noget af det Tab, som lides ved Kornprisernes stærke Fald. I Sjelle og Skjerring er der nogle Haver, hvorfra der kan sælges Æbler. I Witten Pastorat har en Skolelærer anlagt en Have af temmelig betydelig Størrelse, som han dyrker med megen Omhu. I Storerling og Framlev Pastorater er Havedyrkningen noget forbedret; man har foruden Kaa og Kartofler ogsaa Løg, Persille, Kummen m. v. I Storerling Pastorat er der endog nogle Humlehaver. Organisten Schiøtz i Wibye har anlagt en Fløn Have, hvori er plantet mange unge Frugttræer, og hvori der dyrkes allehaande Urter m. v., som kunne affættes i Aarhus. Denne Have udvides aarlig mere og mere. Hans Flid er saa meget mere overordentlig, som Haven er anlagt paa Eiden af en med Krat bevokset Bakke, hvor han først har maattet oprykke Krattet og udjævne Jorden, og som Jordsmonnet ingenlunde er frugtbart i sig selv. I Walling Sogn ligger Bøen Lille Fulden, hvor der gives mange gode Haver, fra hvilke Urter affættes til Aarhus. I Odder Bye seer man en Mængde med unge Frugttræer og Kjøkkenurter forsynede Haver.

Folk udenfor Bøndestanden lægge sædvanlig mere Bind paa Havedyrkning, og nogle af dem, saasom Qwist paa Lundshoff *), og Koch paa Christinedal, med særdeles Flid. Iblandt Præstegaardshaverne er den i Astrup uden Tvivl den største; den er anlagt i fransk Smag og ypperlig vedligeholdt.

*) Her er i mindre end 4 Aar anbragt 150 Stk. forædlede Frugttræer, meest Æbler og Pæretræer, som ere i god Grøde.

Gives der i Egnen Skov, som kan afgive Brændeved og Gavntræ? eller nye Skov-Anlæg? Tørvestjær til eget Forbrug eller til Salg? Tænkes der paa Plantninger af vilde Træer, saavel til Segn som i sluttede Plantager paa 2, 3 til 4 Skjepper Land til Gavntræ og Brændsel?

Narhuus Amt horer til de meest skovrige i Jylland, ogsaa er det ret godt forsynet med Tørvestjær. Af Plantning foretages der ikke meget.

I Sabroe Herred gives endeel Skov; men den horer meest til Frysenborg, og Bonden har ikke meget Gavn af den, da den spares overordentlig, og Træet paa de aarlige Auktioner bliver dyrt. Dog er der i Sabroe Sogn og i Byen Dvotterup Skovlodder til hver Gaard. I Lading er der Tørvestjær til eget Forbrug, ellers er den ubetydelig i Herredet. Plantning af Træer finder ikke Sted.

I Vester Lisberg Herred er endeel Skov, som tilhører Godsjeerne. Der gives ingen nye Anlæg. Tørvestjæren er i Trige Sogn overskødig, i Søsten lidet til Salg; men i Grundfør og Spørring Sogne er den utilstrækkelig, og i Ølsted Sogn er ingen.

I Hasle Herred er næsten ingen Skov, naar undtages Riis Skov ved Narhuus, som er tillagt Byens Havn, samt een i Marslev Sogn paa nogle og fyrgetyve Tønder Land. I Brabrand og Kasted Sogne er nogle Steder god Opvært, især af Hassel. Af Tørvestjær er der lidt, ved Ujeding Bye og ved Kasted endog lidt til Salg. Særskilte Plantninger findes der ikke.

I Framlev Herred er temmelig god Skov hist og her. Tørvestjær er der til Huusbehov, dog ikke overalt. Et nyt Skovanlæg paa Christinedal, som er mislykket, er det Eneste her findes af dette Slags. I Storering Pastorat plante Nogle paa deres Segn; men sluttede Plantninger gives her ikke.

I Ning Herred er der temmelig megen Skov i den nordlige og østlige Deel, men den tilhører Proprietairer. Bøn-

derne kunne deraf faae Træe tilkjøbt. Til Constantinsborg plantes bestandig Nytt, og det Gamle spares. Nogle tidligere anlagte Plantager, som ere folgte til Banderne, ere nu tildeels ødelagte. Ved Marsillesborg er den af en forhenværende Besidder ruinerede Skov, ved Geheimeraad Guldencrones Foranstaltning bleven beplantet med Fyr, Gran, Lerketræe og Birk, som alt nu staaer i herlig Væxt. I Møckegaards og Vilhelmsborgs Skove er der fleet Plantning af vilde Træer, I øvrigt er der ubetydelig Træeplantning, naar man undtager lidt Piil paa Diger. Ved Astrup Præstegaard er der dog tæt ved Haven en god lille Plantning af indens og udenlandske Træer. Lørvestjær er der omtrent til eget Forbrug. Fra Ormslev, samt fra Holme og Strandberg kan nogen Løv sættes.

I Hads Herred have Gaarden Nakjær og Stamhuset Diathlonsdal betydelige Skove, mere end nok for Herredet, som ogsaa desuden har endeel Skov *); men Plantning til Hegn og smaae Plantager tænkes der ikke meget paa. Foruden mindre Lørvemoser, i temmelig Mængde, havees en stor Lørvose næsten midt i Herredet, som næsten naaer fra Rodsteens eje til Nakjær, og som oprindelig tilhører Byerne Mandlev, Smederup, Ørting, Møsholt og Oudrup, og synes alene tilstrækkelig for hele Herredet, naar den rigtig behandles. Mangsel paa Brændsel eller Gavntræe er altsaa ikke at befrygte.

23.

Er Suusfliden i god Fremgang? Ere dens Frembringelser kun til eget Brug eller til Salg? Hvorledes kunde Suusfliden opmuntres for at Værene kunde gaae mere i Handelen?

Suusfliden er ikke flet, hvad Qvindeskjønnen angaaer; det, der gaaer i Handelen af dens Producter, er imidlertid ikke ret bes

*) Den meget lovende, indhegnede og fredede unge Skov paa omtrent 150 Tdr. Land ved Lundhoff, fortjener her at nævnes.

tydeligt; man forarbejder meest til eget Brug og til Folkeløn. Vævning i Huset er ikke brugelig som i det nordlige Jylland; men der gives mange Vævere og Væverpiger, som for det Meste gjøre deres Arbejde slet. Mandfolkene's Huusflid er meget ubetydelig.

Noget Forstjæl er der dog efter Egnene. I Vester Lisberg og Framlev Herreder leverer Huusfliden nogle Producter til Salg, ligeledes i Brabrand og Kasted, Maarstet, Berder og Malling Sogne. I Hads Herred sælges noget Lærred og nogle grove uldne Tøier; her ere imidlertid ikkun nogle faa Køer, især uden for Bondestanden, som ret udmærke sig ved Huusflid. — I Lyngaae Pastorat sysselsætte Mændene sig om Dagen med at hugge, naar der er Tid dertil; om Aftenen ere de ledige; i Nabne Sogn sysselsætte ikke Faa af Mandkønnet sig med Sivarbejder. I Ormslev og Koldt spinde Mændene om Vinteren noget Tøjereeb.

Eet af de Pastorater i Amtet, som meest udmærker sig ved Huusflid, er Storerup, Stjær og Galten. "Huusfliden i disse Sogne," skrives i en Indberetning, "fortjener efter min Mening al Hæd. Fra den henter Bonden i Almindelighed Indtægter til sine Skatter og andre Udgifter. Vel sælger han i raa Materie noget Uld og Hør aarlig, men det er kun lidet mod hvad der forarbejdes hjemme til Badmel, saavel til Huusbehov som til Salg. Men i Særdeleshed er Hørrer det, som sysselsætter det qvindelige Køn, ved hvis Flid ikke alene det Nødvendige til Huusbehov forarbejdes, men endog en betydelig Deel gaar bort til Salg. — Flere Køer, — efter som der er mig sagt — afholde saaledes ved deres Forarbejdelser af Uld og Hør alle Udgifterne af Gaarden. Unfskeligt var det, om denne Flid, som saaledes af mange brav Huusmoder vises, kunde omsider bedre belønnes; thi ikke sjelden har hun den Uergrelse og det Tab, efter at have gjort sig al Umage for ret at faae et smukt Stykke Tøj til Væven, af Væveren at faae det ganske fordærvet. Man tale ikke om at faae dette Tab erstattet, naar man kjender lidet til Væverne paa Landet. I Almindelighed bestaae de paa enkelte Undtagelser nær af Folk, som ikke gad tjent eller

"have tjent Bonden, eller og af løsagtige Fruentimmer, der
 "saaledes finde deres Regning ved at leje sig en Stue og der
 "drive Haandværket efterat have været i Lære et halvt eller
 "heelt Aars Tid hos een eller anden Fuster, der kaldes Mester.
 "Er Løsagtighed end ikke altid Følgen af denne Bøveanstalt,
 "kan man dog med Sikkerhed paastaac, at den giver Anledning
 "til megen Immoralitet, da der hos en saadan Bøvekarl eller
 "Bøvefke altid er og findes Selskab, saavel for de Huusmø-
 "dre, som hellere ville vide Egnens Nyheder, end passe der-
 "res Dont hjemme, som og for dem, der tjene, og ikke hos
 "nogen anden kunne have et Tilflugtssted for at fordrive Tiden
 "eller og for at begaae Utugt. Det var at ønske, at dette Fuz-
 "storie med Haandværker kunde blive hæmmet. Landet taber
 "i oeconomisk Henseende aarlig store Summer ved saadant
 "Fusterværk, uden at tale om hvad Moraliteten derved lider."

Som Exempler paa god Huusflid anføres Sidsel Povls-
 datter, Gaardmand Knud Pedersen Dues Kone i Stjær, som
 baade selv opammer sine Børn og med en Pige forretter alt
 Qvindelarbejde i Gaarden, og dertil forarbejder alt det Lærred
 og Wadmél, som behøves til Husets Brug, og desuden sælger
 af Lærred og Tøj, som hun selv farver, aarlig saa meget, at
 de fleste Udgifter i Gaarden deraf udredes; — dernæst afdøde
 Provst Winthers Huusholderfke, Johanne Marie Poulsen,
 som hver Winter, foruden at bestyre Husets, spandt til circa
 100 Alen fiint Lærred, foruden hvad der behøvedes til Husets
 Brug af Wadmél og deslige.

"Mændenes Huusflid", skrives i samme Indberetning,
 "er og god, da de fleste tilbringe Dagen med selv at fodre
 "Creaturene og gjøre eet og andet nyttigt Arbejde til Avlsred-
 "skabernes Vedligeholdelse og Forbedring, og spinde i de lange
 "Winteraftener paa Haandtene den Hamp, som de paa en an-
 "den belejlig Tid selv lægge til Reeb. De Undtagelser, som
 "herfra gives, ere desværre for det Meste af dem, som hjem-
 "komne fra Militærtjenesten ere blevne for dovné og magelige
 "til at arbejde og gjøre Noget, og have faaet alt for stor Lust
 "til Selskab og Forlystelser".

Af de Raad, som fra Amtet ere meddeelte til Huusfi-
dens Opmuntring, skal jeg anføre følgende:

En Embedsmand skriver: "Naar en Kjøbmand i hver af
"de betydeligste Kjøbstæder efter Foranstaltning fra en offentlig
"Autoritet bekjendtgjorde, at han modtog Lærreder af en vis
"Beskaffenhed og Brede til en bestemt god Priis, vilde Al-
"muen formodentlig for sin egen Fordeels Skyld rette sig der-
"efter, og Landhuusholdningselskabet vilde vel ogsaa finde Mid-
"ler til enten ved en sikker Uffætning eller paa anden Maade
"at holde de Mænd skadesløse, der ved at give et Par Skilling
"mere for Allen, end Andre, virkede til Varenes bedre Sorte-
"ring og Censformighed. Iøvrigt formener jeg, at Almuens
"Opmuntring til Flid skulde begynde i den unge Alder, og om-
"mueligt i Skolerne".

Begge disse Raad forekomme mig meget gode. Til det
sidste troer jeg at burde tilføje, at det i Skolerne vel ikke burde
blive ved den blotte Opmuntring, men at ogsaa Underviisning
burde finde Sted, eller med andre Ord, at Spindeskolernes
Antal blev forøget, og at der, ved behørigt Tilsyn, blev sørget
for, at Arbejdet her dreves tilgavn. I disse Skoler burde
det og gøres Børnene begribeligt, hvad Nytte det har, at de
Vare, som skulle gaae i Handelen, have en vis Censformighed,
og hvor stor Fordeel enhver har af at levere gode Vare.

En nu afdød Præst skriver: "Kunde man afvænne Ratio-
"nen med den, vist ikke uden Nøt, den af Prof. Oluffsen be-
"brejdede Tagen til Taffe, vilde de gode Følger deraf ogsaa
"med Hensyn til Huusfliden, vel neppe udeblive. Kongen la-
"der nu, i den velgjørende Hensigt at ophjælpe Huusfliden,
"Lærreder til Armeens Brug opkjøbe ved de Herrer Dce i
"Aarhus og Randers; men det er at befrygte med Hensyn
"til de bestemte Priser, at ogsaa Han vil komme til at tage
"til Taffe." Jeg maa herved erindre, at det vel ej kan staae,
at ogsaa det maadelige, men dog brugbare Gods finder Uffæt-
ning; kun er det at ønske, at Priserne staae i Forhold til
Varenes virkelige Værdie, og at det ikke beroer paa tilfældige
Omstændigheder, hvorved det flette Stykke kan blive stærkt be-
talt, medens man nodes til at sælge det gode for en Spot-

priis. Ovenanferte Embedsmands første Raad synes mig i den Henseende følgerdigt.

En anden Præst siger: "Til Huusflidens Opmuntring kunde maaskee et Forbud være fornødent til Materialier, som Bønderne ikke formaae at indkjøbe." Dette maa vistnok bils liges i de Tilfælde, hvor man kan gjøre sig Haab om at Forbudet kan godtgjøres.

En tredje Præst skriver: "Skal Huusfliden opmuntres, maa Begyndelsen vist nok skee fra Forældrenes og Huusbøndernes Side, saa at disse ej ansee det under deres Værdighed selv at beskæftige sig om Aftenen ved nyttig Haandgjerning, og endnu mindre holde deres Børn for gode dertil. Deconomiske Selskabers Oprettelse i Egnen, som med Iver, Arvaagenhed og Alvor vilde rette dens Opmærksomhed paa denne forsømte Deel af Industrien; — skærpede Love mod Luxus og fremmed Klædes Indførelse, vilde mulig fremme Huusflid og Industrie." Mod alt dette kan Intet indvendes, undtagen mod det sidste Moment. Love mod Luxus pleje ikke at kunne overholdes; desuden maa Luxus, naar den er modereret og forbunden med Smag, fremme en bedre Production. Forbud mod fremmede Vare opmuntrer slette Productioner, da Concurrentsen af det bedre Udenlandske ikke længere tilskynder til at levere noget Godt; det paalægger en Skat paa dem, som skulle kjøbe, da de maae betale det Udenlandske dyrere, fordi det ikke kan bringes til at falde ved Concurrents; det forvolder endelig Statskassen Tab, i det den muelige Told af indførte Vare falder bort, endstjøndt de alligevel smugles ind.

En Landmand i Framlev Herred bemærker meget fornufstigt: "Derfom saadanne Nedsfaber vare bekjendte og benyttede, hvorved de raae Producters Forædling er forbunden med mindre Bønskelighed, saasom til Hørs Brydning og Skagning, Udens Kartning og deslige, og disse Nedsfabers Indretning var saa simpel, at de af den, som ikke var Kunstner, kunde bestyres, repareres og maaskee estergjøres, samt af den almindelige Mand bekostes, saa frembragtes vist flere raae Producter. Mængden af disse, og Modbydeligheden for at

”See dem som saadanne udgaae af Landet; vilde muligt hos tankende Mænd vække Ideen om Fabrikers Anlæg til Producternes videre fuldkomne Forædling. Fra disse Fabriker vilde Værene gaae bedre i Handelen.” Skjøndt han her egentlig omtaler Fabrikflid, og ikke Huusflid, har jeg dog ikke villet forbigaae hans Bemærkning, da den omtalte Foranstaltning vel og vilde virke fordecelagtigt paa Huusfliden.

En Gejstlig i samme Herred ønsker, at Haandværkerne (især Bøverne) maatte blive bedre, hvilket unægtelig er en vigtig Gjenstand. Kunde man bevæge nogle gode Bøvere til at nedsette sig i Amtet, og derved tilskynde de øvrige til at gjøre sig mere Flid, vilde Huusfliden sikkert levere bedre Producter.

To andre Gejstlige mene, at der skulde udsættes Præmier for Huusflid; og at Brugen af Sirtser og Silke skulde forbydes, eller og besværes med en Skat. Præmierne kunde vel være nyttige; om Lovbudene til Indskrænkning af Luxus og fremmede Vares Brug har jeg allerede sagt min Mening.

En Landmand i den nordlige Deel af Amtet formoder, at et Lovbud, som under Straf paalagde Tjenestefolkene at arbejde for Huusbonden saavel om Aftenen som om Dagen, vilde hjælpe betydeligt paa Mandfolkernes Huusflid.—Jeg mener, at Lovene ikke skulde blande sig deri, men at Huusbonderne kunde forene sig med Tjenestefolkene om under dette Vilkaar at give dem en højere Lon, eller tilstaae dem andre Fordele.

Indførelsen af en Halle i Aarhus vilde, dersom den ikke blev alt for bekostelig, i Forening med de forhen nævnte Midler, have god Indflydelse paa Huusfliden, især den quindelige, i dette Amt; dog mener jeg, at man her ej ganske skulde binde sig til de hidtil bestaaende Former, men fastsætte nogle flere Længder og Breder, som kunde antages, da særegne Omstændigheder kunne bewirke, at de sædvanligen fastsatte Længder og Breder ikke kunne leveres. Hvorfor skulde ikke ogsaa $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{2}$ bredt Klæde ligesaavel kunne antages i Handelen, som Casimir af denne Brede?

For at fremme Huusflid hos Mandfolkene anseer jeg det for rigtigst, at de lære at gjøre saadanne Arbejder, som kunne foretages i Huset, og navnlig saadanne, som for deres Egn

Kunde betale sig. I Skolerne kunde gøres Meget for denne Sags Fremme; men i Særdeleshed mener jeg, at der under Soldaternes Ophold i Kjøbenhavn kunde udrettes Meget. Der skulde oprettes et Institut, hvori hver Soldat i det første Halvaar af sit Ophold i Byen skulde lære een eller anden Haandtering, som at flette Kurve, binde Børster, gjøre Straahatte, Sold og Sigter, gjøre grovt Drejerarbeide, spinde Neeb, skjære Steer, gjøre Træstoe, eller i Mangel af Andet strikke Strømper. Til Lærere behøvedes ikke store Udgifter, da man her kunde bruge indbyrdes Underviisning; der vilde nemlig altid findes nogle iblandt Soldaterne, som i Forvejen kunde nogle af disse Arbejder. Saa længe de vare i Byen, maatte der sikkes dem, som havde lært disse Arbejder, Uffætning af hvad de kunde levere. Dette vilde affholde Soldaterne fra mange Laster, det vilde hindre dem fra at forfalde til Lediggang, og det vilde give dem Noget at fortjene. Naar de kom hjem, vilde vist nok Mange lægge det til Side, som de havde lært; men Andre vilde dog blive derved, og maaskee udbrede det videre.

24.

Sindes der udmærkede Agerdyrkere i Egnen, baade af de større Godsejere og mindre Gaardejere i og udenfor Bondestanden? Hvad have de udrettet?

Der gives i Forhold til Amtets Størrelse ikke saa gode, ja selv udmærkede Agerdyrkere, men meest uden for Bondestanden. Man tør maaskee antage, at Amtets Beliggenhed, ikke meget langt fra Slesvig og Holsten bidrager hertil, da Jordbruget i Hertugdømmene i det Hele er i bedre Stand end i Nørresjælland. I det Mindste ere to af de meest udmærkede Agerdyrkere i Amtet, Grev Rewentlau og Forpagter Hollesen, Holstenere, og de to Brødre Koch ere Hanoveranere.

De fortrinligste Landmænd i Amtet ere maaskee følgende (tagne i geographisk Orden).

1. Pastor Hyyhoff til Lyngaae og Skjød. Fra 1810 af har han drevet sin Præstegaard med 1) reen Brak, 2) Rug

eller Hvede, 3) toradet Byg, træpløjet, 4) Kartofler, Vrter, Vikker, 5) Havre med Klexer, 6 og 7) Klexer til Hæc, 8, 9 og 10) Græsning, men siden 1820 med fuld Werel og Staldforing, saaledes: 1) Havre i Grønjord, 2) (gjødet) Vikker, Vikkehavre eller andre Blandinger til Grønfoder eller Hæc, 3) Rug, hvoraf en liden Deel Johannesrug til at afflaac tidlig i Foraaret og Stubben igjen at besaae med Boghvede, Spergel eller Rotabaga og Koer, det Øvrige med Provskierug, 4) Kartofler, Vrter, Vikker til Frugt, 5) Byg med Klexer, 6 og 7) Klexer og saa forfra. Desværre, at Indtægten ved de lave Kornpriser ikke har erstattet ham hans Opoffrelser. Uden Tvivl ved Præstens Exempel og Naad ere Kirkesanger og Skolelærer Jensen og 3 unge Mænd i Lyngaac bragte til at begynde med reeen Brak, og at stræbe efter at arbejde sig ind i Wereldrift.

2. Forpagter Christian Hollesen paa Favrskov. Hans store Arbejder med Rydning, Mergling og Grøftning ere allerede omtalte. Han har og indgrøftet Hovedgaardens Mark og Eng for det Meste uden Hjælp af tilstedende Naboer.

3. Hr. Rastrup, Ejer af Haraldslund, dyrker sin Jord noget bedre end Omegnens Beboere, især ved Brakning og Markens planmæssige Juddeling.

4. Krigsraad Secher til Kjærbyegaard søger baade som Theoretiker at udvide sine Kundskaber i Landbruget, og forener dermed practiske Forsøg. Vidt omgribende Forsøg tør man ej i denne næringsløse Tid forvente; thi om end Willien er der, savnes tildeels Drifts-Capital.

5. Hr. Faurstien til Holmstrupgaard offerer vel ikke, da han er Handelsmand, Landbruget sin udeelte Opmærksomhed, men driver dog sin Avel med Kraft og Omhyggelighed.

6. Pastor Klensburg i Borum har ogsaa anvendt nogle Forbedringer i Agerbruget.

7. Forpagter Koch paa Christinedal er formodentlig een af de fortrinligste Agerdyrkere i Danmark.

Nar 1814 forpagtede han Christinedal, en vel bygget Bondeggaard, der har et Areal af 145 Tønder Land Agerjord, hvoraf 80 Tønder var Lynghede med rød og hvidblaa Sand og Al til

Underlag. Hele Areallet har han overmerglet med over 36000 Læs Leermergel; og opdyrket bemeldte Hede og forsynet den med Brakgrøfter; saa at han i den har avlet god Hvede og Kaps. Ugermarkens Avl har han bragt fra 200 Traver Korn, som forhen avledes; til 800; ja til 1200 Traver. Gaarden har 40 Tønder Land Engbund, hvorpaa forhen avledes 100 Læs Hæ; men han har bragt Vand fra Gaardens Springsvande til at løbe over endeel af Engene og, Efterstet iberegnet, avlet 230 Læs. Han har ladet grave over 8000 Favnegrofter. 1821 vare 12 Tønder Land besaaede med Kaps, som gav en Høst paa 160 Tdr. 1822 sommerstaldfodrede han 25 Fæchoveder den halve Dag, men hele Dagen 10 Heste og 30 Saar. Besætningen var 1822 60 Fæchoveder; men han kan om Vinteren fodre 100 Stkr. Han bruger Svingploven og har Kæmestakine og Hypeplov. Han bruger Kobbeldrift, nemlig heel Brak, hvori Vintersæd, derefter toradet Byg, saa igjen Rug eller Havre med Klover efter Jordens Bestaffenshed. Alle disse Forbedringer har Koch iværksat uden at eie Formue; kun beklager han, at Beføstningerne ved de nu lave Kornpriser saare langsomt komme igjen.

8. Gaardbruger Niels Kemmer i Terp afgiver et Exempel paa en Bonde og et udmærket Hoved; der uden at have nydt anden Opdragelse og Vejledning, end andre Bønderbørn forhen nød; har forfattet adskillige læseværdige smaae Afhandlinger, som tildeels findes i Landoeconomiske Tidender. Han følger efter bedste Evne den af Landhuusholdningssekskabet approberede Plan til Værelsdriets Indførelse paa hans Gaards Jorder; hvortil Selskabet understøtter ham.

9. Grev Frys paa Wedelslund søger at drive sin Jord paa det Bedste; men den uforanderlige Hovreforening hindrer ham i, som han ønskede, at indføre en bedre Drift.

10. Nylig afdøde Autsprovt Winther i Eterering maatte uden Tvivl regnes iblandt de udmærkede Landmænd. Hvad han udrettede, sees allerede for en Deel af de foregaaende Artikler. Ved sine Forbedringer bragte han det dertil, at der holdtes sikkert den dobbelte Besætning mod forhen.

11. Gaardmand Jens Juul paa Ejer Mark er en fornuftig og tænkende Agerdyrker. Sin Mark har han ladet indhegne med Jordvold, som tildeels er beplantet med levende Hegn; endeel af Marken har han merglet, drøvet Kartoffelavl len vidt, lagt megen Bind paa Avlen af Bitter tildeels til grønt Foder for to Heste og for Malkesker. Hans Agerbrug er eet af dem, der meest nærmer sig til den fuldkomne Vereldrift.

12. Præsten Friis i Holme har 1822 indført Vereldrift og desuden gjort adskillige Forbedringer i Agerbruget.

13. Knud Knudsen, Gaardejer i Laastrup, benytter den ham af Landhuusholdningssekskabet meddeelte engelske Plov og anvender de nyere Agerdyrkningsregler med Brak, Mergling og Staldfodring mere og mere med Held. Hans Indberetning til Landhuusholdningssekskabet, som røber en tænksom og vel oplært Mand, indeholder ogsaa en fuldstændig Beskrivelse af hans Jordbrug.

14. Ejeren af Saralyst begynder at mergle sine sandige Jorder og indføre et bedre Sædfliste end det sædvanlige.

15. Jakob Rasmussen, Selvejer Gaardmand i Holme viser sig virksom i at behandle sin Jord ved uduelige Enge bringer han under Ploven med megen Fordeel, rydder Stenene af sin Mark, og har en Deel af samme d. e. den indre Mark, indhegnet.

16. Proprietair F. Koch til Østergaard i Ring Herred har siden 1 Mai 1821 total forbedret denne nysnævnte Ejendom.

Ved Gaardens Modtagelse — den har omtrent 200 Tdr. Land Ager og Eng — vare de fleste af Jorderne sure og kolde og fulde af Moradshuller, samt overlagte med en stor Mængde jordsfaste Sten; den største Besætning, han da kunde holde, var 40 Køer, 16 å 20 Faar og 8 å 10 Heste. Han foresandt kun liden Gjæstke, thi den hele Beholdning medgik til 2½ Td. Land til Staldfoder og 5½ Td. Land til Raps, dog samlede han om Sommeren s. A. deels ved Staldfodring og deels ved at kjere 800 Læs Damdynd, saa meget, at han kunde gjøde til en Vintersæd af 12 Tdr. Land foruden de benævnte 5½ Td. Land med Raps. Af Mangel paa Penge kunde han ikke det første Aar udføre sit Onske, at mergle, da han desu-

den skulde svare en høj Forpagtnings Afgift, (thi han fik den først i Forpagtning,) der beløb sig til 4 Rbd. Sølv pr. Td. Land. Næste Aar kom han saavidt, at han kjørte 4000 Wognulæs Mergel paa omtrent 20 Tdr. Land, hvilke han brakkede til Wintersæd, herforuden ryddede han endnu samme Aar en Dam, hvori der var 800 Læs Dynd, og kjørte samme ligesom forrige Aar paa Brakmarken, for at erstatte den manglende Gjødsel, hvorved han blev istand til at nedlægge en Wintersæd af 24 Tdr. Hvede og Rug, samt 6½ Td. Kaps. Denne Sæd, nemlig Kapsen, satte ham istand til at bestride hans mange Bekostninger, thi Kornpriserne vare meget flauc. For ej at blive trættende vidtløftig vil jeg blot anmærke, at han fra 1822 til 1826, begge incl., har kjørt 34000 Wognulæs Mergel, samt 2400 Læs Damdynd paa sine Jorder, bortført omtrent 2000 Læs, tildeels svære Steen af Markerne, gravet 3 til 4000 Favne Græster og opsat 2000 Favne forsvarligt Jordbige, anlagt en Huutehave paa 3 Skpr. Lands Størrelse og udplantet mange tusinde Planter vilde Træer. Tager man derhos under Betragtning, at han begyndte i den uheldigste Landmands-Periode, og at han var uformuende, saa vil man sikkert ikke nægte ham Navnet af en fortjent Landmand.

17. Nu afdøde Gehejme-Conferentsraad Guldenerone indførte endeel Forbedringer paa Wilhelmsborg og Møesgaard. Foruden ham kan man nævne Forpagter Wgibius paa Wilhelmsborg, Forvalter Mohr paa Godthaab og Gaardmand Jens Christensen i Fløjstrup, som roesværdige Agerdyrkere i Ring Herred.

18. Kammerherre Grev Newentlau (Comm. af Dannebrog) til Aakjær, har ved Wergling og anden god Behandling bragt det saa vidt, at Kapsæd og Hvede groe frodigen der, hvor før neppe nok kunde avles maadelig Rug og Havre. Hans Exempel har virket meget fordeelagtigt paa Egnens Beboere.

19. Forvalter Terndrup paa Petersminde har ved Wergling og Staldfodring bragt det temmelig vidt.

20. Inspecteur Owist paa Lundhoff driver denne lille Gaard, hvorpaa han bruger Kobbeldrift, med megen Omhu og Tænksohmhed. Han har ryddet endeel af den mindre gode

Skov op og forbandlet dens Grund til brugbart Agerland; den øvrige har han fredet og behandlet saaledes, at dens Værd er betydelig forøget og bestandig tiltager.

21. Mikkel Drejer, Huusmand i Randlev, har et Slags Vereldrift og holder Alt inde om Sommeren, hvorved han har bragt Besætningen til det Tredobbelte.

22. Møller Andersen i Fillerup under Stamhuset Nathlousdal. Hans Jordlod, af noget over 12 Tdr. Land, har han indgræsset og med Held forsynet med omtrent 500 Favn levende Hegn; han har med betydelig Bekostning udtørret en Sump, som bestod af Hængedynd og Væld, saaledes at den nu bruges til Sommerstaldfodring, og derved med Tillæg af 2 Skpr. Land haard Jord nu holder 3 Heste og nogle Ungheveder paa bestandigt Staldfoder. Han har inddeelt Lødden i 5 Dele, som han bruger saaledes: Første Aar en Jndtægt med halv Vætter og halv Kartofler; andet Aar: gjødet Kug i hele Jndtægten; tredje Aar, Byg og isaaet Kvever; fjerde Aar, Kvever til Høe og 5te Aar græsses den. Da Underlaget paa den halve Deel af hans Løb er rød Sand og meest Leer paa den anden halve Deel og den er beliggende paa en Banke mod Vesten, saa hændes det undertiden, at Kveveren slaar Feit, men i dette Fald hjælper han sig med at lægge Kartofler i hele Jndtægten det 4de Aar, og derimod saaes Havre i Kartoflernes halve Deel i første Jndtægt. Uagtet Jorderne af Natur og Beliggenhed ere ringe, saa skal han dog avle et Aar mod et andet af Kug og Byg 11 Fold, og af Havre og Vætter 10 Fold, men hertil bidrager, at han formerer sin Gjødning ved at blande den med Skovdynd i Marken og lade denne Blandings-Mødding henligge temmelig flad 1 Aar for at tempereres, og han lader end ikke den Plet, denne Mødding optager, være unyttet, thi enten saer han Hamp eller Staldfodring ovenpaa Møddingen. Ved denne Gjødningsformereelse er han sat istand til som sagt at gjøde $\frac{1}{3}$ af Jorden ordentlig. Det anmærkes, at han ikke som andre Møllere kan samle Gjødning efter Møllegjæsternes Heste, da hans Gaardsrum er saa lidet, at de ej kunne være der, og der, hvor de holde paa Gaden, er uophørligt rindende Vand, som paa en steenpikket Flade fører Gjødningen med sig.

Er der noget oeconomisk Selskab i Eggen? Svad virker det?

For nogle Aar siden blev et oeconomisk Selskab stiftet i Aarhus; men det er ophørt og dets Capital skjenket til Stiftsbibliotheket.

Er Ejendommens Priis i Stigen eller Falden? Sindes arbejdsløse Mennesker? Hvor stor er Arbejdslønnen? Kunne Beboerne have Vi-Næringsveje udenfor Agerbruget, f. Ex. ved Kalkbrud, ved Bearbejdning af gode Leerforrer til brændte Vare, eller deslige?

Ejendommens Priis er i Falden i hele Amtet, ligesom overalt i Danmark og maaskee i hele Europa, i det Mindste ogsaa i Lydsland og Sverrig.

En Præst i Framlev Herred yttre sig saaledes derom: "Landejendommene falde Dag for Dag mere i Priis, en Følge, deels af Producternes lave Priser, deels af de i Forhold derefter høje og svære Skatter, deels af Tjenestefolkernes mod Løberne alt for store Løn, deels af den under Krigen mere og mere udbredte Lust til Kaffedrikken, deels af den hyppige Handel og Omvæxling af Jordejendomme, som i Særdeleshed under Krigen fandt Sted, og hvorved mangen Een kjøbte betydelige Ejendomme, hvortil han ikke havde større Formue end det, der kunde gaae med til Ligejobbet og stundum til de behørig Documenters Ringlæsning etc., deels af Forandringsgen ved Pengevæsenet, deels af en blandt de lavere Klasser større Magelighed og Ulyst til, som Ejer af en Bondegaard, selv at arbejde med. Hvor enkelte eller alle disse Tilfælde tilhøbe finde Sted, er det intet Under, om Landejendommene maae tabe i Priis. Til Ovennævnte kunde endnu føjes Uvisdheden i Agerdyrkningen. Statens Udgifter fordre et større Offer, der maa altsaa en forsøgt Ansirængelse og flere Midler til at afhjælpe den; men hvorfra disse, naar man istedenfor at gaae frem maaskee mangt et Sted af Dovenskab gaar tilbage? Armod vil da af sig selv indfinde sig."

Uden at kunne benægte Rigtigheden af de anførte Puncter, som Medbaarsager til Landejendommens Fald paa enkelte Steder, vil jeg blot bemærke, at et Hovedmoment er glemt, det, som formodentlig ene kan forklare Phænomenets Almindelighed; og det er det forandrede Forhold af Betalingsmiddelets Mængde til de sælgelige Gjenstandes Mængde.

Sølvets Mængde er siden de spanske Coloniers Frafald neppe tiltaget i Europa, men snarere aftaget. Paa samme Tid ere de sælgelige Gjenstande i høj Grad formerede. Meget Land er vundet fra Havet og fra ferske Søer; Heber og Moser, som hidtil ingen Værdie havde, ere opdyrkede, Huse byggede, Fabriker anlagte, Skibe byggede, en stor Mængde Vare af alle Slags producerede. Heraf følger igjen en Stigning af Sølvets Priis, fordi det er blevet — om ikke i og for sig sjeldnere — dog sjeldnere i Forhold til de Ting, som kunne betales dermed, og denne bevirker, at alle Slags Ejendommens Værdie maa synke, fordi Sølvet er Maalestokken for denne. Jo mere hyppig en Handels-gjenstand er, jo flere der have den at falbyde, jo flere Kjøb og Salg deraf finder Sted; desto snarere maa denne Virkning spores; derfor mærkes den først paa Ting, der ere fordeelte mellem saa mange Ejere, som Landejendomme og deres Producter ere; paa nogle Slags Artikler har man ikke mærket den endnu, fordi de have været fordelte imellem et ringe Antal Ejere, der ikke endnu have seet sig nødte til at nedfætte Priserne i Forhold til Sølvets forhøjede Værd; enkelte Arter af Gjenstande ville maaskee endnu længe holde sig i Priis, fordi deres Mængde ikke forsøges eller vel endog aftager; saaledes de fleste Metaller og maaskee Trælast. Kornets lave Priis, som medvirker til Landejendommens Falden i Priis, synes at være en Følge deels af den forsøgede Production, deels af den almindelige Fred, hvorved mange af Jordens Producter skaanes, som i Krigen bleve ødelagte. En særegen Grund til Landejendommens lave Priis her i Landet er uden Tvivl de høje Byrder paa Hartkornet. Men alle disse Aarsager vilde dog nok ikke have bragt dem til at falde saa dybt, som de ere faldne, naar ikke den almindelige Mening kom til. Den Mening, at Landejendommene var eet af de sikreste og fordeleagtigste Slags Be-

siddelser, bragte dem for nogle Aar siden til at stige til en Priis, som var højere end deres naturlige Værdie. Den Mening, at de nu høre til de ufördeclagtigste og usikkerste Besiddelser, har maaskee igjen bragt dem til at falde under den Priis, de med Hensyn paa deres Brugbarhed skulde have i Forhold til andre Gjenstande.

I og for sig selv kan man ikke sige, at Landejendomme- nes lave Priis er et Onde for det Almindelige. Er den til Skade for dem, som kunne sælge, saa er den til Fordeel for dem, som ville kjøbe. Men deres Falden kan for en Tid være et Onde, fordi den forarsager mange Falliter og dermed Fattigdom, og derved igjen kan bidrage til at befordre Naahed og Immoralitet. At forebygge Land-Ejendommene's Falden er neppe Statens Sag, og maaskee aldeles umueligt; men Staten kan maaskee forebygge de Onder, som den medfører, og saaledes især Falliterne. Dette kunde skee især ved 1) at nedsætte Skatterne for en Tid, og det fornemmelig paa visse Egne, hvor det Onde er værst, 2) at nedsætte Tolden paa de vigtigste Vare, som til Landbruget ere nødvendige f. Ex. Jern, Træ, Kul, Fjære, 3) at opmuntre til Forlig mellem Creditor og Debitor, naar Pantet var Fordegods, — hvorved Capitalerne skulde nedsættes i Forhold til Pantets Værdie, — en Forholdsregel, hvormed Creditor i de fleste Tilfælde vilde være langt bedre tjent end ved at lade det komme til Fallit.

I det Hele taget er der i Aarhus Amt ikke mange Arbejdsløse af Saadanne, som kunne og ville arbejde, men vel adskillige, som, da de kunne leve af Lidt, nøjes med at for tjene saa Meget, som de behøve til Livets Ophold, og ellers gaae ledige, hvoraf Folgen bliver, at de Intet lægge op til Alderdommen og tidlig falde Fattigvæsenet til Byrde. I Ormslev er der nogle Arbejdsløse formedelst den for vidt drevne Udstykning.

Daglønnen er meget forskjellig, men synes i Forhold til Kornpriserne at være for høj, som maa komme deels af Mangel paa Folk, deels af Dovenskab hos Huusmænd og Indertier, som hellere gaae ledige end arbejde for en ringe Betaling, naar ikke Nøden driver dem. I Hads Herred ere Huusmændene endog næsten ikke at faae til at bestille Noget for Andre, undtagen i Høsten.

Daglønnen er

i Sabroe Herred: Winter 8:10 s.	} og Kosten.
Sommer 10:12 s.	
i Vester Lisberg Herred: Winter 8 s.	
Sommer 16 s.	
i Hasle Herred: Winter 12:24 s.	
i Framlev Herred: Winter 10:12 s.	
Sommer 16:20 s.	
i Ming Herred: Winter 8:12 s.	
Sommer 16 s.	
Høst 24 s.	
eller Høstløn 4:5 Rbdlr.	
i Hads Herred ikke angivet.	

Folkelønnen er:

for en Karl

for en Pige

Sabroe H. 12-14 Rbdlr., 12 Al. 7-8 Rbdlr., 8 Al. Lærred, 4 Al. Lærred, 4 Al. Badmel

Badmel

eller 20-30 Rbdlr.

eller 12-20 Rbdlr.

Hasle H. 20-40 Rbdlr.

12-26 Rbdlr.

eller 16-20 Rbdlr., 12 Al. eller undertiden 16 Rbd. og noget

Lærred, 5-6 Al. Badmel.

Hør eller Lærred.

Framlev H. 12-20 Rbdlr., 12 Al. 6-14 Rbdlr., 12 Al. Lærred,

Lærred, 6 Al. Badmel, Fris $\frac{1}{2}$ Skp. Hørsæd, et Faar hed fra Offer m. m.

græsset og fodret m. v.

Af Vinæringsveje haves i Nabye Sivarbejder, i Skivholme og Storerling Pastorater lidt Træstoemagerie, i det sidste ogsaa nogle Pottemagere. I Ormslev S. er lidt Leer, som kunde bruges til Teglblanderie. Af Kalksteen er ingensteds opdaget noget Spor i Aarhus Amt, men det kalkholdige Leer, som findes især i den østlige Deel, kunde uden tvivl anvendes paa adskillige Maader, og fortjente at underkastes nogle Forsøg.

Om Hads Herred skrives i en Indberetning: "Naar undtages Smede, Hjulmand, Strødere, Tømmermand og deslige, saa findes her ingen tilladelige særdeles Næringsveje for Beboerne." Man vil heraf slutte, at der findes utilladelige, og virkelig er Brændeviinsbrænden her som saa mange Steder i Jylland, meget almindelig.

Hvilke Dele af Landbruget for tjene efter Local- og Tids- Omstændigheder især anbefaling? Fortjener den animaliske eller vegetabiliske Production fortrinnet? Af den første igjen Dvæg- eller Saareavl eller Heste-Opdræt? Hvilke Værter, enten til Sæd, Foder eller Handel kunne med meest Fordeel dyrkes?

Dette Spørgsmaal er vanskeligt at besvare, og er temmelig forskjellig besvaret af dem, som have givet Indberetninger.

Det synes, som om man nogenledes rigtig kan fastsætte den Regel, at de Egne af Danmark, hvis Beliggenhed meest begunstiger Eøhandel, bør lægge Vind paa Korn, forsaavidt som deres Jordbund er beqvem dertil, de, som meest kunne have Landhandel, paa Dvæg.

Aarhus Amt har en frugtbar Jordbund, det grændser til Havet og har gode Udflibningssteder; men det er tillige landfast og ikke overordentlig langt fra Grændsen. Man har derfor Anledning til at anbefale baade Korn- og Dvæg-Avl. Tidsomstændighederne synes i nogle Aar at have været noget mere gunstige for den animaliske Production, end for den vegetabiliske, og især for Saareavl; men de kunne saa snart forandre sig, at det uden Tvivl turde være raadeligt for enhver Landmand, at forene begge Dele. Af Kornarterne synes Hvede og Rapsæd at betale sig bedst; men ogsaa dette kan snart forandre sig.

For at vise Forskjelligheden i Meninger om denne Sag, vil jeg her anføre tvende Mænds Utringer desangaaende.

En geistlig Mand i den nordlige Deel af Amtet skriver: "Brak og Staldfodring ere de Dele af Landbruget, der meest bør anbefales; den vegetabiliske Production maa være den vigtigste, som den, der baade er meest indbringende og tillige understøtter" og fremmer den animaliske Production; af sidste Slags bliver "Heste- og Dvægopdræt vigtigst, men af Værter, Byg og Vinsterhvede fordeeltigt og meest passende til Jordarten."

En Landmand i den sydlige Deel af Amtet skriver derimod: "For nærværende Tid synes Tillæg af gode Creature, fornemmelig Dvæg og Bøtter, at burde foretrækkes for Kornavl. Man behøver kun at see hen til vore Markeder. Der findes man Skarer af Fremmede, som tilforhandle sig jydsk

"Heste til høje Priser, og Stude gaac ligeledes til Udlandet i
 "Tusindevis. Være ikke disse Indtægtskilder, hvor skulde da
 "Hyderne, der ikke have Kjøbenhavns Torve, hvor selv det Ube-
 "tydeligste kan gøres til Penge, bestaae? Jeg siger derfor:
 "Creatures Lillæg og Salg er Jyllands Erhvervskilde." Af
 nogle senere meddeelte Bemærkninger fra den samme indsigts-
 fulde Landmand vil jeg endnu meddele Følgende: "Det er
 "ikke vanskeligt at bevise, at Jylland fra de ældste Tider har
 "havt sin Opdræt af Heste og Dvæg, og sammes Salg til Ud-
 "landet at takke for sin Velstand. I vore Dage opkjøbes her
 "Ovier i stor Mængde til hollstenste og meklenborgste Hollæns-
 "riers Vedligeholdelse; men især maa man lægge Mærke til
 "det mere indbringende Udsalg af Heste og Stude. Disse sid-
 "ste opkøbes hos Bønder og andre Gaardbrugere, fornemmes-
 "ligen i Vendsyssels, fra hvem de sælges til de store Hovedgaard-
 "de, hvis Besiddere, efter at have havt dem et halvt eller heelt
 "Aar, sælge dem halv eller heeltede til Udlandet. Det gis-
 "ver stedse Omsetning imellem Mand og Mand, og drager
 "Penge ind fra Udlandet.

"Til Exempel vil jeg blot anføre een Mand her i Egnen,
 "der i en Række af Aar har holdt et Antal af circa 1200
 "Stkr. Stude; hvoraf i det mindste de 1000 Stkr. aarlig
 "afgaae til Fremmede, og regner man nu blot, at han faaer
 "30 Species for Parret, hvilket er en ringe Gjennemsnits-
 "Priis for saadanne Stude, som han holder, saa bringes
 "der igjennem hans Hænder 15,000 Species ind i Riget.
 "Jeg kan nævne Manden: det er den meget virksomme
 "Kammerherre Baron K. J. W. Ahrenfeldt til Steens-
 "ballegaard. Seer man nu hen til, at der i Jylland findes
 "flere hundrede Mand, der handle ligesom han: hvad for
 "en Statsindtægt giver da ikke denne Artikel? Indvender
 "man maaskee: hvor kan een Mand holde saa mange Stude?
 "Det steer derved, at han, meest af forarmede Gaardejere,
 "som ikke selv have Naad til at anstaa Besætning, lejer Fos-
 "der og Græs til den, han ikke selv kan holde — og saaledes
 "holder denne virksomme Mand, og mange Andre ligesom
 "han, Bønder og andre Familier ved Gaarde, som ellers
 "vare blevne fallit, brodløse og hunsvilde. Det Korn, disse

"kan undvære, sælge de, og naar Skatter og Renter skal be-
 "tales, ved de, fornødest saadan Udleje eller Forpagtning,
 "hvor samme skal komme fra. For Studeholdningen taler
 "endnu dette: i lave Kornpriser staldes Studene almindelig
 "fede med Korn, hvorved Gjødningen og altsaa ogsaa Jor-
 "derne forbedres, og i høje afgaae de ufedede. Regjeringen
 "synes ogsaa at have indseet Vigtigheden heraf for Landet, da
 "Tolden imellem Nørre- og Sønder-Jylland er ophævet og
 "Grændsetolden betydelig nedsat af alle Creature. Jeg har
 "her talt om Jylland i Almindelighed, og er af den Mening,
 "at enkelte Undtagelser ikke bør komme i Betragtning. Jeg
 "troer nu at have oplyst saa meget, som der behøves, for at
 "indsee: at den animalske Production, hvad Jylland angaaer,
 "ikke fortjener mindre, men snarere mere Opmærksomhed, end
 "den vegetabiliske."

28.

Gives der i Districtet noget Sæveget, som for andre Egne kunde
 gavne til Efterfølgelse eller Advarsel?

Der gives Fejl og Ufuldkommenheder nok i Landbruget og
 hvad dertil hører, som for det Meste i det Foregaaende ere
 anførte, og som straffe sig selv, f. Ex. at tage for mange Hals-
 me af Jorden, at tilside sætte Markfreden, forsømme Dyrtæ-
 gen af Foderurter o. a. m. Men disse Ting ere almindelige
 nok andensteds og behøve ikke at anføres til Advarsel, fordi
 deres onde Følger ere bekjendte nok.

I Ejelle Sogn anmærkes som en slet Skik, at naar
 Karle og Piger have forrettet deres Hovorie-Arbejde paa Ber-
 delslund, om de end ere færdige Kl. 9 eller 10 om Formid-
 dagen, selv i den travleste Tid, saa drive de Tiden hen under
 Sang og Lystighed til om Aftenen Kl. 10, til Huusbondens store
 Tab. Ogsaa de mangfoldige Sammenkomster her og andensteds,
 som tildeels foranlediges ved Placaters Oplæsning og deslige, for-
 aarsage Uenighed og Riv, saavel som Forsømmelse af Arbejde.

Til Efterligning er der just ikke Meget at anføre. Den
 Industriegeen, som drives i Aabye Sogn med Sivarbejder,
 fortjener at efterlignes andensteds, hvor der er Lejlighed der-

til. Bønderne vise temmelig Beredvillighed til at optage Nytt, naar de have seet det prøvet med Held, s. Ex. Mergling, Dyrkning af Kartofler og Rapsæd, og fortsente deri at efterlignedes af andre Amters Beboere. At der er enkelte Mænd, som ved en ypperlig Dyrkning og fornuftig Behandling af deres Jord give Andre et lysende Exempel, er allerede under No. 24 anført.

29.

Hvad ansees i Almindelighed for at kunne gavne Egnen med fortrinligt Sænsyn paa dens Localitet?

Af de foregaaende Artikler sees, for en stor Deel, hvad Egnen mangler og følgelig hvad der vilde gavne den; endnu kunde dog maaskee tilføjes Eet og Andet, som der ikke blev Lejlighed til at anføre, i det Mindste saa udførligt, som det kunde behøves.

Da Afsetningen af Korn er ubetydelig, vilde det for dette Amt, især for de Egne, der ligge længst fra Kjøbstæder, være godt, om der blev givet Tilladelse til at brænde Brændeviin. For at fremme Kornets Afsetning var det at ønske, at der blev oprettet ogsaa andre Anstalter i Aarhus eller andensheds i Amtet til Kornets Forarbejdelse til Salg, s. Ex. til Meel, Bryn og Malt, til Öl, Vedite, Stivelse etc. Een Art af Forarbejdelse, som kan være vigtig, da Kornet er godt Kjøb og Colonialvare i temmelig høj Priis, træer jeg at burde gjøre opmærksom paa; det er den, at gjøre Sukker, eller i det Mindste Sirup af Stivelse. Fabrikker til de øvrige raare Producters Forædling kunde ligeledes være at ønske.

Meget gavnligt var det for Egnen, om en Mand der nedsatte sig, som kunde forfærdige forbedrede Avlsrådstaber, for at disse ikke skulde falde Almuen saa dyre som nu. I manglende Fald kunde der være et Oplag af saadanne i Aarhus eller et andet Sted i Amtet, hvor Bønderne kunde blive bekendte med dem og faae Anledning til at eftergjøre dem.

Til at forbedre Hesteavlens vil det Kongelige Stutterie paa Møssgaard sikkert gjøre Nytte; men tillige vilde den, efter en kyndig Landmands Mening, fremmes derved, at Ejerne med deres Hingster af to Aar og derover mødte paa et vist Sted i hvert Herred, hvor en Commission af kyndige Mænd skulde bes

stemme, hvilke der paa Grund af deres gode Egenskaber maatte fremdeles blive Hingster og hvilke ikke; disse sidste skulde strax i Commissionens Nærværelse stjæres, for at de ikke skulde efterlade sig Afkom.

Havedyrkingen trænger meget til Opmuntring, saa meget mere, som den under den nærværende Penge-mangel vilde kunne spare Bonden adskillige Udgifter (til Humle, Tobak o. m.); og skaffe ham en god Indtægt af Producter, som kunde sættes ikke alene til Kjøbsteden, men og til fjerne Egne, saasom Humle, Kummen, Sennepe, Løg, Peberrod, Cichorie, alle Slags Lægedamsurter, saavelsom Træfrugter. Det var derfor at ønske, at der blev sendt nogle Gartnere til Amtet, som kunde rejse om og anlægge nye Haver, samt undervise Bønderne i Havedyrkingen. Kjøbmændene vilde kunne virke endeel til Havedyrkingens Opmuntring, naar de opfordrede Bønderne til at levere dem Producter af Haverne; eller blot modtog dem, naar de leveredes.

Endnu nogle Ting maa jeg tillade mig at anføre som nyttige for Amtet, skjøndt de maaskee ligesaavel ere passende for andre. Disse ere:

1. Høveriets Afstæffelse. Den er maaskee vanskeligere at sætte i Værk nu, end den til andre Tider har været, fordi Penge-mangle blandt Almuen; dog, naar Afgiften bestemtes ikke til Penge alene, men tillige i Korn, vilde den maaskee ikke blive vanskelig at udføre. At Høveriet er til Hindrer for en bedre Dyrkning baade paa Hovedgaardene og paa Bøndergaardene, behøver intet Beviis.

2. Skolevæsenets Forbedring. Denne sætter jeg ikke i Indførelsen af den lancasterste Methode alene, (om hvilken adskillige af Amtets Beboere mene, at den paa nogle Steder ikke medfører saa store Fordele, at de kunne veje op mod Beskostningerne) men især i hensigtsmæssige Forstandssøvelser, eller med andre Ord, i god Catechisation. Dalgas siger i sin Lærebog til Bonden: "Du skal lære at tænke!" men hvad hjælper denne Erindring, naar han ikke veed, hvorledes han skal lære det? Saa vidt som det kan læres i Skolerne, burde det læres der; og det skeer ikke ved en blot Øvelse i mechaniske Færdigheder, men ved Samtaler med Læreren og ved Læsning under hans Vejledning i Skrifter, som give Manden Næring. Anviisning af Skolelærerne til nogle practiske Færdigheder var ogsaa et

ønske; iblandt disse vil jeg især nævne Havedyrkning. Beskrivning til Kundskab om Naturen, især om de indenlandske Naturproducter, som have oeconomicke Nytte, og om udenlandske Værter, som med Fordeel kunne dyrkes, synes ogsaa at være en vigtig Gjenstand for Skoleunderviisningen. Om Epindekoler har jeg forhen talt.

3. Nyttige Skrifters Udbredelse blandt Almuen. Af saadanne have vi endeel; men de fleste af dem ere enten for store eller for kedsoommelige. Jeg vilde ønske, at man havde nogle Levnetsbeskrivelser af afdøde eller nu levende udmærkede Landsmænd, som med fuldkommen Sandhed fortalte hvad de havde foretaget dem, med Efterretning om Udfaldet; tillige kunde meddeles deres øvrige Levnetsomstændigheder, som, om de end vare dagligdags, dog kunde fremsettes saaledes, at de vilde underholde. Jeg vilde, at man havde saadanne Levnetsbeskrivelser af den afdøde Jørgen Christensen paa Korsbjerggaarden, af Dannebrogsmænd Knudstrup, af Niels Kemmer i Terp, af Hans Henriksen i Ammendrup o. fl. Læsning om disse vilde gjøre mere Indtryk end om en opdigtet Jesper Hansen eller Anders Johansen, fordi man vidste, det var Sandhed, man læste.

For enkelte Dele af Amtet kunde Følgende være gavnligt:

1. At saavel den Aae, som løber midt igjennem Amtet, som den paa den nordlige Side ved Lyngaae bleve oprensede, saa at de ej ved Oversvømmelse fladede Højsbjergningen, og at Vandet saa kunde anvendes til Enges Vanding.

2. At der paa nogle Steder blev foretaget en ny Udskiftning, uden hvilken der ikke er at tænke paa Indhegning, eller at der i dets Sted skede Parcellering, hvorved de adskilte Lodder kom i forskjellige Hænder. Uden eet af disse Midler er der neppe at tænke paa en bedre Dyrkning paa Udlobderne.

3. At der i de Egne, hvor der findes mange Stene i Jorden, blev opmuntret til disses Oprydning og til Steengjærders Sætning.

4. At der — i de Egne, hvor de finde Sted — blev sat Grændse for de tidsspildende Sammenkomster til Oplæsning af Placater o. d.

Om Hebernes Opdyrkning, om Huusflidens Opmuntring og om Nedsættelse af Løden paa visse Artikler, er allerede i det Foregaaende talt.

Tabellariske Oversigter

over

Herrederne i Nørhus Amt,

efter

de til det Kongelige Landhuusholdningselskab

fornne Indberetninger.

S a b r o e =

Sognekalvenes Navne.	Jordbunden.	Vandene.	Luften.	Udstiftning. Parcellering.	Dyrkningsmaade.	Sommer- Staldfodring.	Gjødnings- midler.	Studes Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædekornets Beskaffenhed.	Sjeldnere Sædearter.	Sygdomme hos Kornet.	Regler for Kor- nets Modenhed.
Lyngaae og Skjød. (Det sidste i Hovsberg Her- red, Viborg Amt).	Lyngaae Bye har deels en Blanding af Muld, Leer og Sand, med Leer-Underlag og jevn Overflade; deels forhen- værende Hebe, muldsandig med magert Leer-Underlag; deels til et Par Gaarde Sand- jord. Vivilb Bye deels skarps- sandig, deels muldsandig; det- te er fridt og magert med Leer- Underlag. Svejstrup Bye Sand, tildeels reent Flyve- sand. Favrskov sandig med Moser. Skjød Sogn har alle Slags Jorder uden seedt Leer; deels bakket, deels jævnt. L. har god Eng, som kunde ind- rettes til Vanding, men det leer ikke.	En lille Ind- søe paa Favrskov Grund. 3 Vivilb mange Riber. Lyngaae og det Meste af Skjød Sogn mangler Bund. Ingen Udtør- ringer har sun- det Sted.	Lært og sundt Clima. Jordens- vejr plejer at drive uden om.	Lyngaae har hver Lod paa eet Sted. Huusmands-Lod- derne ere ved det yderste Markeskjel. 3 Vivilb er 2 Lod- der til hver, in- gen Udstyning. 3 Skjød Sogn ere Lodderne paa 3 Steder. De eenli- ge Gaarde og Lø- perne ligge godt. Parcellering var enkel.	Bedste Jord. Midd. Sandig. 1. Byg eller Byg, Bog- høvede el. Brak- ning. 2. Rug, Gæs Rug, G. det. 3. Byg. Rug. Rug. 4. Havre. Havre. Bog- (Erter). høvede. 5. Havre. Havre. Rug. 6-10. Hvile. Hvile. Hvile. Paa Favrskov Kobbeldrift. Hos Præsten (nu afsøde Hert- Syphoff) Bereldrift.	Bruges af Præ- sten og af Degnen Jensen, men in- gen andre.	Forp. Solle- sen paa Favrskov har merglet, ryd- det, opstybt og jevnet med stor Flid og Bekost- ning.	Ikke paa Favrskov bruges Stude.	Nogle Gaa ha- ve bayleyff Plov og Erstirpator; men de forsølges med Spot af de andre.	Nogle Skov- banker opdyrkes efterhaanden, men behandles let. Forp. Sol- lesen har opdyr- ket et Tueljær paa 50 Tønder Land.	Man bærer gjer- ne Omsoerg for godt Sædekorn; men Pengemans- gel hindrer fra at faae det.	Provstie- og St. Hans-Rug er i de senere Aar bleven noget ud- bredt. Hør er temmelig al- mindelig. For- derurter (undta- gen lidt Klevet paa den bedste Jord) dyrkes ik- kun af enkelte Reformatorer.	Brand spores i Hebe. Ruff er ikke mærket i Rug i de senere Aar. Forhen var den almindelig, hvile. Boghøvede, naar den seer ud som en spettet Hø- ne. Erter, naar de neberste Bølge- rasle, og Blom- sterne i Lopperne ere salbne. Reg- terne overtrædes ofte.	Rug, naar Kjer- nerne ere brune. Byg, naar den be- gynner at svinde. Havre, naar de fle- ste Kjerner blive naar den seer ud som en spettet Hø- ne. Erter, naar de neberste Bølge- rasle, og Blom- sterne i Lopperne ere salbne. Reg- terne overtrædes ofte.
Vitten, Salbum og Sadsteen.	Beeragtig. Jorberne ere sibe og jævne, de lide ikke af fabeligt Vand. Til Vandingsenge er der ikke Lejlighed.	Her gives en- del Brønde og Damme, som godt holde Vand. Vandet er ikke kjendeligen af- taget. Ingen Ud- tørring er seet.	Temmelig mildt Clima, da Sko- væne give Lye.	Jordlodderne ere her samlede paa eet Sted; nogle Gaar- de ere udstytede. Ingen Parcelle- ring. Fæstehusene have ved Udstif- ningen faaet Jord.	1. Byg i Grønford, som sæl- des om Efteraaret og un- dertiden pløjes to Gange om Foraaret. 2. Rug. 3. Byg. 4. Havre. 5. Havre. 3 eller 4 Aars Hvile. Nogle bruge reen Brak, een Mand Bereldrift. Intet ud- lagt til Græsland.	Sommerstaldfo- ring bruges kun af een Mand. Man indvender, at det er for bekosteligt, at der maatte anskaf- ses nye Vildredsfæ- ber. Desuden er det svære Høveri til Ginder.	Kalk og Mær- gel bruges ikkun sjældent. Ved Nybyggerier kjo- res Dynd op paa Agrene, og ud- luftes i et Aar. Man bruger ikke at brænde Grønsværen.	Ingen.	De sæbvanlige.	Ikke lidt He- be, høorpaa der græsses Aar.	Maabelig.	Ingen.	Ruff og Brand spores underti- den. Frostluft anses for Kar- sag vertil.	Meget ofte høfter man halv-grønt.
Lading, Sabroe og Saarup.	Sand, Muld og blandet Leerjord med Underlag af Sand eller Leer. Grunden er frid og jevn. Den lide ikke af fabeligt Vand.	Nogle Riber og en Søe. Vand- et var i de tørre Somre aftaget.	Lært og kolbt.	Udstiftningen er god. Ikke megen Ud- parcellering.	1. Byg. 2. Rug. 3. Byg. 4. Havre. 5. Havre. 3-4 Aars Græs. Intet udlagt til varigt Græs- land.	Bønderne troe, at Kærne ej mal- te godt dered.	Intet uden Mær- gel, hvor den ha- ves. Det er meest Sandmergel.	Ingen. De an- tages at være for langsomme.	De sæbvanli- ge engelske Plo- ve ere prøvede, men de kunne ik- ke bruges forme- delst de mange Stene.	Ikke mange. Nogle Hebeplet- ter afbrændes og pløjes; deri- faaes Rug og berpaa Havre. De give kun lidt. Til Dyrkningen bruges Heste og til Besætning Hornkvæg.	Man bærer in- gen Omsoerg for godt Sædekorn.	Ingen.	Ruff og Brand paa Rugen. Kar- sagen antages at være stærk Mor- gendug.	Ingen Regler iagttages. Kornet høstes grønt.

S e r r e d .

Kornvarenes Bestaffenhed.	Producternes Afsætning.	Markfred.	Hornqvæg; Kvl.	Hestavl.	Faaravl.	Havedyrkning.	Skov og Løvsfjær.	Huusfid.	Udmærkede Agerdyrkere.	Deconomiske Selskaber.	Almeen; Velstand.	Ubefalelles; værdige Grene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hyvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
Bonden bryder sig ikke om at levere god Handelsvare.	Vanskelig, fordi Karhuus og Randeres ere komne tilbage.	Markfreden af Fyde.	Dvæget er den almindelige jydsk Midbelart. En Gaard af 5 Tdr. Hartkorn har 11-12 Hoveder, og tilføjer 2-3 Kalve. Nogle Steder i Skjod Sogn har man lige saa meget paa 2½ Tde. Hartkorn. Bønderne ynbe meest Maltekær. Paa FaarSkov har man kun de nødvendige Maltekær, og holdet ellers Stube.	Slet. Den forfalder for Kar.	Fiinulbede Faar manglc. Man har en Blanding af engelske og jydsk. De lojres om Sommeren og gaar meget ude om Vinteren. En Gaard paa 5 Tdr. Hartkorn har 12 til 20 Stkr.	Forsømmes; man dyrker ikkun Raal og Kartoffler. Dog har Lyngaa sorte Syltekitsebær.	Skoven har været stærk, men er nu næsten ødelagt. Træ og Løvsfjær fattes, især i Lyngaae.	Ret god. Der vædes for det Meste slet. Mændene hugge om Dagen; om Aftenen ere de lebigc.	Præsten. Forpagter Sollesen.	Ingen.	Salg af Ejendomme finder ikke Sted, da det er Stamgods. Ingen arbejdsløse. Dagle lønnen er 8 p. om Vinteren og 12-16 p. om Sommeren med Rosten. Ingen Vi: Røringstveje.	Da Listerne ere saa ustabile, synes det raabeligt at lægge Bind paa flere Grene paa en Gang.	—	Kaen burde oprybdes og bruges til Engvanding. Skjod Bye burde udskiftes paa ny eller udparcelleres.	
Slet. Ukrubtet renses fra, saavidt muligt, ved de almindelige Solbe.	Der er 3 Mil til den nærmeste Kjøbsted. Afsætningen er slet, ogsaa er der lidt at sælge.	Som i Lyngaae.	Nogenledes god. 2 til 3 Hoveder pr. Tde. Hartkorn. Maltekær foretrakkes.	I Aftagende. Ingen Efterfølgelse. 16-20 Rdblr. er den højeste Pris for en god 4 Karb Stk.	Blandt indenlandske og engelske Race. 14-16 Stkr. (Sam iberegne) paa en Gaard. Ingen Faarefoldning. Stammen forbedres.	Haverne behandles meget flødesløst. Ingen nye anlægges.	Megen Skov til Frysenborg, men Bønderne faae Intet deraf. Meget liden Løvsfjær. Ingen Plantninger.	Udbent og liden frembringes til eget Brug og til Folkelen. Man sælger kun af Trang. Fortskud til Materialier var at ønske.	—	Ingen.	Ejendommens Pris er i Falden. Ikke mange arbejdsløse. Dagle lønnen er 8-10 p. Folkelen til en Karl 12-14 Rdblr. og 12 Alen Lærred, samt 4 Alen Badmel, til en Pige 7-8 Rdblr., 8 Alen Lærred og 4 Alen Badmel.	Den vegetabiliske Production ansees for at have Fortrinnet. Af den animaliske ansees Hornqvægavlen for bedst.	—	En bedre Dyrkningsmaaade og Markfred.	
Slet. Man renser kun med almindelige Solbe, og ufuldkomment.	Afsætningen er vanskelig, da Ingen vil betale.	I Almindelighed har man ikke Markfred. Nogle opføre dog nyt Høgn og vebligeholde det gamle.	Maabelig. Antallet er kun liden, og de gaar for lange ude om Efteraaret.	I Aftagende for medelst Forsømmelse.	Fiinulbede Faar udbrede sig meget, og Stammen forbedres. Ingen Faarefoldning. De holdes i Tøjre baade Nat og Dag.	Man har blot Raalhaver, som endog forsømmes.	I Løbing er ingen Skov, men Løvsfjær til eget Forbrug. I Sæbroe Sogn og i Dvottrup er der Skovlobber til hver Gaard. Plantning finder ikke Sted.	Maabelig.	—	Ingen.	Ejendommens Pris er i Falden. Ingen arbejdsløse. Lønnen er for en Karl 20-30 Rdb. aarlig, for en Pige 12-20 Rdblr. Ingen Vinæringstveje.	Den animaliske Production ansees for at være forbedret, især Hornqvægavl. Af Kornarter foretrakkes Byg.	—	—	

V e s t e r = L i s b e r g

Sognekalvenes Navne.	Jordbunden.	Bandene.	Lusten.	Udflytning. Parcellering.	Dyrkningsmaade.	Sommer- Staldfodring.	Gjødnings- midler.	Studes Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædefornets Beskaffenhed.	Sjældnere Sædearter.	Sygdomme hos Kornet.	Regler for Kor- nets Modenhed.
Grundfør og Spør- ring.	Uestags Grund. Bandet afgraves saavidt muligt. Ingen Vandings- enge, ej heller Lej- lighed dertil.	Kilder og Ind- løer findes der in- gen af, naar und- tages nogle Kilder ved Grundfør Møl- le og ved Haralds- lund. Bandet er afta- get, hvortil Kar- sagen menes at væ- re tørre Somre og særløse Vintre.	Bejrliget af- berlende.	Jorden er udflytet og især i Grundfør Sogn udparcelleret. Folke- mængden er forøget, men Dyrkningsmaaden ikke forbedret.	1. Byg, gjødet, Hør eller Vikter; hos Nogle halv Brak. 2. Rug. 3. Byg og Væster. 4. Havre. 5. Havre, hos Nogle med Klever. 4-5 Aars Hvile. Keen Brak og Værelbrist kun ved Haraldslund. In- gen Jord udlagt til Græs- land.	Indringer ere Beføstningen og Fornødenheden at holde flere Tjene- stefolk.	Ved Haraldslund har man forhen mørglet, men det er aflagt, maaskee for Beføstningens Skyld. Boghvede saaes sammesteds, undertiden og ned- pløjet. Ingen Brænding af Grønsvær.	Ingen.	Ingen nye, und- tagen Brakharven ved Haraldslund. De højruggede Agerer ere til Pin- bet for nye Red- skaber.	Ingen.	Litbeels søger man for god Saa- sæd.	Ingen.	Rust var almin- delig i endel Kar- b.	Krets Hvidhed og Kjernens Haard- hed.
Trige og Østved.	Som i Grundfør.	Ingen Kilder el- ler Indløer.	Som i Grund- før.	Megen Udparcelle- ring.	Som i Grundfør.	Ligeledes.	Ingen særegne.	Ingen.	Ingen nye Ager- dyrknings-Redsk- aber.	Ingen.	Som i Grundfør.	Ingen.	Som i Grundfør.	Ligeledes.
Søften og Solebye. (Det sidste i Sabroe Herred).	Deels muldsan- big, Skorpen 4- 12 Tommer tyk, Underlaget Sand med store og smaae Stene, (som be- nyttes til Pegn); deels muldlerig, Skorpen 5-8 Tom- mer tyk, Underlaget Leer og Smaaste- ne. Bakket Grund med jevn Straa- ning. Det flade- lige Band afledes godt.	Ingen Søer, mange Kilder, som blande Bække.	Afberlende tørk og fugtigt, men foldt.	Udflytningen er god; i Søften ere flere end de Halve udflytete. I de fleste Byer i Sole- bye Sogn ere ogsaa over 1/2 udflytete; Hu- sene ere flytete til Markesjæl. I Solebye Sogn er ingen Parcel- lering, men i Søften Sogn ere over 20 Par- celler fra 2 til 5 Epr. Hkorn. Folke-mæng- den er forøget, men Dyrkningen st.	1. Keen Brak. 2. Rug. Byg. 3. Byg. Rug. 4. Væster. Byg. 5. Byg. Væster. 6. Havre. Havre. 4-5 Aars Hvile med Kle- ver. Gjødningen deles sæd- vanlig til de 2 første Ajer- ve. Værelbrist sættes ikke i Bærk formedelst Fattig- bom.	Nogle Heste hol- des paa Stald.	Dybd benyttet efter Udluftning.	Ingen.	De sædvanlige, dog lidt forbedre- de.	Ingen.	Man søger at flaffe god Saa- sæd, deels ved at tage de bedste Kjer- ner ved Kastning- gen, deels ved Skjød- eller Luff.	Ikke lidt Vil- kehavre og Kar- tosler i Marken; disse bruges kun til Menneskesø- de.	Forhen var der Rust paa Rugen; men nu ingen Syg- domme.	Ingen bestemte Regler. Den fjen- des ved et Slags Instinct.

S e r r e d.

Kornvarenes Beskaffenhed.	Producternes Udsætning.	Markfred.	Hornqvæg: Vol.	Hesteavl.	Faarcaavl.	Havedyrkning.	Stov og Lærvefjær.	Huusflid.	Udmærkede Agerdyrkere.	Deconomiske Selskaber.	Almeens- Velstand.	Ubefalelses- værdige Grene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
Ret god. Paa Haraldslund er en Rensmaski- ne. Ellers bruges de sædvanlige Sol- de.	Ingen Hinder for Udsætningen, uden de lave Priser.	Markfred savnes. Kun Haverne og nogle Løfter ere indbegnede.	God. Der holbes for- holdsmaasig man- ge Creaturer. Fe- deqvæg og Malke- løer give afverten- de stærk Fordeel.	I Liltagenbe. Forbelen er nu ringe.	God Faarcaavl, men af indenlandsk Stamme. Ingen Følning eller Staldføring.	Kun Een i Grund- før har Haverter til Salg. Ellers ere Haverne smaae og utilstrækkelige.	I Haraldslund er Stov, som frebes. Ved Præstegaarden og nog- le andre Steder er der vel Stov, men den er stet. Ingen nye Anlæg. Lærvefjæren er util- strækkelig.	Ret god, med Ul- dent og Linned, og saa til Salg.	Haraldslunds Ejer, Kastrop, bruger Brak og planmaasig Ind- deling.	Ingen.	Ejendommene ere i Falben. Nogle Arbejdsløse, især af dem, hvis Jord er solgt. Ingen Binæringsboje.				
Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Utilstrækkelig til egent Forbrug.	I Trige Sogn er en- del Stov, som tilhø- rer Proprietairer, i Dis- sted ingen. Ingen nye Anlæg. I Trige Sogn er overflødig Lærve- fjær, i Distet Sogn ingen.	Som i Grundfør.	—	Ingen.	Som i Grundfør.				
Kornvarene ere fra Agrene temme- lig gode; de for- æbles ikke.	Udsætningen er beqvem til Kar- huus.	Markfred holbes ikke almindeligt. I Sosten er endel gode Hegn, og de fortsattes. I Fole- bye er nogle Jord- bolbe med levende Hegn.	En Gaard paa 4 Tdr. Hartkorn eller 40 Tdr. Land har 8 til 10 Køer. Dvæget er ikke stort, fordi man har for smaae Ty- re, dog ret godt. Malkeqvæg fore- traktes.	En Gaard har 4-6 Bester; der tillægges 1-2 Kol- hesteavl kan ik- ke siges at aftage i Hensende til Tal- let, men vel i Hens- ende til Godhe- den.	En Gaard har 12-14 Faar. Faar- reavl er forbed- ret, deels ved Græsningen, deels ved Blanding. Føl- ning eller Staldfø- ring er ikke brugt.	Haver paa ½ til 1 Skp. Land, hvori Kaal, lidt Urter og Kartofler. Kun saa og gamle Frugttræer.	I Folebye Sogn er Stov, hvor Savntræ- er kan faaes for Betaling. Ingen nye Anlæg. Lær- vefjær, endog lidt til Salg.	God, med Ulbent og Linned. Priser- ne paa disse Artik- ler ere faldne.	—	Ingen.	Ejendommene Pris er i Falben. En Gaard, som har kostet 5000 Rb. Courant, sælges nu for 2000 Rbb. Sebler eller min- dre. Ingen Arbejds- løse. Om Somme- ren er Daglønner 16 s. og Kosten, om Vinteren 8 s.	Uvist. Foder- og Hæn- delsvarter anta- ges for det bed- ste.	Huusmændenes Ugedage hindre Forbedringen af deres Jorder.		

S a s l e =

Sognekalvenes Navne.	Jordbunden.	Vandene.	Lufsten.	Udsiftning. Parcellering.	Dyrkningsmaade.	Sommers Staldfodring.	Gjødningss- midler.	Stubes Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædekornets Beskaffenhed.	Sjældnere Sædearter.	Syngdomme hos Kornet.	Regler for Korn- nets Modenhed.
Marslev og Tiilst.	I det Hele taget god. I Marslev Sogn: 1) Muld med Leer-Underlag, 2) Muld med Sand, Gruus og Løg; Jorderne ere mere sibe end høje; Skadeligt Vand afledes; Engene vandes af sig selv. I Tiilst Sogn ere Jorderne mere lette, bakkede og høje; Underlaget Gruus og Sand. Brendstrup Grund er sibe. Gjebing har gode Enge, Brendstrup ret gode, Tiilst maabelige. Vandingsenge kunne kun anlagges i det Smaa.	Gode Kilder i Marslev Sogn, men ikke i Tiilst. Brabrand og Gjebing Søe. Ingen Søe er udtørret.	I Marslev er Lufsten mildere end i Tiilst; thi Sneen gaar hurtigere bort.	Udsiftningen er ret god og har haft gode Virkninger. Udparcellering findes ikke Sted endnu.	Den halve Jord besaaes med de almindelige Kornsorter: Rug, Byg, Havre, Værter. Hør og Hamp saaes til eget Forbrug. Ingen Brak og Beredbrift. Ingen betydelig Deel er ublagt til varigt Græsland.	Ingen.	Paa Vestereng bruges Mergel.	Ingen.	De sædvanlige.	Ingen.	Nu noget bedre end forhen.	Ingen.	I de senere Aar ingen Rusk; derimod undertiden Brand. Marsagen menes at være, at Saaesæden tages af maaedeligt vejret Korn. I 3 Aar har Brand været forekommet ved overgjemt Hvede til Sædekorn. Rusk formodes at komme af stærkt Soelstein efter Nattefrost.	Rug, naar Kjerterne begynde at blive haarde; Byg, naar det staaer i røde Rader; Havre, naar den er guulagtig.
Saale, Skejbye og Lisberg. (Det sidste i Vester-Lisberg Herred).	I Saale og Skejbye Sogne ere Jorderne for det Meste muldede med Leer iblandt. Grunden høj og lidt bakked. Ikke skadeligt Vand. I Lisberg Sogn er mange Slags Jord, fra den sandede til den leermuldede. Det skadelige Vand afledes.	Nogle Kilder; ingen Søer.	Uoverlende tør og fugtig.	I Lisberg Sogn have de fleste Gaardene Jorderne paa 2 Steber. Udparcelleringen er ubetydelig.	I Saale og Skejbye 4-5 Aars Drift og 4 Aars Hvile. I Lisberg: 1. Byg. 2. Rug eller Hvede. 3. Byg. 4. Værter. 5. Byg. 6. Havre med Klever. 6 Aars Hvile. Nogle brakte omtrent 1 Aede Land.	Ingen.	Ingen.	Ingen.	Den almindelige jydsk Plov, som er lettere end den sjællandske. Harver med 8 Bulle og i hver 4 til 5 Terntænder.	Ingen.	De briftige Landmand sørge for god Saaesæd.	Hør, Hvede, torradet Byg. Lidt Raps. Kartofselablen udbreder sig temmelig.	Syngdomme spores af og til. De formodes at være Hat; Byg, naar smittende. Brand har man villet udbre; maafee bele af umodent Sædekorn og Rusk af Berberisler.	Rug, naar Kornene falde af i en Hat; Byg, naar det er i røde Rader, naar de fleste Ræe ere gule.
Vejlbye.	Blandet. Grunden høj og noget bakked.	Ingen Søe.	Noget fugtig.	—	Som i Saale og Skejbye.	Ingen.	Ingen.	Ingen.	De sædvanlige.	Ingen.	De, som have Gøne vertil, søge at skaffe sig godt Sædekorn fra fremmede Enge.	Som i Saale.	Rusk paa de senere Aar sjældnere. Som Marslag til den angives Berberisler. Hveden har ofte Brand.	Rug, Hattepræven; Byg, naar det atbeles staaer i Rødkjerne.
Nabye.	Muldet med Leer under, muldet med Sand iblandt, ellers leret, tildeels sibe. Den lider noget af Vand.	Ingen Søer.	Noget fugtig.	Meget god Udsiftning, 8 Steber udslyttede, hvoraf spores gode Følger.	4-5 Aars Drift, 4 Aars Hvile. Brakning bruges af Nogle.	Ingen.	Ingen.	Ingen.	De sædvanlige.	Ingen.	Som i Vejlbye.	Ligeledes.	Ligeledes.	Ligeledes.
Brabrand og Rasted.	Meget forskjellig, fra det Lerede til det Sandige, dog meest muldet med Leer-Underlag. Deels høj, deels sibe. Det skadelige Vand er tildeels afledt. Nogle have Lejlighed til at vande Enge.	En Søe og nogle Kilder. Kun i True Bye er Vandet aftaget, hvortil Marsagen søges i Vejlbygget, samt i Slovenes Aftagelse. Intet udtørret.	Vejrliget afvejlende.	I Brabrand er Udsiftningen maabelig. Her er stærk Udparcellering, som har forøget Folkemængden, men ikke forbedret Dyrkningen. I True, Gjellerup og Rasted er Udsiftningen bedre og Parcelleringen mindre.	1. Byg, lidt Havre. gjødet. 2. Rug, gjød. Rug, gjødet. 3. Byg. Byg. 4. Havre. Værter. 5. Havre med Byg. Klever. 6. Havre. Paa 2 Herregaarde reent Brak. Præstegaarden har begyndt paa Beredbrift. Intet ublagt til Græsland.	Paa Herregaardene halv Staldfodring, i Præstegaarden heel med Heste, halv med Løg. Indvendinger: For mange Folk behøves; den hele Staldfodring troes at være skadelig for Kærne.	Dynd bruges til Bygland, men ublufstet ikke længe nok. Mergel bruges af Gaa. Præsten har forsøgt at brænde Grønsvaren, men uden Nytte.	Ingen. Bønderne have Fødemod derimod.	Jernharver. Engelske Plove paa Kjerbygaard.	Ingen.	Enkelte skaffe sig godt Sædekorn, men de fleste ikke.	Nogle have Viler, de fleste Klever. Hør, lidt Hamp. Paa Kjerbygaard Raps (uden Hvid) og Humle.	Nu sjældnere end forhen. Kold Taa-ge med stille Vejr antages at være Marslag til Rusk.	Rug, naar nogle Kjerne falde af i en Hat (maafee for sildigt); Byg, naar det er i røde Rader; Havre, naar Straet guulner. Bønderne bryde sig ikke meget derom.

S t r e d .

Kornvarernes Beskaffenhed.	Producternes Afsetning.	Markfred.	Hornqvæg; Kv.	Hesteavl.	Faaravl.	Havedyrkning.	Stov og Løvsfær.	Huusflid.	Udmærkede Agerdyrkere.	Oeconomiske Selskaber.	Almeens Velstand.	Unbefalellesværdige Grene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
Maabelig.	Ingen Vanskelighed uden den lave Priis.	Der holdes ikke over Markfred.	Ret god. Den er forbedret og forsøgt efter Udfisningen. Malkføer synes at burde foretraktes for Fedeqvæg.	Snarere i Uftagende end i Uiltagende. Nøben bringer Endeel til at sælge deres bedste Heste.	Mange søge at kaffe sig Bædre af fremmed Race.	Den udbreder sig, men langsomt. Haverne ere paa 1 Skp. Land, med nogle Frugttræer, Kaal og Kartofler.	Bed Karslev er en Skov paa nogle og tredive Tdr. Land. Løvsfær maa delig Donitet til eget Brug. Lillst har ingen af Dele. Gjeding Bye har Løvs til Salg.	I Uftagende; da man af Træng sælger de raade Materialier.	—	Ingen.	Gjendommens Priis er i Falden. Ingen Arbejdsløse. Lønnen er for en Karl 24 Rbb., for en Pige 12 Rbb. Ingen Binæringsveje.	Den animalske og vegetabiliske Production bør drives i Forening. Heste og Dvæg synes at fortjene at foretraktes for Faar, og de almindelige Kornsorter, tilligemed Vikker og Billehavre til Staldfødring synes at betale sig bedst.	—	At Kaen blev oprenset for at fremme Høerbjergningen.	
Forfjellig. Ingen Forædling.	Afsetningen er let, men Priserne ere for lave.	Som i Karslev.	Paa en Gaard af 4-5 Tdr. Høforn. har man 5-6 Malkføer og noget Ungqvæg; paa en Gaard af 6 Tdr. Høforn 12 Høveder, Ungqvæg iberegnet. Malkføer ere fordelagtigt.	Paa en Gaard af 4-5 Tdr. Høforn holdes 4-5 Heste, og endeel tillægges; da imidlertid Bonden ofte af Træng sælger de bedste Heste, er denne Kv i Stillestanden eller endog i Uftagen.	Paa en Gaard af 4-5 Tdr. Høforn holdes 8-10 Faar med Ungel. Den indenlandske Stamme forbedres. Ingen Følning eller Staldfødring.	Den udbreder sig. Et Par have anlagt nye Haver, men ikke store; de gamle ere fra 1 til 2 Skp. Land.	Kun i Lisberg Sogn er nogen Skov til eget Forbrug. Ingen nye Anlæg. Løvsfær ubetydelig.	Huusflid ret god, i Lisberg ogsaa til Salg.	—	Ingen.	Gjendommens Priis i Falden. Ingen Arbejdsløse. Daglon 1 Mk. til 1 Mk. 8 p. og Kosten. Føllelon til en Karl 16-20 Rb. 12 Mk. Karreb, 5-6 Mk. Badmel; til en Pige 16 Rbb. og noget Hø eller Karreb.	Som i Karslev.	—	—	
Kornvarerne fortjene sjelden Navn af gode Kjøbmandsvarer. Stal. Kornet tørres, bruges en Bagerovn dertil.	Som i Hæst.	Som ovenfor.	Paa 4-5 Tdr. Høforn 5 til 6 Malkføer. Malkføer foretraktes for Fedeqvæg.	I Uftagende.	Som i Hæst.	Synes at tiltage lidt. Dog ere Haverne kun paa 1 Skp. Land.	Ingen Skov og ingen Plantninger.	Huusfliden er ikke i snævrer Fremgang og sjelden frembringer den Mere end til eget Forbrug. Ljenes folk hendirve Winterafstenerne uden Rytte.	—	Ingen.	Gjendommens Priis i Falden. Ingen Arbejdsløse. Daglonnen 1 Mk. til 1 Mk. 8 p. og Kosten.	Hornqvæg, Faar, Høvede og Kaps.	—	Bedre Dyrkning af Hø og Hamp. Høvede og Beplantning. Veerbuse istedet for Bindingsværk. God Havedyrkning. Træarteres Dyrkning.	
Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Egelebes.	Som i Vejlbye.	Ingen Skov og ingen Plantninger.	Her findes en Industriegreen med Sivarbejder, som giver Huusmandene og mangen Ljeneskarl god Fortjeneste.	—	Ingen.	Som i Vejlbye. Bi-Næringsvej: Sivarbejder.	Som i Vejlbye.	—	Som i Vejlbye.	
Stet.	Priserne ere for lave. Kjøbmandene have for Liden Speculation.	Som ovenfor.	Ingen Dmhu for Dvæggracen. Dmrent 1½ Roe pr. Tdr. Høforn. Fedeqvæg synes at burde foretraktes, formedelst Besparelsen af Kornets Transport og den bedre Sjødning.	I Henseende til Godhed i Uftagende, men i Henseende til Mængde i Uiltagende.	Hiinuldet Faaravl udbreder sig. Engelske Faar synes, spanske ikke. Faaresoldning bruges ikke. Staldfødring har Secher forsøgt.	Haverne bruges blot til Kaal, og behandles med største Egegyldighed. Søren Pedersen har gjort lidt Mere.	Kæsten ingen Skov, dog nogle Steber god Dyrkning, især af Hæst. Ingen nye Anlæg. Løvsflid ved Karslev (der ligger til Salg) og ved de 2 Høregaaarde.	Uindelsnærheds Huusflid er god, men Mandens st; noget Uldent og Linned afsættes. Huusfliden menes at kunne opmuntres ved Forældres og Huusbonders Exempel, ved oeconomiske Selskaber, ved Lov og Lurus, og ved Forbud mod fremmede Vare.	Secher paa Kjarbyegaard er den iurigste, dernæst Saurichou paa Holmsø. Af Bondestanden kun et Par.	Ingen.	Gjendommene i Karl Falden. Ingen Arbejdsløse. Dagteje 12 p. tilligemed Kosten. Døvenskab er almindelig. Føllelonnen er: en Karl 20-40 Rbb., en Pige 16-26 Rbb.	Hverken animalsk eller vegetabilisk Production giver Fordeel. Faar synes at være det fordelagtigste, i Forbindelse med forsøgt Huusflid.	Mindre trykkende Høveder paa Høfornet. Lørlig Korn-Bevanding, Forbud mod Lurus, strengt overholdt. Opmuntringer af Kongen og Landhuusholdnings-Selskabet. Exempel-gaarde. Tilladelse til at brænde Brændevin, og modereret Consump-		

F r a m l e v =

Sognekaldenes Navne.	Jordbunden.	Bandene.	Luften.	Udføistning. Parcellering.	Dyrkningsmaade.	Sommer- Staldfodring.	Gjødnings- midler.	Stubes Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædekornets Beskaffenhed.	Sjældnere Sædearter.	Sygdomme hos Kornet.	Regler for Korns- nets Modenhed.
Skivholm og Skov- bye.	Sandig med Muld. Underlag, deels Leer, deels fast Kl. Jern D- verflade. Gode Eng- e, som kunde vandes. For- søgt dermed ved Chri- stinedal.	Mange Kilder. Engene støbe til en Søe. Stærk Afta- gelse af Vandet; dog ingen Moser udtørrede eller Skove forhuggede. Blæk synes at væ- re Karsagen.	Klima tørt og ved Sko- ven luunt.	Udføistningen stet; mest Triangler, 7 udflyttede. Næsten ingen Parcellering. Folkemængden lidt formet.	3 Muds. 3 Sand. 1. Grødet Byg. Boghvede. 2. Rug. 3. Byg. 4. Havre. 5. (Havre). Lildeels Klever i 5 Aar.	Er brugt, men igjen aflagt. Man anfører som Grund, at Foder- urternes Vægt er for liden.	Mergel anvendt med Fordeel ved Chri- stinedal, ellers ikkun smaa Forsøg. Af- færdige Gjødnings- midler er kun Dynd brugt. Læng afbræn- des tildeels, enten for at dyrke Jorden eller for at erholde fint Græs.	Ingen.	Man bruger dansk Plov, og deels Jernharver, deels halv Træ, halv Jern. Engelske Plove ere vanskelig- ge at faae. Til Læng- ning bruges den al- mindelige Plov.	Flere Hundrede Lønder Landhede. Liden Fordeel ved Opdyrkingen, da Grunden er stet og for langtstraggen- de. Sæden ødelæg- ges af Vildt. Fol- ketallet er for ringe; dog fæe nogle Opdyrkinger.	Forhen fæf- te man sig godt Sædekorn, nu ikke.	Koch paa Chri- stinedal dyrker Raps. Siberisk Boghvede dyr- kes ogsaa.	Ofte Røst paa Ru- gen, dog nu sjæld- nere. Karsagen: Berberisler, naar de ere i Nærheden; Damp fra Moser. Brand ofte i Byg, sjelden i Hvede.	Rug: Hætteprø- ven. Byg: nogle Dage efter at det har været i røde Kader. Havre: naar de øverste Kjærner ere gule.
Sjelle, Skjærring og Laasbye. (Det sidste i Sjællands Herred, Skanderborg Amt).	Deels muldsanrig, deels muldleret. Tem- melig jevne. Næsten al- le vegne flabeligt Vand, især i Skjærring.	Ingen Indsøer, ej heller betydelige Kilder.	Kolbe Vesten- vinde herfæ. Fra 1823 af har man ikke savnat Regn.	Udføistningen stet. Præstegaarden har f. Ex. sin Jord paa 10 Steder. Fra 4 Selvejergaarde er der fæet Udparel- lering. Den østfæ forsøgt.	Jndmarken. Udmarken. 1. Byg, Gjødet. Brak eller Boghvede. 2. Rug, Gjødet. Rug. 3. Byg. Byg. 4. Havre. Havre. 5. (Havre). Havre. 4-5 Aars Hvile.	Ingen.	Paa Webedalslund brugt Mergel, og skal bruges endnu mere herefter. Paa en Gaard i Skjærring er begyndt at mergles med megen Kraft. Mergelen opgraves paa Stedet.	Ingen.	De gamle. Den danske Plov træk- kes af to Hæste.	Endeel Hedejor- der. Noget Lidet optages til Dyrk- ning. Længen af- brændes. Jorden ligger brækket et Aarstid, derpaa faaes Rug; saa den almindelige Sæd- følge.	Man søger at faae god Rug. Med Byg og Havre er man mere ligegyldig.	Ingen, uden Raps paa We- bedalslund.	Ingen.	Naar Knæene paa Straaet ere gule.
Storering, Stjær og Galten.	Forskjellig.	To Søer. Man- ge Kilder. Vand- mangel har der kun været eet Aar.	Lært og sundt. Luunt formedelst Sjøene.	Udføistningen i Storering antages lig, i Stjær og Galten stet. Par- cellering almindel- lig: har forringet Dværgavlens.	God Jord. Sandig Jord. 1. Byg, Gjødet. Boghvede el. Hør, ug. 2. Rug, Gjødet. Rug, Gjødet. 3. Byg. Byg. 4. Kærter. Havre. 5. Havre. Havre. Kartoffelavl tiltager. Præ- sten har et Slags Bereddrift. Intet Græsland.	Nogle faa bruge halv, ingen heel Staldfodring uden Præsten.	Nogle faa bruge Mergel.	Ingen. De an- sees for at være for langsomme.	De sæbvanlige. Jernløb paa Plo- vene. Præsten har Erfarings, eng- Plove, Brakharve.	3 Stjær og Gal- ten noget Skov- land, som opdyr- kes og Gjødes lidt, og derpaa lægges ud til Græs.	Man har el- lers søgt for at faae godt Sæde- korn, men nu hindrer Penge- mangelen det.	Hør dyrkes af hver Bonde. Niels Christen- sen har udbredt en bedre Behand- ling. Hameabl utilstrækkelig. Foderurter dyr- kes lidt.	Brand i Hvede har i de 12 sidste Aar ikke vist sig i Præstegaarden. Rugen har havt Røst. Karsagen an- tages at være Nat- tefrost og Damp.	Havre: Kjar- nerne ikke heel gule. Boghvede: som en spraglet Høne. Kærter: de øverste Blom- ster falde af, de nederste Bækker raste. Reglerne følges ikke altid.
Borum og Lyngbye. (Det sidste i Hællands Herred).	3 Borum Sogn blan- det. Det Lavere liden af Vand, som i senere Aar er begyndt at ud- graves. 3 Lyngbye Sogn jevn. Leerblandet Muld. In- gen Lejlighed til Vand- ing.	Ingen Kilder og Søer. Vandet er aftaget stærkt i de tørre Somre.	Om Sommer- en tørt. Reg- nen drages da hen til de me- re vandige Sø- ne.	Udføistn. i Bo- rum stet; i Lyng- bye bedre. Ingen Parceller- ing.	5 til 6 Aars Hvile og 4 til 5 Aars Drift. 1. Byg. 2. Rug. 3. Byg. 4. Havre. 5. Havre. Lidt begyndt med Brækning. Bereddrift ansees for for- dærlig i Tidens Længde.	Kirkesanger Schou og Præsten have forsøgt Stald- fodring, men opgiv- vet den igjen, fordi Bilkehavre m. m. forfærdig komme til Græde.	Mergel høves. Præ- sten og Kirkesangeren have brugt den, med Held paa siid Jord, men snarere til Sla- de paa Sandjorden i de tørre Aaringer.	Ingen.	Maadelige. Harverne især for lette. Kun Præsten har en Svingsplov. Man har brugt Jernplove, men maattet aflægge dem formedelst de høje Priser.	Ingen.	Man søger at faae reent Sæde- korn; men Pen- ge mangle.	Ingen.	Hvede har væ- ret suld af Brand, uden at Kalkning eller reent Sæde- korn har hjulpet. Rugen har i 2 Aar været fri for Røst. Karsagen til Ru- sten antages at væ- re Nattefrost.	Bygget høstes meget for tidligt.
Harlev og Framlev.	Harlev muldleret, Underlaget Leer. Lil- lige en Sandløb; der Underlaget Sand. En- gene kunde vandes, men det fæer ikke. Framlev leerblandet Muld med Underlag af Leer og Mergel. Ved Læbing noget lettere, dog godt.	Ingen betydelige Kilder. Gen- søe. Der er Vand- et aftaget, deels formedelst tørre Somre, deels for- medelst Udgrav- ning.	De store Sko- ve give Læe for Nordvestvin- dene. Klima- et er tørt, da Lorbenhyggen meest drive uden om.	Ret god Udføist- ning, dog ingen Udføistning. Par- celleringen har for- meret Folketallet, men ikke forbedret Agerdyrkingen, ikke heller flabelt.	5 til 6 Aars Drift, 4 til 5 Aars Hvile. Brak anvendes lidt. Til- lig fælden tager til. Bered- drift holdes for ufordeelag- tig.	Kun Gen stald- fodrer med Grant. Heste holdes inde paa Høe til St. hansdag.	Mergel ansees for flabelig, uden paa kolbe Jorder. Dynd af Sædekær og Grøn- svær af Løvmøser søkes ubertiden paa Jorden til Byg. Den ligger en Tidlang paa Jorden, for at raadne inden den nedpløjes.	De ansees for at være for lang- somme.	Ret gode. De engelske Plove ere for dyre og de lige ved Stenene. De andre Redsk- aber ere for dyre.	Kun nogle faa.	3 Almindelig- hed fæfæes god Rug fra fremme- de Gæne, ogsaa provstierug. Bygget er ikke frit for Agerkaal og Havre.	Hør, Hømp, Kartoffer og Bønner. Det første dyrkes af Alle, dog kun til egget Brug.	Ingen Røst og Brand i de senere Aar. At Berberis- ser fæbe Rugen, veed Præsten af Erfaring. Brand forebygges ved god Saachvede og ved Kalkning.	Rug: naar den er haard. Byg: naar den er i røde Kader. Man af- hugger ofte for tid- lig.

S e r r e d .

Kornvarernes Bestaendighed.	Producternes Afsetning.	Markfred.	Hornqvæg: Vxl.	Hesteavl.	Faareavl.	Havedyrkning.	Skov og Torvestjær.	Huusflid.	Udmærkede Agerdyrkere.	Deconomiske Selskaber.	Almeen Velstand.	Ubefalelsesværdige Brene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
Meget urene Varer. Provstie og St. Hans Rug er meest ureen. I Bygget er der Havre, i Haveren Klinte, i Hestene Vikke. Meest bruges Haandsolde. Kensemaskinerne ufuldkomne.	Ikke vanskelig, naar kun Priserne ikke vare saa lave.	Markfred af Hves. Dptagningsspengene synes for høje. Imod Hegn indvendes, at megen Jord spildes derved, og at Eddernes Figur er ubegvem.	Forringes, forbi man maa sælge for at klare Statterne.	Som Dvægavlen.	God. Forbedres endnu mere ved Vædre af god Race.	Maadelig. Kartofler og Raal dyrkes. Unge Vebetræer anskaffes. Haverne Størrelse = 2 Skpr. Land.	Skov paa Grevekaberne. Nyt Skovanlæg paa Christinedal er mistlykket. Ingen Torvestjær.	I ringe Fremgang. Fruentimmerne ere slittige, men det betaler sig ikke.	Forpagter Koch paa Christinedal. Han bruger Kobbeldrift, ikke Væredrift, af Mangel paa Arbejdere. Niels Kemmer i Tarp, som udbestøttes af Selskabet.	Ingen.	Gjendommene i ingen Priis, formedelst Pengemangel, Korn og Creaturers ringe Priis og Skatterne. Ingen Arbejdsløse. En til en Karl 16-20 Rbd., en Pige 12-14 Rbd., desuden Naturalpræstationer. Dagleje 16-20 p. om Sommeren, 10-12 p. om Vinteren, og Kofsen. Lidt Træskoemagerie.	Lviolsomt; dog synes Dvægavl at maatte have Fortrinn.	—	—	—
Rug god, Byg ret godt, Havre maadelig. Kornet renses flet, forbi Kjøbmændene ikke bryde sig derom. Ingen Maskiner.	Laasbyerne sælge næsten Intet, da Karhuus er for langt borte, og Skanderborg Intet kjøber. De Dvørige sælge i Karhuus.	Ingen Markfred. Kun ved Herregaardene Kolbyegaard og Webelslund vedligeholdes og sættes Hegn.	Dvægget smaat, formedelst det usunde Skovgræs. I Sjelle 6 til 7 Røer paa 4 Edr. Hjorn. I Skjæring og Laasby 1 à 2 flere. Ingen Fæding uden paa Kolbyegaard. Mallekøer anses for deeleagtigt. 2-3 Kalve tillægges aarlig.	Et Føl lægges til aarlig eller hvert andet Kar. Det synes ikke at give Land Fordeel.	Faarene i Sjelle og Skjæring ret gode, i Laasbyerne smaae. De faae ikke vedborlig Pleje. En Bonde holder omtrent 20. De ere ude om Vinteren.	Bønderne have ikke ret lyst til Havedyrkning. Dog er her nogle Haver, hvoraf der sælges Vebler. Ved Græs holt i Laasby. Sognen god Vebhave.	Til Laasby hører megen Skov, men den er forbrugt. Ved Webelslund en temmelig Strækning Skov, men af unge Træer. Ingen Plantning.	Mandsfolkene bestille Intet i Huuset. Fruentimmerne gjøre Karred til Salg og til at lønne Tjenestefolkene med.	—	Ingen.	Gjendommene falde. Ingen Arbejdsløse. En til en Karl 12-20 Rbd., en Pige 6-8 Rbd., desuden Naturalpræstationer. En Pottemager, som kun sysselsætter En foruden sig selv.	Hornqvæg: Vxl synes mest at burde anbefales.	Tjenestefolkene hendirve efter Hovetie: Arbejdet Liden med Lyfthighed. Bøndernes mange Sammenkomster forvalde Uenighed o. m.	—	—
Maadelig. Det Sletteste sælges.	Kun de lave Priser fæde Afsetningen.	Præsten har hegnet. De Dvørige erkjende Nyttens, men gjøre det mestendeels ikke. I Stjær og Galten fæer det flet ikke, formedelst den flette Udfæstning.	Dvægget af Middelstørrelse. Paa 3-4 Edr. Hartkorn 10-11 Høveder. Karlig tillægges et Par Kalve. Mallekøer almindeligst. Hvad der er fordeeleagtigt, vides ikke.	Føl tillægges, men kun paa flette Forældre og uden Dmhu.	God Race af jydsk Faar. Til 3 à 4 Edr. Hartkorn 16-18 Sktr. Ingen Staldfodring eller Følbning.	Noget forbedret. Raal, Kartofler (ogsaa i Marken), Væg, Persille, Rummen zc. Nogle Humlehaver.	Nogen Skov. Ingen nye Skovanlæg. Galten Sogn har oversflødig Torv til eget Brug. Nogle plante paa deres Hegn; ingen flattede Pl.	Roesværdig, især med Hør. Bønderne ere flette. Mandene spinde til Reeb.	—	Ingen.	Gjendommene falde. Ingen Arbejdsløse. Daglejen er 1/2 Skp. Kornet værdie foruden Kosten. Her findes Træskoemand og Pottemagere; disse arbejde endog til Afsetning.	For Sikkerheds Skyld synes det bedst at lægge Vind paa begge Dele.	—	Ny Udfæstning i Stjær og Galten. Indfæstning af Bøndernes Sammenkomster.	
Slet. Man renses med Sold og færet efter Dagning. Præstens Kensemaskine er delagt ved Ublaas.	1/2 eller 1/3 af Prisen betales strax, det Dvørige hentes til Terminen, og da bestemmer Kjøbmanden hvad han vil betale.	Ingen Markfred. Kun Hjelben rejses nyt Hegn. Præstegaardens Jorder ere indhegnede.	Ret god. En Roe paa 3-4 Edr. Land.	I Aftagenbe. Karfagen tildeels at der er givet Præmier til Hingster og Hopper, der vare for smaae. Bønderne nødes til at sælge de bedste Heste.	Forbedret ved Kjøb af Faar af den spanske Race. Ingen Faarefodring og Staldfodring.	Forsomt. Mand dyrker kun Raal og Kartofler.	Der er Skove i Omegnen, hvoraf for Betaling faaes Træe. Torvestjær til Huusbehov. Ingen Plantning.	God. Qvinde spinde til Salg. Mandene spinde Reeb af Hamp.	—	Ingen.	Gjendommene falde bestandig. Huusmand og Tjenestefolk ere de lykkeligste, forbi de ikke give Skatter.	Heste og Dvægavl synes bedst at svare til Provindsens Natur og Indbyggernes Anlæg.	—	—	
Varerne ere gode; men Kjøbmanden fæer ikke bryde paa.	Afsetningen temmelig let.	Hvøret opgives. Hvo, som holder over Markfred, habes Kun Tøfster ere indhegnede.	God. Nogle foretrakke Mallekøer, som det Sikkest; nogle Fædvæg, som det meest Indbringende.	Ret god.	Faarene faa, men flere. De holdes i Løje. Om Efteraaret vøgte Hyster dem i Flokke.	Omtrent som i Storering. Nogle have anlagt gode Haver.	Skov og Torv til Huusbehov. Ingen Plantning.	Fruentimmerne god, Mandfolkene flet.	—	Ingen.	Gjendommene falde. Ite mange Arbejdsløse. En til en Karl 16-20 Rbd., 6 Al. Badmel, 12 Al. Læred, Frihed fra Dffer zc. En Pige 8-10 Rbd., 12 Al. Læred, 1/2 Skp. Hørslud, et Faar græsset og fodret eller nogen Uld, Frihed for Dffer. Ingen Vinaringsveje.	Den vegetabiliske Production synes at fortjene Fortrinn, især Hest og Dvæg.	Fortrin: Hest og Ungqvæg Staldfodring, Byg jorder gode Høvning, Dvæg og Hestes Dvørat. Fejl: de mange Halm af Jorden.	Et Dplag af gode Kulsredskaber i Karhuus, hvor Bønderne kunde lære at kjende dem.	

R i n g = H e r r e d .

Sognekalvenes Navne.	Jordbunden.	Bandene.	Luften.	Udstiftning. Parcelleering.	Dyrkningsmaade.	Sommer- Staldfodring.	Gjødnings- midler.	Stubes Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædekornets Beskaffenhed.	Sjældnere Sædearter.	Sygdomme hos Kornet.	Regler for Korn- nets Rodenhed.
Ormslev og Koldt.	Mest leret Jordsmån; Underlaget forskjelligt: fast Leer, Dvæg-Beer, Sand. Jorderne mest jævne. Engene lide af Vand, fordi Brabrand Sø er tilgroet fra Constantinsborg til Brabrand.	Kun eet eneste Kildevæld; ingen Søer. Vandmangel næsten hver Sommer og i varig Frost; Karfagen tilbeels, at Dammene ikke ere oprenslede. Ormslev-Mose kan ikke udtørres.	Luften sund.	I Ormslev have Bonderne deres Jorder paa 3 Steder, i Koldt mest paa 2, da de ingen Eng har, undtagen i Stautrup Bye. Udparcelleringen, som dreves stærkt i Krigens Tid, har bevirket Fattigdom og Folkeformerdelse.	1. Gjødnings-Byg. 2. Rug (lidt Hvede eller Værtter). 3. Byg. 4. Havre. En enkelt Mand har Brak. Ingen Værelsdrift. Kun paa Constantinsborg og hos Cancelleraad Mohr Karstoffelavl i det Store. Ingen Jord ublagt til varig Græsning.	Ingen. Kun nogle Feste holdes inde til Høhøsten. Man tilstaaer Staldfodringens Nytte, men kan ikke overkomme den.	Ingen kunstige Gjødningsmidler brugte. Nogle have prøvet at mergle lidet; men det er dem for meget Arbejde. Ingen Branding af Grønsvær.	Finder ikke Sted.	De sædvanlige. Niels Pedersen i Stautrup Skov gjør selv et Slags Svingsplove af egen Indretning. Paa Constantinsborg en Hvyppelov og en Kastemaskine.	Ingen.	De fleste hente Rug fra Sønder-Herred. Senere have de skaffet sig Prooskie og St. Hans-Rug. De øvrige Kornarter saaes urene.	Raps er saaat med Hælb paa Constantinsborg.	Rust bemærkes af og til. Berberisler kunne ikke være Karfagen, da her kun er et Par Buske.	Rug: naar Straaet er guult, Kjernerne brune, og Hattene prøven. Byg: naar Kjernen har mistet sin Rødme og Rippen bøjer sig mod Straaet. Havre: naar 1/2 af Kjernerne ere gule.
Dibye og Tiset.	Bibye har Sand og Seermuld, Tiset mere lerig Jordbund. Underlaget beels Sand, beels Leer. Mere jævnt end bakket. Intet kaveligt Vand. Ingen Vandingsenge.	I Bibye Sogn ere nogle Kilder. I Tiset Sogn er Soelbjerg Sø, hvori Vandmassen synes uforandret.	Som almindelig paa Jylland's Høst.	Bonderne have deres Jord paa eet eller to Steder. Megen Parcelleering, hvoraf følger Fattigdom.	1. Byg. 2. Rug. 3. Byg. 4. Havre. Der paa 4 Mars Hvite. Nogle bruge Brakning. Ingen Værelsdrift. Intet er ublagt til varigt Græsland.	Ingen.	Et Par Mand have merglet, men skulle ej have sporet synderlig Virkning deraf.	Ingen.	De sædvanlige.	Ingen.	Nogle synes at indsee Bigtigheden af at skaffe sig godt Sædekorn.	Kartoffelavl udbreder sig.	I de senere Kar ikke mærket Rust. Karfagen til Rust antages at være stærk Dug med paa følgende Hvede. Brand i Hvede troer man at kunne forebygge ved Læfning.	Rug: naar Kjernerne ere haarde. Byg: naar det har været i de røde Rader. Havre: naar den er guul.
Holme og Trandberg.	Holme har god Muld med Afværling af Sand og Leer. Staaede Bye har østlig sandige Jorder, Underlaget mest Leer med Steen, ogsaa Sand, vestlig Muld, men tilbeels kun en tynd Skorpe. I Trandberg Sogn beels god Jord som i Holme, beels flattere, Dvægbund og Moser. Ikke meget kaveligt Vand. Det afledes ikke. Ingen Vandingsenge. Grunden er mest flad, dog er her en Bakkestrækning, Holme Bjerg, som gaae fra B. til D., og som har Højder af 300 Fod.	Nogle Kilder, ingen Søer. Vandet ikke aftaget. Ingen Mose er gandske udtørret.	Bejret er ustabiligt. Megen synes tilbeels at afleses ved de høje Bakker. Stenbinden er karp.	I Holme er Udstiftningen flad. Jorden er paa 3 Steder, Krattet adspredt mellem det øvrige. Parcelleering har sunden Sted, Parcelleterne dyrkes flad. I Trandberg er Udstiftningen bedre og ingen Parcelleering.	1. Byg, lidt gjødet. 2. Rug, gjødet. 3. Byg. Der paa 2 à 3 Havrefjerve. Eller: 1. Byg. 2. Rug. 3. Byg. 4. Værtter. 5. Byg. Saa 1 à 2 Havrefjerve. Nogle Afvigelse. I Holme begyndes med Brak og Viltelavl. Præsten har begyndt med Værelsdrift. Ingen Jord ublagt til Græsland uden Banterne.	Ingen. Hindringerne ere Fjordomme, samt Høveriet.	Dyng er undertiden anvendt. Et Par Mand have begyndt at mergle.	Ingen.	Kun Præsten har Græskator, Brakharve og Kartoffelplow.	Nogen Jord er uopdyrket. Dyrkningen hindres ved Høveriet. Smaae Pletter opdyrkes, og besaas først med Hør, som sjelden mislykkes.	For det Meste søger man at faae godt Sædekorn.	Ingen sjældnere Sædearter.	Brand i Hvede er hyppig. Præsten gjør Forsøg med Ralkning. Nogle sige, at den forebygges, naar der kun pløjes een Gang. Karfagen til Rust synes at være Dug med paa følgende Varme. Det bekræftes ved Præstens Erfaring. Prooskie-Rug er mere udsat derfor end St. Hans-Rug.	Rug: Hattesprøvn. Byg: naar det gaaer over fra de røde Rader til de gule. Havre: naar den bliver guul. Engelsk Havre maa høstes tidligere. Vikter: naar Røderne overtrækkes med en blegguul Farve.

Nordre Deel.

Kornvarernes Beskaffenhed.	Producternes Afsetning.	Markfred.	Hornqvæg: Vol.	Hestavl.	Faareavl.	Havedyrkning.	Skov og Løvskjær.	Huusflid.	Udmærkede Agerdyrkere.	Oeconomiske Selskaber.	Almeens- og Velstand.	Ubefalelser: værdige Grene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
I Omegnen haves Rensmaskiner, som dog ikke rense tilstrækkelig. Ingen Lørring og videre Forædling finder Sted.	Afsetningen er let til Karhuus.	Kun paa Konstantinsborg Grund og paa Præstegaardens Englob er der Hegn. Markfred savnes.	Ubetydelig. Paa en stor Gaard (9 Eder. Hartkorn) 18 til 22 Høveder, paa en liden (4-6 1/2 Eder.) 10 til 16. Kalvetillæg 2-4. Dvæget smaat forme- delst Høveder, og for tidlig Forplantning. Maltekøer ere Bonden de vigtigste. Fedeqvæg var til en Tid for- deelagtigt, men gav især 1822 Tab.	Snarere i Af- end Tiltagende. De faaens for lidet i Ungdommen.	Faarene ere no- get foræblede ved Vædre af spansk og engelsk Race. In- gen Faarefoldning, ej heller Staldfo- ring. Paa en stor Bon- degaard 12 til 16 Faar, paa en li- den 8-12.	De af Forsædre- ne anlagte Haver forsømmes.	Eiden Skov. Til Konstantins- borg plantes be- standig Nytt og det Gamle spares. Noget tidligere anlagte Plantager, som ere solgte til Bønder, ere til- deels ødelagte. Af Løv kunne Drøm- leverne sælge no- get.	Huusflid brives kun til eget Brug og til Folkeløn. Mændene spinde om Winteraftener- ne noget Løjre- reeb.	—	Ingen.	Ejendommens Priis er i Falden. Af ar- bejdsløse Mennesker gi- ves endeel i Drømlev, forme- delst Parcelle- ringen. Forbud paa uover- lagte Egteskaber an- fæses. Ingen Vinæringesveje. Beerførter, som kunde bruges til Teglbrende- rie, findes.	Baade den ve- getabiliske og den animaliske Pro- duction fortjene Opmuntring.	See de fore- gaaende Artik- ler.	Eigeledes.	
Der findes nogle Rensmaskiner.	Afsetningen er let til Karhuus.	Ingen Markfred. Kun faare Gaar rejs- se nyt Hegn eller vedligeholde det gamle.	Hornqvæget er af Middelstørrel- se. Antallet er om- trent 2 Køer pr. Eder. Hartkorn. Mal- tekøer ansees for- deelagtigt, da Stue- de ej kunne afset- tes.	Snarest i Af- staa- gende, som følge af Pengetrang. Antallet: 1 Hest pr. Eder. Hartkorn.	Faareavlen er ret god, dog kun in- denlandsk Faar.	Saare Hest. Dog har Organist Ku- dolph Schiøtz i Vibye anlagt en hyppelig Hæve.	I Lisset Sogn er lidet Skov. Løvskjær til Fornødenhed. Ingen Plantning.	Huusfliden an- tagelig, dog kun til eget Brug.	—	Ingen.	Ejendommens Priis i Falden. Ingen Arbejdsløse. Daglønner er 8-10 Sk. Ingen Vinæringesveje.	Uvisst.	—	At Lovubbe- ne om Havedyrk- ning overholdtes. Gode Strifter til Almuelæring. Samlinger af Agerdyrkings- Redskaber, hvor- af Bønderne kun- de lære at kjende dem.	
De flette Vare bringes til Køb- manden. En Rensmaski- ne er her, men kun Faar bruge den. Man tørrer kun i Dvne. Kjøller ere opbyggede udenfor Byen.	Afsetningen er let til Karhuus og kun de lave Priser hindre den.	Indhegning be- gyndes ved Mar- kerne. Løfterne ere indhegnede og de- res Hegn vedlige- holdes.	God. 2 Køer pr. Eder. Hartkorn. Noget have Stude. Mal- tekøer gives For- trin for Fedeqvæg.	I Tiltagende.	Faarefoldning er forsøgt, men mis- lykket. En Væder af spansk Race er anskaffet til Præ- stegaarden.	Forsømmes.	Ingen Skov uden Hævedshugt. Løvskjær til- deels til Afsetning. Møserne behan- des ikke godt.	Huusfliden frem- mes ved Penge- mangelen. Den kunde opmuntres ved Forbud mod fremmede Vare og ved Præmier.	Ejeren af Sara- cob Rasmussen i Holme og nogle flere ere gode, om end ikke udmærkede Agerdyrkere.	Ingen.	Ejendommens Priis i Falden. Dagleje: 1 Mk. og Kosten, i Høsten 24 Sk. eller Høsten 4-5 Rbd., om Vinteren 8-12 Sk. En Snebder eller Tak- femand faar 24 Sk. Ingen Vinæringesveje. Ingen Arbejdsløse.	Den animaliske Production syn- nes at fortjene Fortrinnet, især Faar. Af Vege- tabilier anbefales Bitter, Vik- kehavre og Klo- ver.	—	At Bønderne til- Lov til at bræn- de Brandeviin. At det blev paa- lagt dem, som vilde gifte sig, at anlægge Haver.	

N i n g = H e r r e d .

Sognekaldenes Navne.	Jordbunden.	Bandene.	Luften.	Udstiftning- Parcellering.	Dyrkningsmaade.	Sommer- Staldfodring.	Gjødnings- midler.	Stubes Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædekornets Beskaffenhed.	Sjeldnere Sædearter.	Syngdomme hos Kornet.	Regler for Kor- nets Nødenhed.
Maarset.	Leer med lidt Muld; Un- berlaget Leer. Mere jævne end bakkebe. Bandgrøfter ere fornødne.	Ingen Riber eller Indsær.	Som i Holme og Tranbjerg.	Alt er udstiftet. Ingen Uparcelle- ring.	Sædvanlig 4 til 5 Karø Drift, og ligesaa mange Karø Hvile. Intet er ublagt til varigt Græsland.	Man begynder med halv Som- mer-Staldfodring for Heste og Dvæg.	Forpagteren paa Wilhelms- borg har mærg- let 1822.	Ingen.	De sædvanlige.	Kun tørre Eng- stykker, som intet Græs have baaret, begynder Bonden at pløje og besaae.	Ikke med det Bedste.	Kartofler dyr- kes meget; og saa vilker be- gynde at blive almindelige.	Rust og Brand bemærkes underti- den. Kartagerne ere ubekjendte.	Ingen.
Astrup, Tulstrup og Zvilsted. (Det sidste i Sabs Herred).	Meest Ievragtig Grund. Hvilsted noget bakket, det Øvrige jævnt.	Ingen Indsær. Iøvrigt tilstræk- keligt Band.	Temmelig kold.	—	—	—	—	Ingen.	De sædvanlige.	Ingen eller me- get faa.	—	Kartofler dyr- kes temmelig; Raps ved Ran- zougave.	—	—
Beder og Malling.	Deels levet, deels sandig; mere jævnt end bakket. Ikke synderlig flabeligt Band.	Ingen Indsær. Bandmassen i Riberne synes indtil 1823 at være aftaget be- tydelig.	Klimaet er me- re fugtigt end tørt, mere koldt end luunt.	Uparcelleringen har havt til Folge, at ikke alene Folke- mængden er tilta- get, men og Ager- dyrknings forbed- ret og Tillægget af Creaturer forøget.	Den almindelige Dyrk- ningsmaade er et Slags Kobbelbrist, deels med halv deels med heel Brak. Kun saa Bønder bruge Verel- brist.	Sommer-Stal- fodring bruges kun med Heste.	I tørre Somre udgraves Dam- me og Dyndet bruges til Gjød- ning.	Ingen.	De sædvanlige.	Ikke mange; de optages efterhaan- den til Dyrkning.	Ret god.	Ingen.	I de senere Kar- har man ikke be- mærket Syngdom- me hos Kornet.	Kjernens Fasthed og et vist Udseende hos Straet be- trages som Kjens- delegn paa Kor- nets Nødenhed.

Søndre Deel.

Kornvarernes Bestaffenhed.	Producternes Uffætning.	Markfred.	Hornqvæg: Nol.	Hestevl.	Faareavl.	Havedyrkning.	Skov og Torvestjær.	Huusflid.	Udmærkede Agerdyrkere.	Deconomiske Selskaber.	Almeen-Wellstand.	Unbefalelles: verdige Grene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hyvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
Der sørges lidt for Kornvarernes Rensning og flet ikke for deres Læring.	Maabelig, som Følge af Penge-mangel.	Evret opgives. Bønderne have ikke Raad til at opføre nyt Hegn.	Meget Lvag til-lægges. Man lægger mere Wind paa Mal-kekser end paa Fe-beqvæg.	De fleste Bønder tillægge et Føl hver andet Aar.	Ingen Faarefoldning eller Stald-fodring.	Haverne bruges kun til Grønkaal.	Hovedgaardene have Skove, hvor-af Træe kan faaes tilkjøbs. Træplantning ubetydelig, undtagen lidt Piiil paa Diger.	Fruentimmerne strikke, spinde og væve og laa til Salg, men med li-den Fordeel.	Geh. Conf. Raad Guldencrone ud-mærkede sig ved Kartoffels, Wikke- og Kvever-Avl. Han indførte Beredbrist paa Moesgaard.	Ingen.	Ejendommene falde bestandig. Vi-Næringsveje gives ikke.	Hverken vege-tabilff eller ani-malff Produc-tion giver syn-derlig Fordeel.	—	—	
—	Sognene ligge ret beqvemt for Uffætningen, deels til Aarhus, deels til Skanderborg.	Hegn mangler næsten aldeles.	—	—	—	Havedyrkningen hos Bønderne er flet. Ved Astrup Præstegaard er en særdeles stor og vel-dyrket Have.	Ingen Skov findes i Sognene. Ved Præstegaar-den er en god lille Plantage af forskellige Slags Træer.	—	—	Ingen.	—	—	—	—	
At Kornet renses godt, paasees nu mere end forhen. Noget Bønder have Rensmaskiner, hvorpaa de Andre for Betaling kunne faae Kornet renses.	Ingen Mangel paa Torve, men Priserne ere for lave.	Der holdes langt mere over Mark-fred end forhen. Nyt Hegn rejses paa mange Steder, og det gamle vedligeholdes.	I Vilttagende. 1821 og 22 have Malkekøer givet meest Fordeel.	Snarere i Vilttagende.	Ingen Faarefoldning eller Stald-fodring.	Havedyrkning udbreder sig i Almindelighed ikke. Kun enkelte Huusmand befatte sig med Havedyrkning.	I Egnen gives Skov, men den tilhører ikke Bønderne. Torvestjær haves til eget Forbrug. I Moesgaards og Vilhelmsborgs Skove er flet Plantning af vilde Træer.	I god Fremgang, baade til eget Brug og til Salg.	Forvalter Mohr paa Godthaab, Gaardmand Jens Christensen i Gløjstrup.	Ingen.	Salg finder her ikke Sted, da her kun er Fæstebønder. Ingen Arbejdsløse. Ingen Arbejdsstønnen uden Rost er 16-24 p. Tegne. Ingen Vinæringveje.	Indtil 1821 har man anseet den animalff Production for ligesaa fordeelsagtig som den vegetabilff.	—	—	

H a d s =

Sognet/benes Navne.	Jordbunden.	Bandene.	Luften.	Udføstning. Parcellering.	Dyrkningsmaade.	Sommer- Staldfødring.	Gjødnings- midler.	Stude's Brug til Markarbejde.	Agerdyrknings- Redskaber.	Udyrkede Jorder.	Sædekornets Bestaffenhed.	Sjældnere Sædearter.	Syngdomme hos Kornet.	Regler for Kor- nets Modenhed.	
Torrild. (Hertil hører Bøstet i Boer- Herred).	For det Meste sand- blandet Leer og leerblan- det Sand, uden betydelig Muldskorpe. Ved rigtig Dyrkning kan den give al- le Slags Sæd, de enkelte Plætter undtagen, hvor Sandet er herfskende. Overfladen er temme- lig haffet.	Ingen Indsær. Nogle Kilder. Bandet synes i det Hele noget af- taget.	Ustabigt, kolbt og vindigt. Væ- stevind her- skende.	Udføstningen me- get god, og mange Gaarde udflyttede. Parcelleringen er ikke overdreven. Folkemængden er stærkt i Tiltagen- de. Dyrknings- maaden er forbe- ret efter Udføst- ningen.	1. Brak. 2. Vintersæd. 3. Byg. 4. Vrter eller Vikker. 5. Byg. 6. Havre. Nogle, meest paa de lette Jorder, have: 1. Byg, gjødet. 2. Rug, gjødet. 3. Vrter, 4. Byg. 5. Havre. Intet varigt Græsland.	Ingen eller ube- tydelig.	Ingen Forsøg gjorte med at afbrænde Grøn- løveren. Paa Kalfjær o. fl. St. er merg- let med meget Held.	Ingen.	De sædvanlige.	Meget saa.	For det Meste god.	Rapsæd dyrkes i det Store ved Kalfjær o. fl. St.			Bønderne høste gjærne for tidligt, forbi ingen vil væ- re sildigere færbig med Høsten end den Anden.
Sundslund.															
Odde.															
Saxild og Nølev.	Meget gode Kornjor- der. Muld med Leer- indlag; ikke mange Bak- ker og Moser. Herfra und- tages dog Nølev Sogn, samt nogle Steder i Sax- ild, Felling og Ørting Sogne, hvilke mere lig- ne de forstnævnte Sogne. Nogle Steder danes En- ge om Foraaret, men ik- ke om Sommeren. Intet fædeligt Vand, som jo simple Vandgrøfter kun- ne aflede.	Ingen Indsær. Enkelte Kilder. Bandmangel har Sted i Felling, samt i Smederup Bye i Gosmer Sogn, hvor de dy- beste Brønde i Lør- ke og i Krost ikke giver tilstrækkeligt Vand. Iøvrigt kan der haves Vand nok, naar der søg- es derfor.	Som i den vest- lige Deel.	Ligeledes.	I Gylling, Ørting, Fal- ling, Gosmer, Felling og Kandlev Sogne dyrkes Jor- derne paa hollsteent Ma- de, hvortil Hovedgaarbe- nes, Kalfjær og Dybvads, og senere Gersborslund's og Kobsteensejes Exempler ha- ve bidraget. Værelsdrist bruges af Faa, navnlig Terndrup paa Væ- tersminde; forsøgt med mindre Held af Møller paa Favrgaard. Intet varigt Græsland.	Imod Stald- fødring indvendes især, at man, hvor Jorderne ikke ere fortrinlig gode, mangler Grønt til Foder i Foraaret. Møller, som for- søgte Staldfø- ring, maatte der- for aarlig formind- ste sin Besætning. Husmand Mikkel Drejer i Kandlev har Staldfødring.	Mergel bruges højt og her; el- lers ingen særeg- ne Gjødnings- midler.	Ingen.	De sædvanlige. Rug paa Kob- steenseje bruges Erstirpator.	Jorderne ere næsten alle op- dyrkede.	Ligeledes.	Rapsæd dyrkes paa Dybvad, Kobsteenseje, Gyllingnæs o. f. v.; enkelte Bøn- der begynde nu ogsaa derpaa.	Rust er i dette Herred sjelden og ubetydelig. Brand i Hveden har ikke Sted, hvortil man anseer en hensigts- mæssig Ralkning eller Saaening af sjørgammel Hve- de som Marsag, hvor Rust har væ- ret bemærket, har det været nær ved Stove, Hælle og Sump, naar Luf- ten har været vaad og stille.	Ligeledes. Efter Indberet- terens Mening bør Kornet høstes, Hveden og Rugen, naar et Korn kan springe ved at o- verbides med For- tænderne, Bygget, naar det er gaaet af de røde Rader, og Havren, naar den bærer fuldkom- men gul.	
Kandlev og Bjergager.															
Gosmer og Felling.															
Ørting og Felling.															
Gylling.															

H e r r e d .

Kornvarernes Beskaffenhed.	Producternes Afsætning.	Markfred.	Hornqvæg : Axl.	Hesteavl.	Faarcavl.	Havedyrkning.	Skov og Torvestjer.	Huusflid.	Udmærkede Agerdykere.	Deconomiske Selskaber.	Almeen : Velstand.	Udbetalelses- værdige Grene af Landbruget.	Særegenheder til Advarsel el. Efterligning.	Hvad der vilde gavne Egnen.	Anmærkninger.
De store Gaar- des Kornvarer ere meget gode. Man bruger de almin- delige Kensemasfi- ner, men paa Lær- ring har Ingen i Herredet tænkt.	Lorbe og Ud- flibningssteder mangle ikke, men vel Kjøbmand, som kunne beta- le Varerne.	Hegn hverken opføres ell. ved- ligeholdes, dog holdes temmelig over Markfred.	Dvægracen er middelmaadig. Ræsten Ingen fe- der Dvæg. Siden 1814 have Matke- føer været fordeels- agtigere end Fede- qvæg.	Heste-Racen er mere i Af- end i Liltagende. I Krigens Tid gik de bedste ud af Landet, og Penge- trangen hindrer i at erstatte Tabet.	Her er en god jydsk Faare-Race, som synes at være i Stillestaaende. Spanske Faar an- sees ikke fordeels- tige.	Bønderhaverne ere forsømte.	Betydelige Sko- ve. Ingen Plant- ninger.	Huusfliden er ik- ke overordentlig, og kun nogle faa Koner, især uden for Bondestanden, udmærke sig der- ved. Lærred og grove uldne Løjer selges.	Grev Revent- lov til Kalfjær har ved Mergel og god Behandling i høj Grad forbedret Jorden. Inspecteur Qvist paa Lundhof.	Ingen.	Gjendommene ere her i Herredet ikke saalænge dybt som andensheds. Af Saadanne som ikke vil- le arbejde, er der nok, og det er vanskeligt for Jord- brugere at faae især Lje- nestepiger. Pigerne sidde ofte paa deres egen Haand, under Paaskud af at være eller strædre. Huusmande- ne arbejde ikke gjerne for Andre. Lønner er 22 til 24 Rbd. til en simpel Karl, og 16 Rbd. til en Pige aar- lig. Naar undtages Smebe, Hjutmænd, Skrædere o. beel., findes her ingen til- ladte særdeles Næringsveje for Beboerne; (men de Fle- ste brænde Brændeviin).	Heste og Dvæg have god Afsætning paa de jydsk Mar- teder, derfor synes Kreaturers Lillæg og Salg især at burde anbefales.	—	1. At der skaffes de gode Hingster, og at de stette ble- ve faarne, for ej at forbarve Racen. 2. At Mergelen blev endnu mere anvendt.	Foruden de an- førte Sogne, høre endnu Verne Al- røe og Udelave til Herredet.
						Eigeledes.	Ingen store Skov- strækninger uden ved Gyllingæs og Gersborfslund; dog har man in- genlunde Mangel paa Brændsel eller Savntræ at be- frygte. Her er en stor Løvemosse, som tildeels danner Grændsen mellem den østlige og den vestlige Deel af Herredet. Denne synes alene til- strækkelig for det hele Herred, naar den rigtig behand- les.	Eigeledes.	Forvalter Tern- drup paa Peters- minde, som ved Staldfobring og Bereldrift har bragt det temme- lig vidt. Kammerjunker Voss paa Rod- skeenseje. Huusmand Mik- kel Drejer i Rand- lev har ved Berel- drift og Staldfob- ring forøget Bes- ætningen til det 3-dobbelte.	Ingen.					

